

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

MARTIE 2024

Dieu l'empereur lors
estant en achaye ou il
se occupoit aux chante-
ries et melodies turgues
sachant que ses affaires
et besongnes se porteroient inutilement
et non prosperement en uidee fut
tantost surpris et emuay de desplaisir

Pour et amate Car combien que
par dehors et en appert il simulast et
demonstrast faiblement son orgueil
Si estoit al indigne desplaisant et
trouble et disoit que ces desobeissances
rebellions et aduersitez contre la
chose publique de romme estoient
plus aduenues par la negligence

magazin istoric

Anul LVIII – serie nouă – nr. 3 (684)
martie 2024

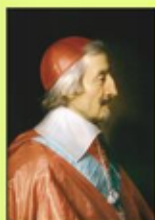
www.magazinistoric.ro

e-mail: mistoric@gmail.com; mistoric1967@yahoo.com

Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.

1 Flavius Iosephus ne-a lăsat cea mai importantă mărturie despre războala evreilor din timpul împăratului Vespasian, prin lucrarea *Războiul evreilor*. În imagine este prezentat Iosephus (dreapta), adus în fața lui Titus, fiul lui Vespasian (69 – 79), în timpul asediului Ierusalimului, în anul 70. Miniatură dintr-un manuscris al lucrării, realizat în jurul anului 1480, păstrat la Muzeul Condé

2 Între dușmanii pe care a reușit să și-i facă în scurt timp preotul din Loudun, Urbain Grandier, s-a numărat și puternicul cardinal Richelieu. Portret realizat de pictorul francez Philippe de Champagne (1621 – 1674)

3 Pentru a descoperi cauza misterioasei boli a fiului său Antiochus, Seleucus I Nicator (305 – 281 î.H.) a făcut apel la medicul elen Erasistrate. Acesta a descoperit, examinându-i pulsul, că „boala” se manifesta mai puternic în prezența mamei sale vitrege, Stratonice. Pictorul francez Jacques-Louis David (1748 – 1825) a zugrăvit momentul într-un tablou care a primit, în același an, 1774, premiul Academiei Regale de Pictură și Sculptură

4 Una dintre cele mai cunoscute camee, „Gemma Augustea” a fost realizată, se crede, de artistul Dioscurides sau de unul dintre discipolii săi, în a doua sau a treia decadă a secolului I. Personajul așezat pe tron și deasupra căruia este ținută o cunună de lauri se crede că este împăratul Augustus. Prima mențiune scrisă despre bijuterie datează din 1246, când era în păstrarea unei abații din Toulouse. Astăzi se află la Kunsthistorisches Museum, Viena

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

**Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932 – 1999)**

**Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA**

Consiliul științific:
academician
IOAN-AUREL POP,
academician
VICTOR SPINEL,
IOAN BOLOVAN
membru corespondent
al Academiei Române

**Redactor-șef
Dorin Matei**

**Consilier editorial
Florentina Dolghin**

Redactori:
Andrei Oprea,
Alexandru Pițigoi,
Theo Stănescu-Stănciu

**Corectura
Georgeta Apreotesei
Machetare
Monica Șerban**

**Difuzare
Gheorghiță Puu Anghel**

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Calea 13 Septembrie, nr. 13, mezanin,
camerele M364 și M366, cutia poștală 45, cod
050711, sector 5, Telefon: 021 312 68 77,
0755 290 606

SUMAR

martie

2024

4 Bătrânul nobil basarabean filantrop

Vasile Stroiescu

N. IORGA

5 Întepături din vârf de peniță

Doi caricaturiști francezi
și ocupația rusească
în Principate,
1853 – 1854

M. GRIBINCEA

10 O, ce veste minunată...

Rușii au găsit documente
despre aurul B.N.R.
evacuat la Moscova
în 1916 – 1917

I. SCHIPOR

EXCLUSIVITATE

15 Ziduri sub vremi

Clădirile
care au adăpostit
Ambasada Poloniei
la București

A. DUBICKI

18 Soldatul poet

George Fonea

L. VASILE

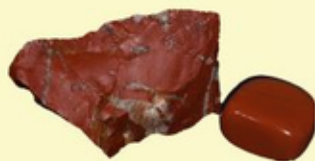
23 Români, nu vlahi

I.G. ANDREI

POVEȘTILE BUCUREȘTIULUI

25 „Numa-n purpură și-n aur se ivește la plimbare“

A. STREINU

29 Cine l-a ajutat pe Bela Kun

Arme italiene
pentru bolșevicii unguri
AL. PIȚIGOI

33 Exilul parizian al lui Mihnea Berindei

N. ȘERBAN

38 De la Iudeea Capta la Israel Liberata

C.-A. SZASZ

43 Pe vremuri oamenii își trimiteau scrisori

G. FILITTI

ADDENDA
ET CORRIGENDA

48 Carol Popp
de Szathmari

A.-S. IONESCU

53 Telegramă cu...
expeditorul necunoscut

A. SPÂNU

55 Cum să măsoari
nasul lui Pinocchio

Istoria detectorului
de minciuni

D. BACA

59 Recviem pentru
Mocănița din Apuseni

V.-A. NICOLAE

INVITAȚIE
LA BIBLIOTECA
ACADEMIEI

62 Fondul „Special”,
închisoarea tipăriturilor

S.-C. NEDELCU

65 O istorie pe lună

66 Recurs
la istorie, într-o lume
în metamorfozare

Școli de gândire
în politica externă
a României

M.E. IONESCU

71 O vedetă
a filmului mut

Harold Lloyd

D. MIHALCEA

76 Diavolul
din Loudun

A. DARIE

84 Din vremea
când automobilul
era motiv de spaimă

T. STĂNESCU-
STANCIU

TRAISTA
CU POVEȘTI

89 Aeroplanul
are viitor

I. NĂDEJDE

90 Lăcaș de veci
pentru eroi cunoscuți
și necunoscuți

Mausoleul din Focșani

F.-D. MIHAI

HOOVER
INSTITUTION

93 Dimitrie
D. Dimăncescu pentru
Departamentul de Stat

RUBRICI

64 Pentru biblioteca
dumneavoastră

81 În București,
acum 50 ani

61; 94; 95
Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

UN MARE BINEFĂCĂTOR AL CULTURII ROMÂNEȘTI VASILE STROIESCU

NICOLAE IORGA

Când, acum câteva săptămâni, s-a auzit că dl Vasile Stroiescu, cum se scrie d-sa, ca nobil basarabean, coborât al vechilor noștri răzeși și boieri, a făcut o danie de 100.000 de coroane fondului cultural din Blaj, menit să sprijine, împotriva oricui, Școala românească, a fost o uimire. Se poate ca un român bogat să facă un astfel de lucru? Dar aceasta înseamnă călcarea în picioare a celor mai frumoase datini naționale! Când cineva din neamul nostru are bani de prisos, mai cumpără moșii, clădește vreun palat aurit, călătorește pe unde Dracul și-a înțărcat copiii sau face pe „boierul valah” în lumea cântăreților și dănuitoarelor din Paris, ori de-l ajută vârsta ori nu. Așa se cuvine: așa s-a făcut și așa o să se facă. Un grec, un bulgar pot dispune altfel de banul lor, fiindcă doar unul e numai o „capră” de grec, iar celălalt un „tucanaglava” prost de bulgar, dar o nație nobilă trebuie să aibă alte apucături.

Mulți se mirau de ce dl Stroiescu, român ortodox din Basarabia pravoslavică, s-a găsit să facă darul său de rege Bisericii unite, cu care nu e legat prin nimic. Vreun român prea *roman* de dincolo s-o fi gândit poate la vreo convertire în perspectivă, căci sunt și rătăciți de aceia care-și pierd vremea cu astfel de lucruri. Dl Stroiescu a răspuns, așa cum se cuvine să răspundă orice român la certurile confesionale: că, adică, d-sa nu știe decât Biserica de limba sa, românească. Arătându-i-se că și la Sibiu se strâng bani pentru școli, tot românești, și că acestea sunt mai multe, a făcut, se zice, un nou dar, de 300.000 de lei.

Pe noi nu ne-a mirat fapta d-lui Stroiescu. D-sa e cunoscut de mult ca un mare prieten al neamului său, ca un răspânditor darnic al bogăției sale pentru scopuri nobile. A îmbătrânit făcând binele și era firesc ca, astăzi, să se întreacă pe sine.

Darul d-lui Stroiescu mai are însă un înțeles, unul mângâietor și plin de făgăduieli. La 1912 rușii serbează o sută de ani de la furtul Basarabiei.

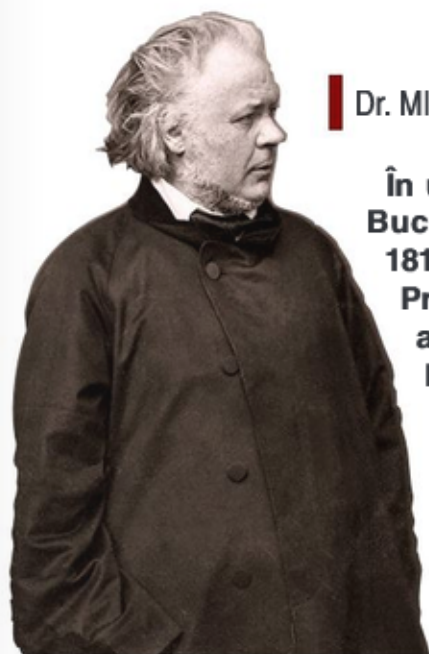
Cu acest prilej iese înainte și o sumă de *foști moldoveni* care vor cânta și ei osanale, arătând că stăpânirea rusească peste Prut se datorează și trădării înaintașilor lor. Ei vor striga sus și tare că, din mila „împăratului”, Basarabia e fericită în cultura rusească, înfățișată prin Școală și Biserică.

Inaintând cu doi ani asupra serbărilor profane ce se vor desfășura pe mormântul vechii noastre glorii de neștearsă amintire, dl Stroiescu deschide mâna larg și dă o jumătate de milion culturii românești, afirmând astfel legătura neapărată și veșnică a Basarabiei sale de viață, de luptă, de triumful firesc al acestei culturi.

Ce e mai curat și mai bun în românimia basarabeană a vorbit prin graiul acestui nobil bătrân în clipa binefacerii memorabile. Arătând că-și aduce aminte și că prețuiește mai presus de orice comunitatea noastră sufletească, pe care toată puterea Rusiei n-o poate sfărma, Basarabia ne-a dat prin dl Vasile Stroiescu acea cheazășie pentru viitor pe care știm astăzi că ne putem răzima.

(*Basarabia română. Antologie, ediție îngrijită, note și comentarii de Florin Rotaru, Editura Semne, 1996*)

OCUPATIA RUSĂ A PRINCIPATELOR ROMÂNE ÎN CARICATURILE LUI HONORÉ DAUMIER ȘI AMÉDÉE DE NOÉ

Honoré Daumier

Dr. MIHAI GRIBINCEA

În urma Păcii de la București, din mai 1812, teritoriul dintre Prut și Nistru a fost anexat de Rusia. Deși divizarea Moldovei a avut efecte tragice asupra populației și a

Charles Amédée de Noé

teritoriului ocupat, precum și a Principatului Moldovei în general, istoricii ruși din perioada țaristă, iar mai târziu și cei sovietici au prezentat actul ocupării Basarabiei drept un act eliberator și benefic pentru ținut.

Astăzi, tezele principale ale istoriografiei țariste și sovietice cu privire la anul 1812 în destinele poporului român din Basarabia sunt reluate și vehiculate de unii istorici moldoveniști de la Chișinău și Tiraspol, dar și din Rusia, cu același scop de manipulare a opiniei publice și îndocrinare a populației. Acești istorici certați cu adevărul științific, trecând cu vederea politica imperialistă a Rusiei țariste, suferințele pe care a trebuit să le îndure populația Basarabiei după anexare, continuă să vorbească despre un „caracter progresist” al anexării din 1812 în destinele „poporului moldovenesc”. Ei susțin că anexarea Basarabiei la Imperiul Rus a fost, chipurile, „dorința de secole” a locuitorilor săi, că Rusia a salvat „poporul moldovenesc”, care era amenințat cu dispariția sub jugul otoman.

Odată cu începutul dezintegrării Imperiului Sovietic și dispariția acestuia, istoricii din Republica Moldova și România au publicat un șir de studii dedicate anului 1812 care demontează cu dovezi pertinente toată narațiunea pseudo-istoricilor moldoveniști și a celor nostalgici după măreția fostului imperiu cu privire la „actul progresist al anexării Basarabiei la Rusia în anul 1812”.

De aceea, nu vom repeta aici argumentele aduse de ei. În rândurile ce urmează, vom încerca să arătăm cum era văzut rolul „eliberator” al Rusiei în Principatele Române în timpul Războiului Crimeei de către vestiții caricaturiști francezi Honoré Daumier, (care a fost numit și „Michelangelo al caricaturii”) și Charles Amédée de Noé (cunoscut mai mult sub pseudonimul Cham).

CARICATURI CONTRA PROPAGANDEI ȚARISTE

Honoré Victorin Daumier s-a născut la Marsilia, în ziua de 26 februarie 1808. Era fiul lui Jean-Baptiste Daumier – de meserie geamgiu, mai târziu funcționar de bancă – și al lui Cécile Catherine Philip. În timpul vieții a fost cunoscut, în primul rând, ca un satiric politic și social; după moarte i s-a recunoscut talentul și în domeniile picturii și sculpturii, fiind considerat unul dintre marii pictori ai secolului al XIX-lea. A fost un

Această litografie i-a adus lui Daumier o condamnare la șase luni de temniță și o amendă de 500 de franci

republican înflăcărat. În 1830, după însușirea artei litografiei, a început să contribuie cu caricaturi politice la cel mai renumit jurnal satiric antiguvernamental al vremii: *La Caricature*.

Una dintre cele mai cunoscute caricaturi politice ale lui Daumier a fost litografia sa „Gargantua”, pentru care, în 1832, a fost condamnat la șase luni de temniță și amendat cu 500 de franci. În „Gargantua”, regele Franței Ludovic-Filip este reprezentat așezat pe „tron” (în franceză, în limbajul curent, *trône* înseamnă și „scaun de closet”). Criticul de artă George Besson descrie astfel această caricatură: „În fața tronului, miniștri și deputați aruncă în gura regelui conținutul unui coș plin cu aur strâns de la popor. Aurul digerat de Gargantua este apoi excrementat mulțimii de lingușitori sub formă de acte de înnobilitare, funcții și ordine de merit...”.

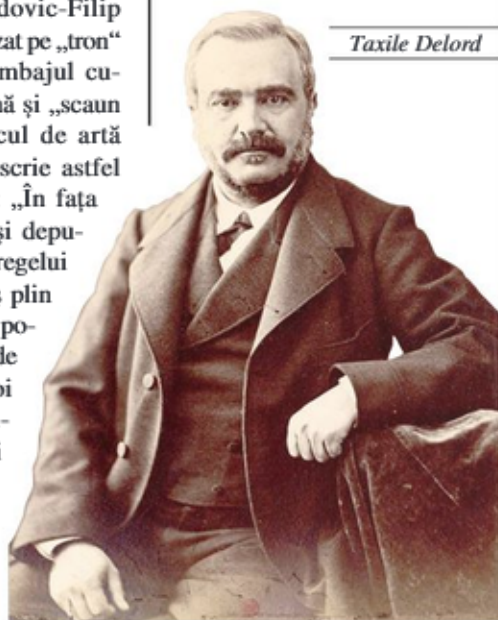
După ce în

anul 1835 au fost adoptate decizii referitoare la limitarea libertății presei, Daumier a început să colaboreze cu revista *Le Charivari*. Deoarece caricatura politică devenise imposibilă, el și-a îndreptat satira împotriva moravurilor societății. A revenit pentru puțin timp la satira politică, în timpul revoluției din 1848. Începând cu apariția ciclului de romane *La Comédie Humaine* în 1845, Daumier

participă la ilustrarea operelor lui Honoré de Balzac.

Din anul 1867 vederea artistului începe să se înrăutățească. Aproape orb în anul 1872, realizează ultimele sale litografii și tablouri. În 1877, artistul se găsește într-o situație materială dificilă și i se acordă o rentă de stat modestă. La 8 februarie 1879 face o hemoragie și moare trei zile mai târziu.

În timpul vieții, Honoré

Taxile Delord

Daumier a produs peste 4.000 de litografii și peste 1.000 de gravuri pe lemn. Din numărul imens de litografii produse, puțin mai mult de zece au drept subiect Principatele Române, majoritatea acestora fiind legate de ocupația rusă a Principatelor în timpul Războiului Crimeei. Deși puține la număr, caricaturile lui Daumier dedicate Țării Românești și Moldovei demontează toate tezele propagandistice ale istoriografiei sovietice și moldoveniste cu privire la rolul eliberator și progresist al Rusiei țariste în Balcani în general și în Principatele Române în particular.

CUM PERCEPEA OPINIA PUBLICĂ EUROPEANĂ POLITICA RUSIEI ÎN BALCANI

Un alt caricaturist francez ce a satirizat Rusia și ocupația sa în Principatele Române a fost Charles Amédée de Noé, cunoscut sub numele de Cham (1818 – 1879). Acesta a fost unul dintre cei mai populari caricaturiști francezi și unul dintre cei mai productivi artiști din toate timpurile – a creat o operă uluitoare, peste 40.000 de schițe și desene.

Încă de la o vârstă fragedă lui Noé i-a plăcut să deseneze, dar părinții, dorindu-i o carieră politehnică, nu l-au susținut. Nefiind admis la École Polytechnique, a frecventat atelierele pictorilor Nicolas-Toussaint Charlet și Paul Delaroche. Sub influența lor, s-a specializat în caricatură. Opera sa a mai fost

Țarul Nicolae I

inflențată de Honoré Daumier și Rodolphe Töpffer.

În desenele și caricaturile sale Cham a satirizat politica, călătoriile, vânătoarea, a parodiat romanele și piesele populare. A fost primul artist francez important de benzi desenate, deschizând calea altor pionieri precum Gustave Doré și Nadar. Începând cu anul 1839 Cham a produs neîntrerupt benzi desenate cu texte umoristice, care au fost pionierele mai multor tehnici, unele folosite și astăzi. În volumele de benzi desenate precum *Mr. Lajaunisse* (1839), *Mr. Lamélasse* (1839), *Deux Vieilles Filles Vaccinées à Marier* (Două fete bătrâne vaccinate, de măritat; 1840), *Un Génie Incompris (M. Barnabé Gogo)* (1841), precum și în capodopera *Impressions de Voyage de Monsieur Boniface* (1844), Cham a introdus prim-planuri, fotografii largi, efecte vizuale, diferite puncte de vedere ale camerei și

contraste de lumini (întuneric prin înnegrirea panoului).

Colaborarea lui Cham cu *Le Charivari* a început în 1843 și a durat peste 30 de ani. Această colaborare a fost oarecum ciudată, dacă ținem cont de faptul că publicația era una pro-republică, în timp ce Cham era regalist. Cu toate acestea, lui Cham i s-a oferit suficientă libertate creativă, publicându-i-se mii de desene, mai ales la rubrica „Revue Comique de la Semaine” (Revista comică a săptămânii). Majoritatea caricaturilor sale consacrate Principatelor Române, după cum vom vedea în continuare, au apărut chiar la această rubrică.

În timpul vieții Cham a colaborat și cu alte publicații. Desenele și caricaturile lui au mai apărut în *L'Illustration*, *La Mode*, *Le Gaulois* și *Le Journal Amusant*. În Anglia, caricaturile lui Cham au fost tipărite în *The Illustrated London News*, *Punch*, *Pictorial Times* și *Puppet Show*.

Nu este scopul articolului nostru de a trece în revistă aici operele și activitățile artistice ale lui Honoré Daumier și Charles Amédée de Noé, de aceea ne vom limita la cele spuse mai sus cu privire la biografiile acestor doi mari caricaturiști ai secolului XIX. Însă, ținem să subliniem că este important să cunoaștem caricaturile lor consacrate ocupației rusești în Țara Românească și Moldova pentru a înțelege mai bine cum percepea opinia publică europeană în general, și cea franceză în particular, politica externă a Rusiei în Balcani și în Principatele Române. Și, după cum vom vedea analizând caricaturile lui

Daumier și Cham, aceasta era una foarte negativă. O asemenea atitudine se explică prin faptul că la acea vreme Europa era destul de bine informată despre evenimentele din Principatele Române și abuzurile trupelor ruse staționate acolo.

La Paris exista o comunitate românească numeroasă, care ținea legături strânse cu Țara Românească și Moldova și care milita pentru unirea celor două principate, având foarte mulți susținători în rândurile intelectualității franceze. Ziarele europene importante aveau rubrici dedicate „problemei orientale” și publicau numeroase gravuri, desene despre Țara Românească și Moldova, despre principalele bătălii ale războiului. În acest context, amintim și faptul că Războiul Crimeei a fost primul război în timpul căruia telegraful electric a început să aibă un rol important și, de asemenea, primul război european care a fost foto-

grafiat. Despre rapiditatea cu care publicul francez afla despre evenimentele de pe teatrele de război putem judeca și după următorul exemplu. Bătălia de la Silistra a avut loc la 13 iunie 1854, iar *L'Illustration (Journal Universel)* publică o gravură dedicată acestui eveniment (după un desen de M. Valentin), în numărul său din 1 iulie 1854.

MANIFESTUL ȚARULUI...

Interesul opiniei publice franceze față de evenimentele din Principatele Române era foarte mare. Dovadă este faptul că ziarele importante simțeau nevoia de a publica relatări și gravuri despre locurile și oamenii unde trupele ruse erau dislocate. Numai în a doua jumătate a anului 1854, *L'Illustration (Journal Universel)*, de exemplu, a publicat 16 gravuri cu locuri și oameni din Principatele Române, printre care gravurile

lui Theodor Aman „Căruța de poștă valahă”, „Lacul Balta Albă” și „Satul Balta Albă”, gravuri care au însoțit textul nuvelei lui Vasile Alecsandri *Lacul Balta Albă*.

Înainte de a trece la prezentarea caricaturilor lui Daumier și Cham subliniem că ele au fost realizate în perioada în care trupele ruse au ocupat cele două principate – din iunie 1853, când pentru a constrânge Imperiul Otoman să dea satisfacție cererilor adresate prin generalul Menșikov, țarul a recurs la ocuparea militară a Moldovei și Țării Românești, până la începutul lui septembrie 1854, când generalul Budberg, urmând armata rusă în retragere, a predat conducerea Moldovei în seama Sfatului Administrativ.

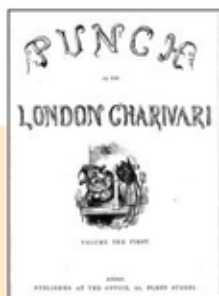
Subliniem și faptul că apariția caricaturilor lui Daumier și Cham în *Le Charivari* a coincis cu perioada în care redactor-șef era Taxile Delord (1815 – 1877), jurnalist și om politic francez, născut într-o familie de protestanți. Interesat de istorie și un bun cunoscător al istoriei Rusiei, acesta critica aspru politica țaristă față de Imperiul Otoman în declin. A ironizat în zeci de articole narațiunea rusă privind „rolul eliberator” al Rusiei în Balcani, regimul de ocupație rus în Principatele Române, inclusiv politica fiscală și de rechiziții, abuzurile autorităților de ocupație față de populație și față de biserica catolică etc.

Urmărind cu atenție evenimentele legate de „problema orientală”, Delord a satirizat Rusia și motivele invocate de țarul Nicolae I pentru a ocupa Principatele Române și a începe războiul cu Poarta Otomană.

Le Charivari (în franceză: serenadă comică; scandal) a fost prima publicație satirică ilustrată din lume, care a

apărut la Paris între 1832 și 1937. A fost fondat de Charles Philipon ca publicație de opoziție republicană față de regimul politic instaurat în Franța la 9 august 1830, cunoscut ca „monarhia din iulie”. După 1835, când guvernul a interzis caricatura politică, *Le Charivari* a început să publice satire ale vieții de zi cu zi. În 1841, gravorul și ilustratorul englez Ebenezer Landells (1808 – 1860), împreună cu jurnalistul Henry Mayhew (1812 – 1887), au folosit *Le Charivari* ca model pentru înființarea revistei *Punch*, subintitulată *The London Charivari*.

La 14 iunie 1853, Nicolae I tipărește un *Manifest al Rusiei*, care din punct de vedere al țarului, explica opiniei publice din Rusia și Europa motivele ocupării Principatelor Române. Manifestul a fost citit în toate bisericile din Rusia. Țarul aducea drept argument faptul că apărarea Creștinismului era un jurământ sfânt de la strămoși și, din moment ce el a moștenit tronul, a moștenit și această sfântă obligație. După părerea țarului, în ultimul timp, în pofida eforturilor depuse de el pentru a apăra drepturile inviolabile ale Bisericii Ortodoxe, Poarta întreprindea numeroase acțiuni care încălcau acele drepturi. „După ce am epuizat toate mijloacele de convingere și toate mijloacele de a obține pe cale amiabilă satisfacția datorată pretențiilor noastre drepte, am considerat esențial să ne aducem trupele în Principatele danubiene, pentru a arăta Porții până unde poate ajunge îndărătnicia ei și care ar fi consecințele acestei încăpățănări“. În continuare, țarul menționa că, pornind de la starea reală de lucruri, el nu intenționa să înceapă războiul prin ocuparea Principatelor, ci doar să le păstreze în calitate de garant că Imperiul Otoman va restabili drepturile creștinilor.

... ÎN VERSIUNEA „LE CHARIVARI“

Cu ironie și sarcasm, Delord inversează narațiunea rusă cu privire la motivele începutului războiului, rolul sfidător al acesteia și al diplomației ruse atribuindu-l Imperiului Otoman, iar comportamentul împăciuitoare al sultanului și al Imperiului

A.S. Menșikov,
ambasadorul țarului la Poartă

Otoman – țarului Nicolae I și Rusiei. „Politica tradițională a Imperiului Otoman nu este un secret pentru nimeni – citim în manifestul redactat de Taxile Delord. Să invadeze Rusia, să cucerească orașul sfânt Moscova, să înlocuiască bisericile de acolo cu moschei, crucea cu semilună, acesta este scopul urmărit de Poartă de secole, cu o formidabilă răbdare și o abilitate care nu s-a mai văzut niciodată. Cuceritori în esență, fiii lui Osman sunt dornici să se lanseze într-un nou război sfânt, să supună Rusia și să aducă islamismul victorios în Europa. Atâta timp cât a fost vizată ea singură, Rusia a îndurat fără un murmur toate jignirile, toate umilințele pe care Poarta i le-a provocat cu plăcere. Nimic nu a costat-o să satisfacă lăcomia nesățioasă a cuceritorilor campanii încă pe malul Bosforului. Dacă un ministru rus a nemulțumit Poarta, țarul s-a bucurat imediat să-l demită. Dacă sultanul a pretins privilegii deosebite pentru supușii săi..., țarul, fără să-și consulte măcar consiliul, s-a grăbit să le acorde. Dar

vine un moment în care statele, sub durerea pieririi, trebuie să renunțe la concesii. Este de datoria Europei să judece dacă nu a sosit acest moment pentru Rusia.“

În continuare, Taxile Delord a satirizat și comportamentul inadecvat și sfidător al prințului A.S. Menșikov, ca ambasador al țarului pe lângă sultan, din nou inversând rolurile. „În urmă cu două luni, Sankt Petersburgul a asistat la sosirea unui ambasador turc înconjurat de toată strălucirea scilpitoare a barbariei estice. Acest diplomat, numit Giaffar-Pașa, a fost însoțit de un mare alai de mauri, arabi, ieniceri, elefanți și cămile încărcate cu aur, diamante, covoare persane și țesături prețioase. Giaffar-Pașa a cerut demiterea lui M. de Nesselrode, aceasta a fost imediat semnată, a vrut să trateze direct cu împăratul, iar el a fost de acord cu asta. Iată ce a solicitat Giaffar-Pașa în numele sultanului: protectorat civil și religios asupra tuturor musulmanilor din imperiul moscovit. Numirea de divan a marelui muftiu stabilit în Rusia. Crearea a trei moschei în Sankt Petersburg și Moscova...”

Până în prezent, Europa a închis în mod voit ochii la atacurile Turciei asupra Occidentului. Ce se întâmplă acum va fi suficient pentru a o face să-i deschidă? La mijlocul secolului al XIX-lea, în mijlocul celei mai strălucite civilizații, va permite dreptul celor mai puternici să fie exercitat în toată brutalitatea sa? Ne place să credem altfel.

Lasă Europa să nu greșescă, problema nu este doar între Constantinopol și Sankt Petersburg, ci între Iisus Hristos și Mahomed.“ ■

RUȘII AU GĂSIT, ÎN PROPRIILE ARHIVE, DOCUMENTE DESPRE TEZAURUL ROMÂNIEI

Dr. ILIE SCHIPOR

Pentru prima dată, confirmarea arhivistică a existenței integrale în Banca Poporului din Moscova a aurului românesc la aproape trei ani de la evacuarea din decembrie 1916 a fost făcută în Destinul Tezaurului României. Argumente din arhivele ruse (citată în continuare ca Destinul); este vorba despre documentul nr. 53, reprodus prin fotocopiare și traducere în română).

Iakov Stanislavovici Ganețki (Hanefski, în polonă; nume real: Jakub Fürstenberg) a fost un comunist de origine poloneză, apropiat al lui Lenin, unul dintre cei care au mediat sprijinul financiar secret german, care a permis bolșevicilor să preia puterea în 1917; a căzut victimă a epurărilor staliniste, în 1937

Informarea semnată de comisarul șef Ganețki (înregistrată sub nr. 2.458 din 14 august 1919) confirmă că toate monetele din aur (886.482 lire englezești, 87.798.560 coroane austriece, 116.050.000 mărci germane, 379.074 ¾ lire turcești, 1.065.705 lei românești, 46.117.140 franci francezi, 139.130 ruble noi și 37.983,45 ruble vechi rusești), care compuneau Tezaurul B.N.R., erau în gestiunea Băncii Poporului în cantitățile și valorile totale identice, până la nivelul subdiviziunilor, cu cele inventariate la Moscova în decembrie 1916 – februarie 1917.

Din inventar lipsesc bijuteriile reginei Maria (ridicate, de același comisar Ganețki, în februarie 1919, din depozitul românesc de la Kremlin – vezi *Destinul*, doc. 121), lingourile de aur și lada de fier (care reprezentau doar 0,11% din valoarea în lei-aur a Tezaurului B.N.R. și – în plus – nu făceau parte din categoria „monetelor din aur”, așa cum este formulat titlul documentului) și „monetele diverse” (care reprezentau, valoric, 0,03% din Tezaur), ultimele două categorii de

valori (monete și lingouri) din aur ale B.N.R. regăsindu-se în alte inventare redactate până în mai 1921.

Valorificând un alt document identificat în arhivele ruse (*Raportul* redactat de funcționarul superior Bubiakin Serghei Aleksandrovici), am semnalat faptul că abia „în toamna anului 1919 [și nicidecum în mai – iunie 1918 – *subl. I.S.*], în momentul ofensivei lui Denikin, din Rezerva de Aur [a României – *I.S.*] au fost trimise astfel:

La Samara-Tașkent: a) lirele sterline engleze; b) lirele turcești; c) mărci germane. În total [valorile expediate erau – *I.S.*] în sumă de aproximativ 59.650.000 ruble aur.

La Perm: a) coroanele austriece – 548 lăzi; b) mărci germane – 77 lăzi. În total [valorile

expediate erau – I.S.] în sumă de aproximativ 39.850.000 ruble aur.

Au rămas la Moscova: francii francezi, lei românești și alte monete, în total circa 18.300.000 ruble aur“.

Pentru a afla cu mai multă rigoare când anume au fost evacuate din Moscova cele aproape 85% dintre monetele-aur aparținând B.N.R., am căutat – în aproape 100 de dosare ale Arhivei Economice de Stat Ruse (RGAE) și nu numai – să identific toate „transporturile speciale“ sau „încărcăturile de importanță deosebită“ făcute în perioada 1918 – 1921 între Banca Poporului și filialele sale teritoriale. Cu oarecare rezerve, întrucât în document nu este invocat aurul românesc, ci doar o „încărcătură [bancară – I.S.] de importanță deosebită“, care trebuia evacuată urgent, întrucât „Banca Poporului a primit ordinul...“, m-am oprit la Telefonograma din 22 octombrie 1919, care corespundea în bună măsură informațiilor relativ vagi („în toamna anului 1919“) din raportul lui Bubiakin.

Recenta lucrare a lui A.G. Mosiakin (care a avut, firesc și explicabil, mult mai mult timp să studieze fondurile arhivistice ale RGAE) confirmă invocata expediere a unei părți din aurul B.N.R. în afara Moscovei, pe care o și localizează – cu ajutorul unui document reprodus în fotocopie – la Perm și o datează riguros: „La 27 octombrie 1919, angajatul Krebil (Secția bilete de bancă [emisiuni bancare – I.S.]), tovarășul Manciuski, a trimis (însoțit) 627 de cutii cu mărci germane și coroane austriece de la Moscova la Perm, toate acestea în sumă de 40.240.968 de ruble 93 de copeici“.

În plus, acest document (*Aurul Imperiului Rus și bolșevii, 1917 – 1922. Documente cu comentarii și analiză*, vol. I, p. 205; în continuare *Aurul*) aduce clarificări importante privind evacuarea diferenței de lire englezești și turcești, precum și a unei părți dintre mărcile germane (adică a jumătate dintre monetele aur ale B.N.R.) inițial la Samara și, ulterior (cca 20% dintre lăzi)

la Tașkent: „În august 1919, angajatul Krebil, tovarășul Lobkov, a fost trimis la Samara cu 808 cutii cu soveneri (lire) englezi, lire turcești și mărci germane în sumă totală, la paritate, de 59.659.687 de ruble și 90 copeici. Dintre cele 808 lăzi aduse de tovarășul Lobkov de la Samara, tovarășul Izmailov a transportat la Tașkent 159 de cutii, care conțineau 880.000 de lire sterline și 379.074 de lire turcești“.

In mod cu totul fericit (dar nu și întâmplător) și fără a cunoaște în detaliu „traseele și graficul“ mișcării aurului românesc între Moscova, Samara, Perm și capitala Uzbekistanului, am publicat în *Destinul* documentul nr. 55, intitulat „Informare privind fluxul de numerar al Fondului de aur“, redactat la 28 ianuarie 1920, în care am introdus o ultimă coloană, pentru evidențierea apartenenței acestor monete din aur (vezi caseta 1).

Întrucât Fondul de aur scriptic al Rusiei, inventariat la 28 ianuarie 1920, era format prin însumarea aurului Rusiei sovietice (depozitat la Nijni Novgorod, pe Volga) și cel al B.N.R. (depozitat la Samara, Perm și Moscova), determinarea valorii Tezaurului bancar al României existent fizic la 28 ianuarie 1920 (adică la doi ani de la confiscarea acestuia, la 13 ianuarie 1918, de bolșevici) rezultă prin scăderea singurelor monete străine din aur aparținând *de jure* și *de facto* Băncii Poporului a R.S.F.S. Ruse din valoarea

totală a ceea ce era denumit propriul *Fond de aur*, adică 157.425.055,61 – 39.792.000 = 117.633.055,61 ruble-aur.

După cum se poate constata, această valoare echivalentă a aurului românesc (117.633.055,61 ruble-aur) ce a „supraviețuit“ anilor 1918 și 1919 (perioadă în care s-ar fi produs toate evenimentele justificative invocate prin dezinformare oficială și istorică – evacuarea spre și în Siberia, apoi capturarea lui de către trupele albgardiste sau legionarii cehoslovaci; plata din această cantitate a datoriilor de război către Germania; topirea monetelor din aur ale României „spre mijlocul ve-

Generalul Anton Ivanovici Denikin

Documentul
din
14 august
1919

rii lui 1918“ etc. – care ar fi dus la „risipirea“ Tezaurului B.N.R.) este foarte apropiată de suma calculată și contabilizată, la paritate, de experții financiari bolșevici, respectiv 117.936.636 de ruble și 99 copeici.

Diferența dintre cele două valori (117.936.636,99 – 117.633.055,61 = 303.581,38 ruble-aur) este dată de neluarea în calcul (în documentul din 28 ianuarie 1920) a rublelor rusești (139.130,00 + 37.983,45 = 177.113,45 ruble) și lingourilor de aur (126.467,93 ruble).

Nu știu (și nici nu este relevant, decât – eventual – pentru stabilirea „întâietății“ descoperirii unor documente istorice foarte importante) dacă A.G. Mosiakin a știut fondurile arhivistice rusești în care am identificat documentele despre Tezaurul României publicate în 2010 și 2011 în *Magazin istoric* și, apoi, în *Destinul*, ceea ce i-ar fi oferit indicii importante pentru restrângerea cercetării în RGAE.

Sunt însă dator să semnez că acesta a publicat în *Aurul* o importantă „Informare privind monedele de aur străine la 23 mai 1921“, document în care componenta monetară a rezervei de aur depozitată pe teritoriul Rusiei sovietice este prezentată pe două capitole distincte:

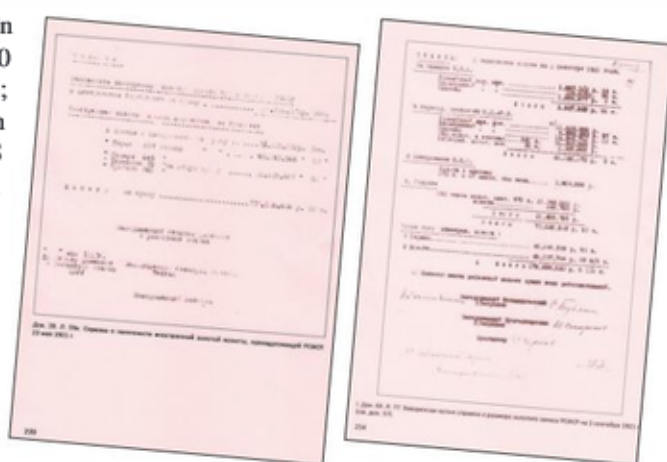
Numerarul în monete de aur străine aparținând R.S.F.S.R., care se găsea în Direcțiile Centrale ale Comisariatului Poporului pentru Finanțe (NKF), în valoare echivalată de 29.806.519 ruble și 30 copeici;

Monete străine din aur aduse (вывезена из – subliniere I. S.) din România, care totalizau 117.936.636 ruble și 99 copeici, depozitate în mai 1921 la Moscova și în unele filiale teritoriale ale Băncii Poporului – astfel: la Moscova, în

Monede străine din aur	Suma (în valută)	În sumă de (ruble-aur)	Unde se află	Apartenență
Mărci germane	12.240.000 m.	5.665.896	La Perm	BNR
Mărci germane	103.810.000 m.	48.053.649	La Samara	BNR
TOTAL	116.050.000 m.	53.719.545	La Samara și Perm	BNR
Coroane austriece	87.798.560 ca.	34.575.072,93	La Perm	BNR
Soverini (lire) englezești	886.000 sv.	8.383.903,52	La Samara	BNR
Lire turcești	379.000 l.	3.222.135,38	La Samara	BNR
Lei românești	1.065.000 lei	399.639,38	La Moscova	BNR
Franci francezi	46.117.140 ff.	17.293.927,50	La Moscova	BNR
Alte monede străine din aur	—	39.792.000 Informații rotunjite la mii de ruble.	La N. Novgorod	Banca Rusiei
dolari	9.940 d.	38.831 - 90	La Moscova, în depozitul românesc	BNR
taleri	2 1/2 t.			
ducați austrieci	1.025 d.			
diferite resturi	41.849 l,02			
TOTAL		157.425.055-61		

Casieria Centrală, în sumă de 18.035.950 ruble și 16 copeici; la Perm, 627 lăzi, în sumă de 40.240.968 ruble și 93 copeici; la Samara, 649 lăzi; la Taşkent, 19 lăzi, în sumă totală de 59.659.687 ruble și 93 copeici; la Kribil, 140 lăzi. Total în sumă de 117.936.636 ruble și 99 copeici.

Apelând la documentul (prezentat mai sus) referitor la situația înregistrată la 28 ianuarie 1920 și publicat în *Destinul* (pp. 307–308), se constată că valorile bancare românești aflate în Casieria Centrală din Moscova (echivalente la 18.035.950,16 ruble-aur) erau formate din lei românești (echivalenți la 399.639,38 ruble-aur), franci francezi (17.293.927,50 ruble-aur), alte monete (38.831,90 ruble-aur), ruble rusești (139.130 plus 37.938,45 ruble aur) și lingourile de aur (126.467,93 ruble-aur).

Documentul din 23 mai 1921 (stânga) și cel din 2 septembrie, același an

Se poate constata și demonstra că în mai 1921 – la peste patru ani de la depunerea aurului B.N.R. în depozitele din Kremlin (decembrie 1916), respectiv după trei ani de la sechestrarea acestuia de către bolșevici (ianuarie 1918) – *Tezaurul bancar al României era încă intact și se afla sub controlul*

strict al regimului sovietic (vezi caseta 2).

În vara anului 1921, Războiul civil (care a durat peste cinci ani și jumătate, 7 noiembrie 1917 – 16 iunie 1923) se mutase în Orientul Îndepărtat, Vladivostokul urmând să fie cucerit la 25 octombrie 1922. În urma Tratatelor de Pace de la Brest-Litovsk cu Germania (3 martie 1918), ruso-eston de la Tartu (2 februarie 1920), lituaniano-sovietic (12 iulie 1920), fino-sovietic (14 octombrie 1920), letono-sovietic (11 august

Document, data Valute străine	Inventarul din 14 decembrie 1916, anexă la Protocolul de predare-primire semnat la Moscova pe 16 februarie 1917	"Raportul din 14 august 1919 (Doc. nr. 53 din Destinul)"	"Raportul din 23 mai 1921 (Aurul, vol. 1, pag. 219)"	Diferențe între cele trei documente bancare	
				1919/1916	1921/1916
Mărci germane	116.050.000,00	116.050.000	116.050.000	0,00	0,00
Coroane austriece	87.798.560,00	87.798.560	87.798.560	0,00	0,00
Lire englezești	886.482,00	886.482	886.482	0,00	0,00
Lire turcești	379.074,75	379.074 3/4	379.074 3/4	0,00	0,00
Lei românești	1.065.705,00	1.065.705	1.065.705	0,00	0,00
Franci/napoleoni fr.	46.117.140,00	46.117.140	46.117.140	0,00	0,00
Monete rusești noi	139.130,00	139.130	139.130	0,00	0,00
Monete rusești vechi	37.983,45	37.983,45	37.983	0,00	0,00

1920), polono-sovietic de la Riga (17 septembrie 1921) și turco-sovietic (13 octombrie 1921), Rusia sovietică făcea eforturi pentru a i se asigura un loc cât mai important în „orchestra europeană”, care se articula după încheierea Primului Război Mondial.

Pe lângă plățile despăgubirilor de război asumate în 1918 – 1921, importurile generate de nevoile stringente interne (a căror plată se făcea preponderent cu valută forte), Guvernul sovietic se angaja tot mai hotărât în mari cheltuieli făcute pentru susținerea costurilor războiului civil intern, promovarea politicii sale externe și internaționalizarea revoluției bolșevice, toate acestea presupunând apelarea nu doar la Fondul metalic (de aur) al R.S.F.S. Ruse, ci și la Tezaurul bancar al României depozitat în mai multe filiale ale Băncii Poporului.

Mandatul semnat, la 8 iulie 1921, de Lenin (prin care Serghei Izmailov, comisarul poporului pentru Finanțe al Turkmenistanului, este „trimis într-o misiune de importanță națională deosebită și călătorește într-un tren special cu marfă cu caracter secret, cu instrucțiune către toate autoritățile, organizațiile și instituțiile militare, civile și feroviare să-l asiste în îndeplinirea misiunii”) este dovada certă că la acea dată (când aurul României era intact, cum rezultă din Raportul datat 23 mai 1921 și reprodus anterior) el renunțase la atitudinea sa protectoare (motivată de politica bolșevică „aurul românesc în schimbul Basarabiei”) în ceea ce privea Tezaurul B.N.R., de care NKF nu avea dreptul „să se atingă nici măcar cu un deget” (doc. nr. 159 din *Destinul*).

Ca urmare, în a doua decadă a lunii iulie 1921, cele 808 lăzi cu monete de aur ale B.N.R. aflate în afara Moscovei (depozitate inițial în trei filiale teritoriale și concentrate ulterior la Samara), cu o încărcătură în sumă echivalentă la 59.659.687,93 ruble aur, au fost readuse la Moscova, unde au fost alăturate monetelor diverse și lingourilor de aur ale României (echivalente la 18.035.950,16 ruble-aur), niciodată scoase din depozitul în care au fost depuse în decembrie 1916. Logic ar fi fost ca, după finalizarea acestui transport, începând cu mijlocul lui iulie 1921, la Moscova să fie depozitate valori bancare românești în sumă de 77.695.638,09 ruble-aur.

În realitate, conform unei „Informări privind stocul de aur existent la 2 septembrie

1921” (document pe care l-am identificat în fondurile RGAE, *Destinul*, pp. 231 – 232), la acea dată în Moscova existau monetele străine aparținând României în valoare de doar 65.137.744, 595 ruble-aur, ceea ce înseamnă că stocul B.N.R. a fost diminuat într-o lună și jumătate (între mijlocul lui iulie și începutul lui septembrie) cu echivalentul a 12.557.893,495 ruble-aur (77.695.638,09 – 65.137.744, 595 = 12.557.893,495), adică s-au utilizat 10,65% din valorile B.N.R. depozitate în decembrie 1916 la Kremlin și existente faptic – în fix aceleași cantități și valori – la 23 mai 1923.

Concret, „Informarea” redactată la NKF la 2 septembrie 1921 (document prezentat și de Mosiakin la pp. 135 și 254 din *Aurul*) conține informații lămuritoare privind importanța valorică a aurului românesc în raport cu stocul propriu de aur al R.S.F.S.Ruse.

La începutul lui septembrie 1921, în entitățile din subordinea Comisariatului Poporului pentru Finanțe existau valori bancare proprii în sumă de doar 73.520.849,53 ruble aur, dintre care:

În bilanțul NKF – monete de aur rusești și străine, respectiv lingouri de aur în sumă de 3.867.869,44 ruble;

Valori în curs de intrare și contabilizare (monete de aur rusești și străine; lingouri de aur) în sumă de 44.238.275,09 ruble;

În Casa Centrală a NKF (173 puduri de aur sub formă de lingouri și 47 lingouri necântărite), valori în sumă de 3.806.000,00 ruble;

În Gohran (592 lăzi cu lingouri de aur în greutate de 970 puduri și monete de aur) în valoare de 21.605.705,00 ruble.

Aurul românesc aflat la Moscova și contabilizat la 2 septembrie 1921 era prezentat în „Informare” astfel: „Pe lângă acestea [valorile gestionate de NKF și prezentate mai sus – I.S.], mai sunt monete străine la:

Perm, în valoare de 40.240.968,93 ruble;

Moscova, în valoare de 65.137.744, 59 1/2 ruble.

Total, valori [bancare românești – I.S.] în sumă de 105.378.713, 52 1/2 ruble.

Total general [valori rusești plus cele românești – I.S.] = 178.899.563,05 1/2 ruble”.

(Va urma)

CLĂDIRILE AMBASADEI POLONIEI LA BUCUREȘTI

ANDRZEJ DUBICKI
(Polonia)

Povești interesante și adesea mai puțin cunoscute sunt legate de clădirile în care sunt găzduite reprezentanțele diplomatice. Amplasate adesea în palate monumente arhitectonice – ajunge să amintim sediul Ambasadei Braziliei de la Roma, care se află în clădirea din secolul XVII a Palazzo Pamphilj, sau Ambasada Poloniei din Praga, aflată în Palatul Fürstenberg, a cărui istorie se întinde până în secolul XVI –, clădirile respective au o istorie nu doar interesantă, dar uneori și tragică.

În tiparul menționat se încadrează perfect și clădirea care, în prezent, constituie sediul reprezentanței diplomatice polone din România, aflată pe Aleea Alexandru 23, din București. Merită menționat că fiecare sediu al diplomaților polonezi a avut în spate o istorie interesantă, legată sau de clădirea în sine, sau de proprietarul său, sau legată de beneficiarii, nu întotdeauna doriți, ai acesteia. Evenimentele care au avut loc în clădirea de astăzi a Ambasadei Poloniei au fost folosite în disputele interne, în anul 1968, la scurt timp după venirea la putere a lui Nicolae Ceaușescu.

Casa Hristu, primul sediu al misiunii diplomatice polone la București

Istoria reprezentanței diplomatice polone din București se oficializează, în cele din urmă, în iunie 1919, odată cu stabilirea relațiilor diplomatice (*Magazin istoric*, nr. 8/2009). Primul sediu oficial al Ambasadei polone a fost o clădire construită pe strada principală a Bucureștiului – Calea Victoriei 129 – și este denumită, până astăzi, Casa Hristu. Clădirea a supraviețuit până în zilele noastre. Din păcate, starea acesteia de conservare diferă în mod sigur de cea în care se afla în perioada interbelică. Clădirea a fost descrisă într-un mod destul de pitoresc în memoriile scriitoarei Magdalena Samozwaniec, soția diplomatului Jan Michal Polikarp Starzewski, secretar doi al Legației Poloniei la București (1923 – 1925).

În jurul anului 1924, Legația polonă și-a schimbat sediul, apoi s-a mutat într-o clădire situată pe Șoseaua Kiseleff 47. În acest caz, mai interesantă decât istoria clădirii este persoana de la care a fost închiriată! Proprietatea îi aparținea lui Nicolae Titulescu, pe atunci reprezentantul permanent al României la

Magdalena Samozwaniec

Liga Națiunilor și în același timp ministru la Londra. Clădirea era neocupată, este adevărat, dar să ne imaginăm astăzi o situație în care actualul ministru de Externe închiriaza unei alte țări (desigur, prietene și aliate) proprietățile sale!

Merită să ne oprim, pentru un moment, asupra persoanei lui Nicolae Titulescu, ale cărui legături cu partea polonă nu s-au rezumat doar la închirierea imobilului Ambasadei polone. Nicolae Titulescu a fost un celebru avocat bucureștean, care și-a început cariera politică după 1910. A fost ministru de Finanțe de două ori (1917 – 1918) și (1920 – 1921) și a reformat sistemul fiscal românesc. A fost numit ministru la Londra și reprezentant permanent al României la Liga Națiunilor. A ocupat această funcție până în 1932, cu o pauză de un an, 1927 – 1928, când a fost numit pentru prima dată ministru al Afacerilor Străine. Legăturile mai strânse cu chestiunile poloneze au devenit evidente în 1932, când, în urma acțiunilor sale diplomatice, el a întrerupt practic negocierile privind încheierea unui tratat de neagresiune cu U.R.S.S. de către România și Polonia. Acest lucru a constituit efectul propriului joc diplomatic, care l-a adus, într-un final, pe Nicolae Titulescu în poziția, după cum a afirmat însuși diplomatul, să negocieze niște condiții mai bune ale acordului decât cele obținute de delegația polonă. În timpul mandatului lui Titulescu, relațiile foarte strânse dintre Polonia și România s-au deteriorat încet. Motivul acestei stări de fapt au fost diferențele

în ceea ce privește politica externă dusă față de Germania și U.R.S.S. Ministerul polonez de Externe, condus la acea vreme de Józef Beck, era mai degrabă pentru dezvoltarea unei cooperări internaționale pe principii bilaterale, în timp ce Titulescu s-a dovedit a fi un susținător al dezvoltării modelului multilateral. La asta s-au mai adăugat și ambițiile personale ale ambilor politicieni, care aspirau la rolul de lider regional.

Cu toate acestea, în anii 1920, când partea poloneză închiria proprietatea de la un diplomat român, nu se punea problema unei neînțelegeri, iar clădirea era amplasată într-o locație prestigioasă, ceea ce genera la rândul său costuri mari de închiriere. Ele erau oarecum compensate de faptul că șeful misiunii diplomatice locuia în incintă, dar acest lucru, la rândul său, limita spațiul utilizabil al clădirii, care s-a dovedit rapid a fi insuficient, odată cu dezvoltarea relațiilor diplomatice și economice. Din păcate, închirierea clădirii nu permitea efectuarea niciunui fel de investiții majore, mai ales pentru că acordurile de închiriere erau semnate pe perioade destul de scurte.

Intinerea unui alt imobil pentru sediul Ambasadei a devenit o sarcină prioritară, pentru că atunci în Ministerul polonez al Afacerilor Străine predominau voci care susțineau achiziționarea în calitate de proprietar a unor spații pentru reprezentanțele diplomatice, ceea ce urma să conducă la o reducere evidentă a costurilor de întreținere a serviciului extern polonez pe termen lung. În cazul Bucureștiului, situația a devenit acută, după ce în 1927 Nicolae Titulescu a anunțat că va suspenda închirierea în anul următor, pentru că dorea să renoveze și extindă proprietatea sa. S-a decis atunci cumpărarea unui imobil. Pe piața imobiliară din București prețurile de închiriere erau foarte mari din cauza deficitului de spații disponibile. O prioritate a constituit o proprietate în care putea să se așeze cel puțin o parte a per-

sonalului diplomatic și de sprijin, ceea ce ar fi redus semnificativ costurile de funcționare și întreținere a incintei. A fost găsită o proprietate corespunzătoare în vecinătate – pe Alea Alexandru 23. Ministerul polonez al Afacerilor Străine a cumpărat proprietatea pentru suma de

*Casa lui Nicolae Titulescu
a găzduit și ea Legația Poloniei*

Casa familiei Villacrose-Constantinescu, în timpul Primului Război Mondial, sediul reprezentantului turc în comisia de ocupație din România, Osman Nizami Pașa

14 milioane de lei de atunci, adică echivalentul a 420.000 de zloți, dintre care jumătate trebuia plătită la momentul preluării clădirii, în timp ce suma rămasă trebuia plătită în rate. În cele din urmă, s-a optat pentru o soluție hibridă, adică proprietatea a fost închiriată pentru primii doi ani, în timp ce la mijlocul anului 1929 s-a decis în cele din urmă cumpărarea acesteia. De asemenea, a fost posibilă negocierea unei anumite reduceri a prețului proprietății.

Noua clădire a avut o poveste destul de interesantă. A fost ridicată în anul 1916 și a aparținut familiei Villacrose-Constantinescu. Este interesant că încă de la început a reușit să îndeplinească o funcție cel puțin quasi-diplomatică, devenind, aproape imediat după darea sa în folosință, în anii 1916 – 1918, sediul reprezentantului turc în comisia de ocupație din România, Osman Nizami Pașa, fost ambasador la Berlin. A fost o poveste destul de incomodă, inclusiv pentru români. De aceea, în documentele istorice ale clădirii, transferate în 1928 Ministerului Afacerilor Străine polonez, nu se pomeneste nimic în legătură cu acest fapt. Singurele mărturii rămase sunt fotografiile păstrate în albumul dedicat prezenței turcilor în București începând cu anul 1916. Informații probabil relevante pot fi găsite în documentele privind viața socială (cărți de telefon sau agende) din perioada ocupației Bucureștiului de trupele Puterilor Centrale în timpul Primului Război Mondial.

Odată cu părăsirea capitalei României de armatele ocupante, clădirea a revenit în posesia familiei Villacrose-Constantinescu. A rămas proprietatea acesteia până în anul 1928, când a fost mai întâi închiriată, apoi vândută statului polonez. Clădirea

s-a dovedit însă foarte curând a fi prea mică, fiind nevoie de modernizări de anvergură, în încercarea de a reduce costurile de întreținere a clădirii. Trebuie subliniat faptul că acestea au fost posibile doar mulțumită deciziei de a cumpăra clădirea și de a o trece în proprietate. Costuri suplimentare au fost generate și de renovarea și reparațiile clădirii după cutremurul din anul 1931. S-a încercat, de asemenea, creșterea proprietății prin cumpărarea parcelei alăturate și amplasarea acolo a biroului consultanților economici și a atașatului militar, în scopul de a reduce și mai mult costurile de întreținere a proprietății. Din păcate, toate inițiativele s-au oprit în 1939, la izbucnirea celui de Al Doilea Război Mondial, iar la terminarea acestuia nu s-a mai revenit asupra lor.

Clădirea, modernizată după 1931, a primit numeroase personalități politice și culturale importante pentru relațiile polono-române. Merită amintiți aici regele Carol al II-lea, prim-ministrul și marele prieten al Poloniei Nicolae Iorga sau ministrul Afacerilor Străine Grigore Gafencu. Din partea Poloniei, imobilul a găzduit personalități precum: mareșalul Józef Piłsudski, ministrul Afacerilor Străine Józef Beck sau o galaxie de artiști celebri ai vremii, precum Paweł Pokropeni, care a susținut un recital acolo.

Un eveniment important l-a constituit, fără îndoială, ridicarea la rangul de ambasadă a misiunii diplomatice poloneze la București, care a avut loc la sfârșitul lunii mai și începutul lunii iunie 1938. Un episod mai puțin cunoscut din istoria clădirii Ambasadei este păstrarea, în grădina adiacentă, a unei statui a generalului Józef Bem, comemorând participarea sa la revoluția din Transilvania, din 1848 – 1849. Statuia a fost demontată în anii 1920 la Târgu Mureș, în cadrul procesului de demaghiarizare a spațiului public. Timp de câțiva ani, această statuie a fost păstrată într-un depozit din București, iar în anul 1937 a fost transferată temporar părții poloneze în scopul amplasării acesteia în unul dintre orașele poloneze. Din păcate, statuia nu a mai ajuns în Polonia și probabil a fost distrusă după 1940, când partea poloneză a pierdut, temporar, controlul asupra incintei. A fost, probabil, distrusă de germani, care au controlat clădirea din 1943. Merită adăugat că monumentul a fost immortalizat într-una dintre puținele fotografii cunoscute ale întregii clădiri din perioada interbelică. Mai cunoscute sunt fotografiile de interior realizate cu ocazia diverselor sărbători și evenimente.

(Va urma)

GEORGE FONEA „CEL MAI AUTENTIC EROU ROMÂN“

LUCIAN VASILE

Pământul se zguduia fără încetare. Șuieratul proiectilelor lansate de artileria inamică își avea ecoul în sunetul apocaliptic al stâncilor fărâmate, aruncate în aer și prăvălite peste pozițiile apărătorilor. Mitralierele răpăiau din toate părțile, dar nu puteau să stingă urletele atacatorilor, veniți într-un nesfârșit val după val. Impulsionați de victoriile recente, sovieticii voiau să captureze și Sevastopolul, ultima redută necucerită din Crimeea.

George Fonea

De cealaltă parte, câteva zeci de mii de germani și români, o rămășiță a armatei care cucerise peninsula în urmă cu doi ani, se zbăteau să reziste, sperând la o evacuare care nu avea însă să mai vină. În acel ocean al disperării, o vedetă rapidă a fost trimisă de Marele Stat Major german pentru recuperarea unor ofițeri superiori. Unul dintre aceștia, maiorul Ziegler, îi oferea căpitanului român George Fonea un loc în ultima barcă ce se evacua din Crimeea. Fonea i-a mulțumit, dar a refuzat să-și abando-

neze camarazii și s-a întors în tranșee, luptând cu disperare până când un proiectil inamic cade în apropierea sa, lăsându-l parțial orb și inconstient. Pentru ofițerul român a început apoi o nouă viață, cea de prizonier în Gulagul sovietic.

OFIȚER ȘI POET

George (uneori Gheorghe) Fonea s-a născut la 26 februarie 1912, în comuna doljeană Goșoi, fiind cel mai mare dintre cei trei copii (doi băieți și o fată) ai unei familii de țărani. Viața

sa a stat sub semnul celor două războaie mondiale, care au marcat secolul XX: mai întâi, la 25 iulie 1919, a rămas orfan de tată, Ioan Fonea fiind una dintre victimele campaniei de înlăturare a Guvernului bolșevic din Ungaria, condus de Béla Kun. Așa că după absolvirea școlii primare din sat, s-a îndreptat spre Liceul militar „D.A. Sturdza” din Craiova, unde, potrivit unei autobiografii redactate în 1956, a lucrat în primii ani ca servitor, ajutor într-o cojocărie, apoi într-o brutărie și, pentru a trece în clasa a IV-a, ar fi fost

și „slugă“ la un colonel. După absolvirea liceului, în 1930, a fost admis la Școala Pregătitoare de Ofițeri Activi de la Sibiu, ale cărei cursuri le finalizează peste doi ani, cu rezultate mediocre și cu aprecieri nu foarte încurajatoare din partea superiorilor: „bolnăvicios [...], în fața trupe n-are încă destulă prestanță și autoritate [...], voință slabă“.

Repartizat în 1932 la Regimentul 1 Dorobanți de la Craiova, tânărul Fonea și-a procurat o motocicletă cu care obișnuia să circule cu viteză prin curtea unității. În 1933 făcea un accident soldat cu rănirea unui camarad. Pedepsit inițial cu șase zile de arest sever, a fost ulterior achitat și a continuat cariera militară la Școala de Aplicație a Infanteriei, de la Sibiu, fiind apoi repartizat pentru un an la Craiova, în același regiment unde activase și tatăl său.

În paralel, a început să se afirme și ca unul dintre membrii noii generații de poeți: făcând parte din grupul literar *Thesis*, din Sibiu, Fonea și-a publicat primul și singurul volum antum de poezii. Apărut în 1935, *Întoarcere în vreme* a avut parte de o receptare ambivalentă. Paul Papadopol și George Călinescu îl tratau cu răceală, ultimul chiar afirmând că „versurile d-lui Fonea [...] sunt deocamdată pline de simțire, dar n-au încă o personalitate. Imaginile sunt folosite fără un simț al utilității poetice“. Alte cronici literare au fost mult mai favorabile: „Poemele

Generalul Ion Negulescu

d-lui George Fonea sunt ca o apă liniștită. Ele poartă idei și imagini delicate și le duce departe, acolo unde gândul se contopește cu simțirea într-un tot nedefinit [...] D. George Fonea este un autentic poet. În curând vom auzi vorbindu-se despre d-sa ca despre maeștrii literaturii românești“ (*Adevărul*, 8 septembrie, 1935). Anii următori au reprezentat apogeul activității sale literare, publicând poezii în diferite ziare și reviste precum *Ramuri*, *Meridian*, *Junimea literară* ori *Convorbiri literare*, dar și un volum de traduceri din poetul german Rilke.

În 1936, Fonea era transferat la Regimentul 8 Vânători de Munte „Vodă Grigore Ghica“, staționat la Cernăuți, unde a fost și avansat la gradul la locotenent. Ceruse relocarea în Bucovina pentru a putea urma, în paralel, Facultatea de

Drept, pe care o va absolvi în contextul dramaticelor evenimente din vara lui 1940, când a fost mutat la Suceava, apoi la Deva, la Regimentul 4 Grăniceri. Cu un an înainte, superiorii săi îl descriau ca „energic, posedă mult sânge rece, [...] hotărât, dar moderat [...], foarte perseverent [...], disciplinat, cu multă autoritate și prestigiu, simțul datoriei dezvoltat [...], excelent camarad“. Rămăsese însă un idealist: simpatizase regimul carlist, dar retragerea neașteptată din vara lui 1940 îl decepționase, așa că schimbările politice din toamna aceluiași an îl entuziasmaseră, determi-

nându-l să scrie un articol în *13 Jilava*, în care pleda „pentru un suflet nou în oștire“ și un altul în *Buna Vestire*, în care aprecia armata germană.

Textele au provocat o cercetare disciplinară, care se încheie, din nou, cu achitarea, după un referat favorabil din partea generalului Negulescu, comandantul Corpului grăniceresc, și, mai ales, după o audiență la generalul Pantazi, subsecretar de Stat la Ministerul Apărării Naționale, care îi cere lui Fonea să-și dea cuvântul de onoare că nu va mai publica articole despre starea armatei, ceea ce tânărul ofițer încuviințează pe loc. Singura consecință a fost transferul său la un alt regiment grăniceresc, rămânând pe frontiera maghiară până la 10 august 1942, când este mutat la batalionul 1 Vânători de Munte de la Sinaia și trimis pe front în Crimeea.

*Militari germani retrași din Crimeea,
la bordul unei nave în portul Constanța*

ULTIMA REDUTĂ

Dislocat la conducerea unei companii de mitraliere din Sudak, pe țărmul peninsulei, Fonea s-a făcut repede remarcat de superiori și iubit de ostași, refăcând dispozitivul de apărare și îmbunătățind condițiile de încartiruire. Continuă să publice în revistele din țară, în special în publicația *Ramuri*, versurile sale fiind reflexia vieții pe front: „Hei, Crimee, creme ne bătrână/ Ce dai piteni timpului să fugă,/ Dăluim în stânca ta păgână/ O lumină nouă pentru rugă“. (*Sary Krim*). Războiul însă se întorsese împotriva Axei, iar de la mijlocul lui 1943 activitatea partizanilor sovietici s-a întesit. Grupul lui Fonea și alte unități de vânători de munte erau angajate în luptele crâncene și sângeroase cu aceștia. Dezastrul a venit însă în primăvara lui 1944, odată cu colapsul frontului și retragerea disperată spre ultima redută, portul Sevastopol,

acolo unde se aștepta evacuarea maritimă spre Constanța.

Însărcinat cu apărarea sectorului „Neagoe Basarab“, de pe flancul stâng al pozițiilor românești, Fonea s-a luptat cu îndârjire și, atunci când inamicul rupe frontul, a luat inițiativa, izbutind să respingă atacurile sovietice. La începutul lui mai 1944, situația era dezastruoasă pentru trupele române, iar perspectiva evacuării se diminuea de la oră la oră. Atunci a venit oferta salvatoare din partea maiorului Ziegler, de a i se alătura într-o ambarcațiune rapidă, ultima care avea să mai iasă din încercuirea fatidică de la Sevastopol. George Fonea a refuzat și a rămas să lupte alături de ostașii săi, într-o înclăstare inegală, tragică și fără speranță.

Vânătorii de munte au respins totuși asalt după asalt, însă pozițiile lor sunt măcinate de bombardamente, tranșeele atacate permanent, iar pierderile se înmulțeau alarmant. Fonea a luptat cu dârzenie

și, așa cum menționa ultimul raport, „este acela care a alimentat cu foc judicios distribuit pe întreg sectorul, până la prăbușirea ultimei rezistențe eroice, când batalionul nu mai avea nici muniție, nici hrană și nici speranță că se va mai putea îmbarca și lua drumul patriei“. După ce fusese decorat deja cu „Coroana României“, „Steaua României“ și „Crucea de Fier“ germană, ambele clase, era propus pentru Ordinul „Mihai Viteazul“, deoarece, conclusea raportul, „căpitanul Fonea s-a luptat ca un erou, ca un viteaz“.

George Fonea nu avea însă să mai îmbrace niciodată mantia albă de cavaler, ci pe cea ponosită de prizonier: la 12 mai 1942, un proiectil lovește poziția sa. Își pierde ochiul drept, cade inconștient, fiind apoi capturat de trupele sovietice care-și continuau asaltul spre ultimele resturi ale armatei inamice.

ÎN GULAGUL SOVIETIC

Copleșiți numeric și cu orice speranță înecată pe țărmul crimeean, soldații și ofițerii români, laolaltă cu cei germani, au fost luați prizonieri, încolonați și trimiși spre lagărele din interiorul peninsulei. Cei răniți, cei bolnavi sau, pur și simplu, cei nenorocoși erau scoși din rând și executați după bunul plac al victorioșilor. În acea zi fatidică de 12 mai 1944, Fonea, rănit și năuc, era luat de trei ori din coloană pentru a fi executat („te termin repede, nici n-ai să simți“, îi spunea însoțitorul sovietic), dar de fiecare dată a fost salvat

de rugămințile camarazilor săi.

A fost dus mai întâi în lagărul de la Simferopol, unde a primit îngrijiri medicale minime, ceea ce duce la pierderea definitivă a ochiului drept și recuperarea parțială a vederii la cel stâng. Apoi, este trimis, la fel ca majoritatea ofițerilor români, în temutele lagăre Oranki și Monastîrka, unde Fonea s-a remarcat, alături de alți prizonieri ca Aurel State (care îi va deveni cel mai apropiat prieten), Ilarion Stănescu, Aurelian Gulan, Victor Clonaru ori Puiu Atanasiu, drept unul dintre liderii celor care se opuneau recrutării în Divizia „Tudor Vladimirescu”. Mai mult de atât, Fonea era bănuțat că ar fi fost unul dintre redactorii ziarului clandestin *Hidra*, care apărea periodic și circula clandestin în interiorul lagărului și în care se făcea propagandă anti-sovietică, criticând regimul de detenție și presiunile pentru înscrierea în noile unități comunizate.

Participarea în februarie 1948 la greva foamei de la Mo-

nastîrka, cel mai amplu protest al ofițerilor români, prin care aceștia cereau repatrierea, avea să aibă consecințe tragice pentru el. Considerat unul dintre capii „rebeliunii”, Fonea a fost scos din lagăr, sub pretextul că urmează să plece în țară, și trimis la Simferopol, unde i se înscenează un proces în care este acuzat de acțiuni brutale împotriva partizanilor. Chiar dacă depozițiile martorilor sovietici îi erau favorabile, pentru rezistența sa din lagăr, dar și pentru că refuzase să depună mărturie împotriva lui Aurel State, a fost condamnat la 25 de ani de temniță și, împreună cu același State, transferat mai întâi la Feodosia și, în august 1949, în lagărul de la Vorkuta, dincolo de Cercul Polar.

După mai bine de cinci ani de lagăr, George Fonea, altădată un bărbat înalt și puternic, cu părul negru și privire pătrunzătoare, devenise „străveziu de slab”, acoperindu-și ochiul lipsă cu un bandaj negru pe care, povesteau foștii săi colegi de prizonierat, îl

purta cu demnitate și onoare. În ciuda lipsurilor și a chinurilor pricinuite de regimul dur de detenție, fiind scoși zilnic la muncă între 12 și 16 ore, Fonea și-a păstrat optimismul, făcându-și prieteni cărora le recita din poeziile pe care le compunea, ceea ce îi atrăsese faima de poet al prizonierilor români. Și chiar dacă alimentația era mult sub necesar, de multe ori își dăruia bolul de supă vreunui camarad german aflat în suferință. În 1950, după mai bine de un an în frigurile arctice, Fonea și alți români erau transferați la Brianka, aproape de actualul Luhansk. Înainte însă de a părăsi Vorkuta, i-a mărturisit profetic unui prieten: „scăpat de măselele polare, despre care eram convins că mă vor zdrobi, ca și cum mi-ar fi fost dat să-mi știu soarta, nu-mi mai rămâne decât să-mi închipui, culmea ironiei [...], că am să mor de gripă când voi ajunge acasă”.

Nu a rămas mult în Donbas: grupul său de foști ofițeri români a fost transferat la un lagăr de la marginea Stalingradului, unde prizonierii erau folosiți la amenajarea noului port fluvial ori la construirea unei șosele. „Sosirea lui George Fonea ușură întinderea de punți și apropierea membrilor acelui amestec heteroclit”, își amintea prietenul său Aurel State. „Prin forța sa interioară, îi obliga pe cei din jur să trăiască prin ceea ce era bun în ei [...]. Popularitatea lui se datora vioiciunii și deschiderii spre alții precum și naturaleței cu care se destindea; cânta și râdea când îi venea, fără mască și cenzură [...] Dăruia celor din

*Primul tren care a ajuns la Vorkuta,
28 decembrie 1941*

jur entuziasm. Găsea întotdeauna o stea spre care ridica ochii lui și pe ai altora“. Periplul său prin Gulagul sovietic avea să mai cunoască o ultimă haltă: în august 1954 era mutat într-un lagăr din regiunea bașchiră, aproape de Munții Ural. Acolo a primit, la 22 septembrie 1955, înștiințarea oficială că va fi repatriat. Abia după două luni, garnitura cu ultimii prizonieri români pornea spre România. Intrarea pe la Ungheni va fi însă decepția cea mai adâncă: țara pentru care luptase îl primea acum cu răceală și suspiciune, vagoanele fiind încuiate după trecerea Prutului și plasate sub pază strictă. „Doamne... Țara! – bâiguia el, mai uluit și mai neajutorat decât în ceasul greu când își pierduse ochiul. Atunci călca absent, halucinat, în coloana învinșilor. Acum era jalnic, ca un copil care nu-și găsea mama în uliță și-i era frică de câini“, rememora același State.

UN EPILOG NEMERITAT

Dus la Securitatea Craiova, unde a fost fotografiat și interogat, Fonea era lăsat, în cele din urmă, liber. S-a dus în satul natal, iar primul drum l-a făcut la biserică, unde

îngenunchează și se roagă, convins că libertatea era doar un miraj care ascunde o nouă arestare, pentru că, așa cum nota cu acrimă un informator, „el simte românește și nu vrea să fie trădător ca alți nemerici“. După câteva luni de refacere, s-a mutat în București, locuind într-o cămăruță dintr-un bloc de lângă Cișmigiu, și s-a angajat ca funcționar la Asociația Orbilor din Vatra Luminoasă, unde, pe lângă sarcinile de serviciu, ținea și un cenaclu literar. Își păstrea-ză vivacitatea, invitându-și uneori o mai tânără colegă să-l însoțească în plimbările pe Calea Victoriei, „să se uite lumea la mine cu invidie și să zică: «Ce noroc pe chiorul ăsta că umblă cu el o femeie ca ea!»“. A păstrat prieteniiile cu foștii prizonieri, ceea ce, în ochii Securității, însemna doar o „acțiune legionară“, fiind și acuzat, în mod fals, că ar fi fost legionar. I s-a și deschis dosar de urmărire informativă, suspiciunile mergând până la cea de organizare a unui viitor grup de rezistență armată în Delta Dunării (!). Dacă Fonea se lupta cu ceva, o făcea cu bolile, cu sărăcia și cu ostracizarea. La cei 1,79 m ai săi abia de mai cântărea 60 kg, așa că o banală răceală i-a dat lovitură finală: la 30 octombrie 1957,

George Fonea a murit pe un pat al Spitalului „Ștefan Stăncă“, de lângă oborul bucureștean. Avea 45 de ani, dintre care un sfert i-a petrecut în Gulagul sovietic.

Înmormântarea sa, care a reunit pe mulți dintre foștii colegi de detenție, a fost considerată de Securitate drept „acțiune legionară“, numeroși participanți fiind ulterior arestați și condamnați la ani grei de închisoare. Până și dosarul său de urmărire va fi închis abia în 1963, la peste șase ani de la dispariția „obiectivului“.

Energic, voios și altruist, George Fonea ar fi putut fi un veritabil ofițer de carieră și un prolific poet. Aruncat însă în vârtoarea istoriei, a știut să se sacrifice și să-i ajute pe cei din jur, refuzând să trădeze sau să fugă din calea încercărilor. Și-a asumat suferința și a dus-o cu demnitate până la finalul scurtei vieți pe care, poate, și-o descrisese deja, fără să știe, într-un poem din singurul său volum: „Eu sunt firavul cruciat de ceață/ Îneșmântat în zale și în foc/ Ce umblă fără drumuri prin viață/ Și niciodată nu-și găsește loc.../ Tristețea mea o port ca pe-o armură/ De cavalier neconsolat sub stea/ Căci evii scutieri care trecură/ M-au logodit, fără să știu, cu ea...“. ■

**Radio
România
București fm**

[98,3 FM]

„VLAHIZAREA“ ROMÂNILOR TIMOCENI

Dr. ION GABRIEL ANDREI

Românii din Timocul sârbesc continuă să fie victimele politicii constante de asimilare și dez-naționalizare practicate de toate regimurile care s-au succedat la Belgrad de la sfârșitul secolului al XIX-lea, politică ce a culminat în ultimii ani cu încercări de a inventa așa-zisa limbă vlahă și așa-numitul alfabet vlah.

In spatele triumfalismului lozincii propagandistice oficiale a „Frăției și Unității” din Iugoslavia titoistă se perpetuau rivalități etnice și politice. Monolitul Iugoslaviei titoiste era în realitate șubred, iar faptul că edificiul statului comun avea să se prăbușească la 11 ani după decesul președintelui Josip Broz Tito nu a constituit o surpriză pentru analiștii și observatorii avizați.

Pentru anii de început ai Iugoslaviei titoiste, o provocare majoră a fost chestiunea românilor timoceni. Etnicii italieni din Istria, Rijeka/Fiume și de pe litoralul Croației și Dalmației, precum și etnicii germani din Slovenia, Croația, Slavonia,

Voivodina și Bosnia au fost alungați forțat sau uciși în numeroase masacre și lagăre de partizanii titoiști, pe linia unei brutale politici de curățire etnică și de modificare a echilibrului procentual interetnic. Rămânea în suspensie chestiunea celui de-al treilea cel mai mare grup național ne-slav, după albanezi și maghiari: românii timoceni.

Anul 1946, deci în perioada de dinainte de ruptura dintre Tito și Stalin din 1948, a constituit prilejul pentru o încercare de soluționare a chestiunii românilor timoceni.

Există semnalări în presa sârbă că în 1946 Tito i-a transmis premierului Serbiei Blagoje Nešković o așa-zisă solicitare din partea liderilor comuniști Gheorghe Gheorghiu-Dej și Ana Pauker privind anexarea la România a regiunilor „vlahă” din Serbia de Răsărit. Josip Broz Tito i-ar fi spus lui Blagoje Nešković că „tovarășii români consideră că aceștia [românii timoceni] sunt parte a poporului lor, iar zona este parte a teritoriului lor”. Blagoje Nešković i-ar fi răspuns lui Tito: „Nu poate fi vorba de nicio provincie vlahă în Serbia”.

Tito i-a reiterat, ulterior, tot fără succes, lui Blagoje Nešković solicitarea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej privind „provincia vlahă din Serbia de Răsărit”, după care i-a dispus apropiatului său colaborator, munteșeanul Milovan Djilas,

Blagoje Nešković

*Gheorghe Gheorghiu-Dej, Josip Broz Tito
și soția liderului iugoslav, Jovanka*

soluționarea chestiunii timocene sub forma acordării pentru „vlahi” a drepturilor naționale: școli, instituții culturale, publicații scrise, posturi de radio în limba „vlahă”.

Potrivit naționaliștilor sârbi, ruptura dintre Tito și Stalin din 1948 a oprit procesul de „vlahizare” a Serbiei de Răsărit, lăsând cale liberă procesului de sârbizare.

Peste aproape trei decenii, Blagoje Nešković i se confesa scriitorului sârb Dobrița Ciosici, care după decesul lui Josip Broz Tito din 1980 a promovat prin Memorandumul Academiei Sârbe de Științe și Arte (SANU) din 1986 reinstaurarea de către Serbia a controlului deplin asupra provinciilor sale autonome Kosovo și Voivodina, iar în anii 1990, devenit politician, l-a susținut temporar pe Slobodan Milošević și a devenit președinte al R.F. Iugoslavia: „Tito și Kardelj i-au alungat din Istria și pe ultimii italieni, au umplut grotlele cu apartenenții acestui popor, i-au ucis pe cei care nu au vrut să-și părăsească meleagurile natale, în schimb au cerut vlahilor să se alipească României”.

Milovan Djilas (stânga) și Tito

Românii din Timocul sârbesc sunt de peste 120 de ani în vizorul naționaliștilor sârbi care i-au supus și îi supun și în prezent unei politici constante și conștiente de sârbizare/vlahizare în scopul creării unei Serbii omogene etnic.

Ce îi rămâne României de făcut în sprijinul românilor din Timocul sârbesc?

Să ridice cu curaj problema necesității respectării de către statul sârb a drepturilor acestor etnici români de a-și utiliza limba română maternă în învățământ, biserici, mass-media, administrația locală, de a fi înregistrați la recensăminte ca etnici români, nu ca „vlahi”, vorbitori de română, nu de așa-zisa limbă „vlahă”, să insiste în mod oficial ca Belgradul să renunțe la politica de sârbizare și de „vlahizare”. Toate aceste demersuri să fie realizate de București în

Edvard Kardelj

cadru mai larg al negocierilor Serbiei pentru aderarea la U.E. Să sprijine cu aceste condiționalități pe deplin firești aderarea Serbiei la U.E., să stabilească relații strânse de cooperare cu politicienii sârbi care nu sunt naționaliști, care sunt toleranți și pro-occidentali. Să sprijine Serbia să se elibereze din strânsoare letală a propagandei pan-slaviste și pan-ortodoxie promovate cu multă consecvență dinspre Federația Rusă.

România să aibă o politică externă pro-activă, coerentă, principală, curajoasă, consecventă, bazată pe obiective clare și pe o strategie pe termen lung, asumată de întreg spectrul politic românesc. Lucruri pe deplin firești dacă dorim cu adevărat să îi sprijinim pe frații noștri români din afara granițelor țării-mamă, fie că aceștia sunt din Timocul sârbesc, fie că sunt din alte regiuni mai mult sau mai puțin învecinate sau adiacente statului român. Pentru a exista puțință de a ne sprijini conaționali de peste granițe să rămână români trebuie să existe voință politică. ■

ARTA GLIPTICĂ DECODIFICAREA GEMELOR ANTICE

Dr. ALINA STREINU

Atunci când ne referim la arta gliptică, gândul ne poartă spre micile podoabe colorate, din pietre semiprețioase, încastrate în inele, cercei și coliere. Aceste mici piese, fiecare unică în felul ei, au jucat în societatea romană un rol mult mai complex, nu doar cel de podoabă, reprezentând sigilii, însemne personale, credințe sau superstiții, traversând cotidianul spre arealul magiei. Artizanii, numiți cavator, signarius sau scalptor gemmarum, gravau micile podoabe cunoscute astăzi drept intalii, procedeu ce putea dura până la trei zile pentru fiecare piesă.

Cameele sunt pietre prețioase lucrate în relief, pur decorative și simbolice, probabil mult mai costisitoare, ce nu puteau fi folosite ca sigilii. Cele mai cunoscute ateliere antice se aflau la Roma, Alexandria, Pompei, Aquileia, dar alte mici ateliere locale apar și prosperă în toate provinciile imperiului. Pe teritoriul României, sunt cunoscute atelierele de la Romula, Apulum, Porolissum și Micia.

Cât despre originea materiei prime, o sursă literară amplă dedicată gemelor este Cartea 37 din *Historia Naturalis* a eruditului Pliniu cel Bătrân, care adună un total de 240 de variante diferite de pietre prețioase și semiprețioase. Dintre pietrele ale căror origini sunt cunoscute, sunt menționate cele provenite din Africa de Nord și teritoriile din estul imperiului. Există o predominanță clară a pietrelor din India, Persia, Egipt, Arabia și Africa, descrise ca fiind și cele mai dorite în ochii romanilor. Pe lângă aceste regiuni, au fost extrase pietre prețioase și din Grecia, insulele din estul Mediteranei și provinciile Asiei Mici. Cele mai des întâlnite intalii sunt realizate pe agate, carneol, jasp, onix, sardonii, ametist.

TORTURAȚI DE DORINȚĂ

O versiune mai puțin sofisticată, dar și mai ieftină a acestor obiecte s-a obținut prin turnarea pastei de sticlă și gravarea podoabelor care imitau culoarea și forma pietrelor prețioase. Pliniu cel Bătrân le-a denumit *vitrae gemmae* și afirma că erau răspândite, parțial din cauza costului mai

Varietăți de carneol

Gemă magică cu Harpocrate (avers și revers)

Împăratul Aurelian

Dans bahic

mic al producției, dar mai mult pentru că puteau înșela un ochi nepriceput.

Printre cele mai cunoscute camee sunt cele cu reprezentări imperiale cu scop propagandistic, precum *Gemma Augustea* sau portrete ale împăraților. Augustul este primul care folosește un inel sigilar pentru a semna acte oficiale, decorat cu imaginea unui sfinx, dar nu este primul care poartă un însemn personal gravat pe o podoabă. Marele general Sulla purta un inel cu intalie pe care era redată scena predării lui Iugurtha de către Bocchus, ca o perpetuă amintire a victoriei din Mauretania. Iulius Cezar a ales ca simbol imaginea zeiței Venus înarmate, considerându-se un descendent al acesteia prin Enea, celebrul personaj fondator din opera lui Vergilius. Mai mult chiar, Cezar deținea colecții de pietre semiprețioase, *daktyliothecae*, pe care le-a expus publicului în templul dedicat lui Venus Genetrix. Cunoscut pentru o foarte scurtă domnie după moartea lui Nero, împăratul Galba purta la rândul lui un inel gravat cu imaginea unui câine la vânătoare, ca simbol al vigilenței.

Intaliile și cameele nu străluceau doar pe degetele imperiale; destul de rapid au devenit extrem de populare în rândul romanilor din toate categoriile, atât ca sigilii, cât și ca podoabe sau însemne ale statutului. Odată cu dobândirea libertății și averii, chiar și libertii, așa cum ironic scrie Iuvenal, se prezentau în public bogat împodobiți: „Numai-n purpură și-n aur se ivește la plimbare,/ și zvârlind ca pe-o povară strălucitul lui veșmânt,/ Cu inelele de vară, nădușit își face vânt.”

Printre alte funcții simbolice, la Roma inelele au fost folosite și ca semne de logodnă – *anulus pronubus*. Potrivit lui Pliniu, inelele de logodnă

erau în mod tradițional făcute din fier, fără pietre prețioase, dar în secolele următoare inelele de logodnă din aur devin extrem de populare. Uneori decorate cu chipul logodnicilor, cel mai adesea acest tip aparte de inele era decorat cu imaginea a două mâini împreunate, ca simbol al uniunii dintre două persoane, dar și dintre două familii.

Gemele antice depășesc arealul artei și se transformă în adevărate surse istorice atunci când le analizăm iconografic. Fie că este vorba despre intalii sau camee, repertoriul iconografic este extrem de variat, de la reprezentări ale divinităților, la eroi și creaturi mitologice, simboluri sociale și magice. Fiecare gemă decorată era unică, lucrată manual, dar din păcate nu s-au păstrat mai multe informații referitoare la procesul tehnologic. Nu avem detalii nici despre alegerea decorului în sine, dacă era un repertoriu al atelierului sau se realiza la cererea clientului, dar putem presupune că existau cazuri când erau puse în circulație geme cu un decor ușor recognoscibil și popular, astfel încât să fie ușor vandabile, dar și cazuri când anumiți clienți plasau o comandă pentru piese specifice. Odată cu răspândirea creștinismului temele iconografice considerate păgâne sunt înlocuite cu simboluri creștine. Încă de la sfârșitul secolului al II-lea, teologul Clement din Alexandria încuraja gravarea gemelor numai cu motivul porumbelului, un pește sau o navă în vânt, chiar și o liră, dar în niciun caz cu imaginea unui idol, a armelor sau vaselor de băut. Pentru a ne face o idee despre geme decorate după dorințele clienților, din opera lui Clement aflăm că numeroși contemporani purtau inele cu geme gravate cu simboluri și imagini ale amantelor, fiind astfel mereu torturați de dorință.

*Eros/Cupidon
arzând-o pe iubita lui,
Psyche,
în ipostază de fluture*

Zeیțele Hecate...

... și Venus

*Porumbeii lui Pliniu
(gemă modernă)*

HECATE CU TREI FEȚE

Cele mai numeroase reprezentări sunt cele ale zeilor și zeițelor din panteonul greco-roman, în ipostaze și cu atribute ușor de recunoscut: Jupiter așezat pe tron alături de vultur, ca simbol al divinității și regalității; Fortuna cu cornul abundenței – *cornucopia*; Mercur cu punga de bani sau aripi, ca protector al comerțului sau zeu mesager; Venus adesea nudă, cu o oglindă, delfin sau alături de Amor copil; Sol, zeul soare; Victoria cu cununa de lauri; Esculap, zeul medicinei cu caduceul cu șarpe; Minerva și Marte, ambii cu armură și înarmați. Pietrele semiprețioase jucau și ele un rol important atunci când erau alese pentru a purta imaginea unei divinități. De exemplu, ametistul era asociat lui Bacchus, zeul vinului, și se credea că această piatră putea preveni beția, iar smaraldele erau considerate ca legate de Venus, fiind foarte apreciate de celebra regină a Egiptului, Cleopatra.

Folosite ca podoabe, simboluri ale propagandei imperiale, statutului sau credințelor personale, gemenle decorate au fost îndelung folosite și în arealul magiei. Astfel de piese sunt cele decorate cu imaginile zeiței Hecate, a zeilor Sol și Harpocrate sau cu creaturi mistice. Cu numeroasele atribute,

care includ și pe cea de zeiță a magiei și a răscru-cilor, Hecate este adesea asociată cu întunericul și viața de apoi, împreună cu alte zeități precum Selene (înfățișată cu semiluna), Artemis/Diana și cuplul Demetra – Persefona, dar și cu zeul egiptean Anubis, care este uneori reprezentat ținând o sabie mare și *anguipede* (picior de șarpe). Un aspect comun tuturor acestor zeități diferite este că toate sunt legate de practicile oculte. Din textul literar al lui Apollonius Rhodius aflăm că puterile vrăjitoarei Medeea provin de la Hecate, căruia i s-a închinat și s-a rugat ca preoteasă a templului ei. În alte surse, Hecate este menționată în papirusurile magice într-o vrajă pentru Selene, de exemplu: „Luați o piatră și pe ea sculptați-o pe Hecate cu trei fețe. și să fie fața din mijloc aceea a unei fecioare purtând coarne, iar fața stângă aceea a unui câine, iar cea din dreapta aceea a caprei. După ce s-a terminat sculptura, curățați cu natron și apă și scufundați în sângele celui care a murit de moarte violentă.”

O altă sursă, un oracol citat de Porfirie, menționa că pentru a alunga demonii din casă, trebuie făcută o imagine colorată cu trei fețe a lui Hecate (din ceară albă, neagră și roșie), ținând în mână un bici, o torță și o sabie, pusă înaintea ușilor, devenind astfel protectoare a intrărilor. În oracolele caldeene, datând din vremea împăratului Marcus Aurelius, Hecate apare de mai multe ori și este descrisă ca o legătură cosmică între lumea materială și cea imaterială, ceea ce explică și de ce a fost venerată ca zeiță magiei populare. Considerată de origine cariană, populară în Milet și Didyma, cultul ei s-a răspândit cu ușurință în Grecia, Marea Mediterană și Marea Neagră. Cultul ajunge și la Tomis, devenit celebru prin descoperirea tezaurului de sculpturi, care includea o mică statuie a lui Hecate. Există, de

Povestea artei gliptice antice redată prin micile piese semiprețioase minuțios gravate o puteți descoperi în cadrul expoziției temporare din Palatul Suțu, până la 26 mai 2024, în parteneriat cu Muzeul Național de Istorie a României, Biblioteca Academiei Române, Institutul Geologic al României, Universul Cristalelor.

asemenea, două nume teoforice atestate epigrafic și încă o inscripție care menționează un preot al zeiței, ca *pater nominos*, precum și o monetă emisă în timpul domniei lui Alexandru Severus, dominat de mama sa, Iulia Mamaea. În sudul Mării Negre, este cunoscută o piatră prețioasă din Sinope, decorată cu imaginea zeiței împreună cu Apollo Agyeus și Artemis. În Dacia romană există aproximativ 20 de descoperiri arheologice care o înfățișează pe Hecate *triformis*, cu cele trei fețe, constând din monumente sculpturale, o inscripție, o matriță de teracotă și o gemă.

O SURSĂ PENTRU ISTORIA SOCIALĂ

O altă reprezentare gravată pe gemeni pentru a fi folosită în incantații pentru iubire este cea a zeului Harpocrate (Horus copil) așezat pe lotus între părinții lui, Isis și Osiris. Numeroase gemeni magice purtau gravate și cuvinte cu valență magică și simboluri, cel mai comun fiind numele magic *Abraxas*. Quintus Serenus Sammonicus notează o rețetă împotriva febrei care presupunea folosirea cuvântului magic *Abracadabra* scris pe un papirus și repetat, scăzând ultima literă a rândului la fiecare repetare până când rămâne o singură literă, astfel încât să dispară și febra datorită eficacității analogiei vizuale. Unele dintre gemeni erau utilizate ca simple amulete, cele medicinale numărându-se printre cele mai comune și cu o varietate de simboluri gravate. Reprezentarea eroului Hercule, de exemplu, era aleasă în luptă împotriva colicilor, posibil ca o evocare a reputației proverbiale de lacom a eroului. Alexandru de Tralles prescrie următoarea imagine împotriva colicilor: „Pe o piatră mediană, gravează-l pe Hercule stând drept

și luptând cu leul; pune-l într-un inel de aur și dă-l pacientului să-l poarte.”

În Antichitate exista o linie foarte fină între superstiție și magie, între magie și vrăjitorie. În textele papirusurilor se păstrează atât vrăji menite a provoca un rău, dar și incantații de protecție și benevolență. Incantațiile populare erau cele pentru atragerea iubirii, iar cel mai adesea iconografia aleasă era cea a lui Eros și a iubitei lui, Psyche, în ipostază de fluture arzând sub torța zeului. Una dintre cele mai cunoscute surse de magie antică este papirusul cunoscut sub numele de „Săbia lui Dardanos”. Vraja de dragoste păstrată pentru posteritate presupunea folosirea unei pietre magnetice, gravată cu imaginea lui „Venus stând călare pe Psyche/ Și cu mâna stângă ținându-și părul legat în bucle... Și mai jos, pe Eros/Cupidon stând pe bolta raiului, ținând în mână o torță aprinsă și Psyche arzând”. O altă reprezentare iconografică a mitului romantic este cea a lui Eros/Cupidon legat, cu fața la Psyche-fluture, în timp ce o reprezentare mai puțin obișnuită este aceea a lui Eros care înjunghie doi fluturi.

Gemeni antice nu sunt doar mărturii ale timpului lor, ci sunt și o reală sursă pentru reconstrucția istoriei sociale antice. Iconografia se perpetuează vreme de secole și este redescoperită în epoca Renașterii. Un exemplu se regăsește în opera monumentală a lui Pliniu cel Bătrân, *Istoria Naturală*, în care descrie două mozaicuri, denumite „camera nemăturată” și „porumbelii lui Pliniu”, ambele atribuite lui Sosus din Pergam. În special această din urmă temă iconografică devine extrem de populară și este reprodusă în vila lui Hadrian din Tivoli, revenind în arta secolelor XVIII și XIX; o regăsim și pe o camee modernă din colecția Muzeului Municipiului București. ■

AFACERI ITALIENE CU UNGARIA BOLȘEVICĂ

ALEXANDRU PIȚIGOI

Prin Tratatul secret semnat la Londra la 26 aprilie 1915 Italia s-a alăturat Antantei în ceea ce va rămâne în istorie drept Marele Război. Chiar dacă avea un tratat de Alianță semnat cu Germania și Austro-Ungaria, în 1882, aceasta nu a oprit-o să își urmărească propriile obiective naționale. Drept rezultat, la 23 mai 1915 Italia a declarat război Austro-Ungariei și s-a aliat oficial cu Marea Britanie, Franța

și Rusia. Tratatul semnat la Londra prevedea, pe lângă chestiunile tehnico-militare, ca Italia să primească Trentino, Tirolul de Sud, Istria, urmărind coasta Adriaticii până la Rijeka. Ea mai urma să primească coasta dalmatăă, cu orașele Zadar și Sibenik, plus mare parte dintre insulele din Adriatica, care aparțineau Austro-Ungariei. Zona rămasă Croației, Serbiei și Muntenegrului trebuia să fie demilitarizată pentru a nu fi amenințată dominația italiană în zonă. Prin articolele 6 și 7, Roma primea autoritate deplină în Vlore (Albania), iar Insulele Dodecanese intrau sub suveranitatea ei deplină. La punctul 9 al Tratatului se făceau referiri chiar la teritorii din Asia Mică, în zona Anatoliei. Documentul prevedea și că Italia o să primească despăgubiri de război.

„Cei patru mari” în timpul Conferinței de Pace de la Paris;
de la stânga la dreapta: David Lloyd George (premierul britanic),
Vittorio Orlando (premierul italian),
Georges Clemenceau (premierul francez)
și președintele american Woodrow Wilson

Speranțele Italiei la finalul Primului Război Mondial erau mari, dar tratatele semnate la Paris nu au dus la rezultate așteptate de italieni. Statele Unite ale Americii, intrate în război de partea Antantei în 1917, nu recunoșteau prevederile Tratatelor semnate cu Italia în 1915 și România în 1916. Președintele american Woodrow Wilson era adeptul principiului naționalităților, iar cererile italiene nu îl respectau. Mai mult, nici Marea Britanie și nici Franța nu mai

erau dornice să respecte documentele semnate, deoarece în opinia lor nu se putea obține o pace de durată, dacă se făcea asta.

INFORMAȚII CONFIRMATE

La Paris Italia a primit Trentino, o parte din Slovenia, Trieste, Tirolul de Sud și Peninsula Istria. Naționaliștii italieni au numit această

Béla Kun, în 1922

pace o „victorie mutilată”, iar prim-ministrul Orlando, unul dintre actorii principali de la Paris, a trebuit să își dea demisia în iunie 1919. Noul guvern, condus de Gabriele D'Annunzio, a

sprijinit intervenția în Peninsula Balcanică și ocuparea orașului Fiume (astăzi Rijeka, în Croația).

În acest context, Italia și noul Regat al Sârbilor, Croaților și Slovenilor, menționat în documentele britanice drept Iugoslavia, format la 1 decembrie 1918, deveneau rivali naturali în Peninsula Balcanică. La 22 martie 1919, la o zi după preluarea puterii de bolșevici în Ungaria, generalul englez Plunkett, detașat la Belgrad în 1919 (fost atașat militar la București și în statele balcanice din anul 1913), trimitea un raport în care relata o convorbire cu șeful Statului Major al armatei iugoslave, Živojin Mišić. Ofițerul sârb considera revolta condusă de Béla Kun (*Magazin istoric*, nr. 4 – 8/2019) de mică importanță, iar soluția era simplă: „echiparea unei armate sârbe de 250.000 de oameni, [...] singura forță din regiune pe care te puteai baza în cazul unei lupte cu ungurii bolșevici”. Dar ca o completare, el cerea și retragerea trupelor române și italiene din „zonele contestate și recunoașterea Iugoslaviei”.

Într-un alt raport, amiralul Ernest Troubridge, președintele Comisiei interaliatelor a Dunării, raporta că prințul italian Livio Borghese a sosit la Belgrad, pentru a ocupa postul de ministru plenipotențiar. Ofițerul britanic nu avea siguranța că diplomatul italian se

Vilmos Böhm

îndrepta spre Budapesta (după cum sublinia în raportul său), dar acreditarea lui a fost respinsă, pentru atitudinea Guvernului de la Roma cu privire la formarea Regatului Sârbo-Croato-Sloven. După acest moment Borghese a plecat la Budapesta, servind drept conducător al Misiunii italiene din capitala Ungariei. Aflat acolo, oficialul italian a organizat vânzări de arme și echipamente pentru Guvernul revoluționar ungar, condus de Béla Kun. După cum se subliniază în raport, acest lucru era „complet dovedit”. Misiunea interaliată a părăsit

Živojin Mišić
(stânga)
și generalul britanic
George Milne,
unul dintre
ofițerii britanici
care au luptat
pe frontul
din Salonic
în Primul
Război Mondial

Budapesta la 23 martie 1919, dar Misiunea italiană a rămas în oraș pe toată perioada guvernării lui Béla Kun. Prințul Borghese a părăsit Budapesta în iunie 1919, pentru a pleca la Viena, dar l-a lăsat în locul lui drept conducător al Misiunii pe colonelul Romanelli. Un ofițer caracterizat de Troubridge drept „foarte inteligent, [...] fiind însărcinat să conducă toate afacerile diplomatice în legătură cu Guvernul maghiar”.

Informațiile au fost confirmate printr-un alt raport din 13 iunie 1919, semnat de amiralul Troubridge, care menționa un dialog pe care l-a avut cu un anume Jivkovits, cel care a fost șeful vămilor în Guvernul revoluționar maghiar de la Budapesta. După cum precizează documentul, fostul oficial bolșevic era de origine croată sau slovenă. După ce a părăsit guvernul comunist, a luat legătura cu misiunile prezente în capitala Ungariei și a încercat să obțină protecție pentru cetățenii iugoslavi de acolo. Aceștia erau în număr mare, mulți dintre ei fuseseră prizonieri pe frontul rusesc. Ei nu primeau hrană, dacă nu se alăturau

armatei roșii ungare.

Jivkovits le-a spus britanicilor că „italienii au adus în Budapesta în trenurile Crucii Roșii mari cantități de muniție și [...] arme“. El a primit ordin de la conducătorii bolșevici să nu taxeze aceste transporturi. Același personaj amintea că mari cantități de aur au fost trimise în Italia pentru plata acestor arme și muniții. Jivkovits amintea de trenuri încărcate cu alimente aduse la Budapesta de italieni. „În fiecare săptămână cel puțin 100 de vagoane se îndreaptă către Fiume și Trieste și se întorc încărcate“. Tot italienii erau cei care se ocupau cu distribuția hranei în Budapesta, „iar produsele italiene, precum ciocolata, erau de vânzare în oraș“. Pentru a fi luat în serios, Jivkovits menționa că ministrul de Război, Vilmos Böhm, era un prieten apropiat. De la el știa că armata bolșevică avea 20.000 de ofițeri și 200.000 de soldați, dar mulți dintre ei se aflau acolo doar pentru că erau obligați.

AUR ȘI BIJUTERII PENTRU ARME

La 18 iunie, un document provenit de la D.M.I. (Informațiile Militare britanice) din Praga, marcat „secret“, atenționa asupra activităților italo-ungare. El a fost trimis și celor de la Foreign Office. Raportul a fost întocmit pe baza informațiilor primite de la agenți considerați, „până atunci, de încredere“. Prima parte a documentului se baza pe informațiile primite de la un comandant al poliției austriece, care activa și în Sauenbrunn, în zona de frontieră cu Ungaria. Numele lui nu este menționat, dar se preciza că era un fost colonel în armata austro-ungară. La momentul respectiv se afla pe statul de plată al autorităților bolșevice de la Budapesta, dar avea „convingeri complet anti-bolșevice“. Acesta a primit informații despre toate transporturile care au intrat și au ieșit din Ungaria și le-a declarat britanicilor că „la 19 – 20 mai, două transporturi mari, constituite într-o cantitate de cinci camioane încărcate cu muniție, au fost

Hotelul „Erzherzog Karl“, din Viena

trimise în Ungaria“. Transportul a sosit de la Wiener Neustadt, chiar șeful poliției fiind cel care a trimis o locomotivă pentru a prelua trenul ce a adus muniția. Pe lângă acest transport, mai multe trenuri-spital, care au circulat din Italia spre Ungaria, au adus bolnavi și răniți. Autorul raportului presupunea că erau foști prizonieri de război. Se mai menționa că informatorului i s-a spus că materialele necesare efortului de război ungar veneau în aceste trenuri din Italia.

În același raport ajuns la Londra se menționa o altă sursă „de încredere“, relatând despre doi oameni de afaceri unguri: Giulio Mikolics și fratele

lui, doctorul Mikolics, care locuiau în Hotelul „Erzherzog Karl“ din Viena, „cuibul bolșevicilor unguri“. Ei aveau afaceri cu un anume Hering, originar din Wiener Neustadt, dar care la momentul respectiv locuia în același hotel cu cei doi unguri. În seara zilei de 5 iunie, cei trei au avut o întâlnire cu locotenentul Vallo, care făcea parte din Misiunea italiană la Viena. La întâlnire a ajuns și un alt ofițer italian, care activa la Bratislava. La un moment dat a apărut directorul Viena Bank și l-a întrebat pe doctorul Mikolics dacă „totul este pregătit?“. Cel din urmă a răspuns: „Totul este pregătit, dar aș fi vrut să fie în siguranță, în Italia“.

Agentul britanic a vorbit în aceeași zi cu Mikolics și i-a spus că o să plece în Italia în dimineața următoare prin Wiener Neustadt, Schotterten, Semmering, Bruch, Leoben, Klagenfurt, Trieste. A doua zi, la 7 dimineața, Giulio Mikolics, locotenentul Vallo, împreună cu servitorul și șoferul au plecat în mare grabă cu o mașină („lui Giulio îi tremura tot corpul și era foarte palid“). Au luat cu ei cinci cutii mari și un mic bagaj de mână, dus de Vallo. Mașina care i-a luat pe cei doi și ajutoarele lor era albă și purta steagul italian. Raportul menționa și numărul ei, probabil pentru a putea fi urmărită mai ușor în continuare. Directorul hotelului din Viena i-a spus agentului britanic că „a văzut un morman de bijuterii în valoare de un milion, în camera lui Vallo“. Autorul raportului secret nota că la un moment dat dr. Mikolics a fost auzit spunând: „Noi nu putem să plătim bunurile

italiene în aur, dar o putem face cu bijuterii". Autorul raportului menționa că toate bijuteriile menționate de Mikolics erau luate de la aristocrația maghiară.

Informați de aceste rapoarte sau având, probabil, propriile informații, francezii au început și ei să investigheze presupusele transporturi de arme și muniții din Italia către Ungaria bolșevică. Camille Barrère, ambasadorul Franței la Roma între 1897 și 1924, l-a întrebat pe prim-ministrul italian Orlando despre aceste vânzări. Înaltul oficial italian și unul dintre principalii

actori ai Conferinței de la Paris i-a răspuns că informațiile privind livrările de arme puteau fi ușor de „explicat”. Guvernul bolșevic ungar a oferit Italiei 20 milioane în aur, „probabil lire”, pentru a se ocupa de „revigorarea țării”. Cum aurul era la mare cerere în Italia, reprezentanții ei la Budapesta au acceptat. Cu toate acestea, Guvernul italian a refuzat, menționând Orlando. Dar, între timp, continua el, trei milioane au fost deja plătite în avans și trimise la Viena.

Rennell Rodd, ambasadorul britanic la Roma, menționa într-un raport din 20 iunie 1919 că explicația prim-ministrului italian nu l-a convins pe Camille Barrère. O telegramă a aceluiși ambasador, plecată la 12 iulie, nota că din informațiile lui o tranzacție de un milion, probabil tot în lire, în aur sau bunuri din aur, a fost acceptată de reprezentanții italieni de la Budapesta, dar înțelegerea a fost denunțată de partea italiană, după ce a primit „instrucțiuni de la Paris”.

ROMÂNII ȘTIAU

Problema armelor italiene a constituit și subiectul unei discuții între reprezentantul militar britanic la Viena (locotenent-colonelul T.M.

Camille Barrère

Cuninghame) și prințul Livio Borghese, ajuns ministrul Italiei în capitala Austriei. Cel din urmă a negat „categoric” orice sprijin acordat de Italia pentru Ungaria bolșevică și considera că toate zvonurile, ajunse deja în presă, au fost lansate de francezi.

Cum era și normal, afacerea armelor italiene trimise în Ungaria a stârnit interes și la București, România fiind direct interesată de această problemă. Într-un raport de mari dimensiuni întocmit la 18 iulie, de Frank Rattigan (*Magazin istoric*, nr. 10 – 12/2019), însărcinatul cu

afaceri britanic de aici, se menționează că erau mari discuții în capitala României despre presupusele transporturi de arme ale Italiei pentru Ungaria. Diplomatul britanic sublinia că atât autoritățile militare franceze, cât și cele române susțineau că au dovezi de necontestat despre aceste transporturi. Într-o notă personală din raport, autorul menționa că amiralul Troubridge l-a informat că un agent al Informațiilor Militare a văzut armele italiene sosind la Budapesta. Rattigan menționa că și sârbii au confirmat informațiile, dar nu erau interesați de subiect, deoarece „relațiile lor cu ungurii erau chiar

bune”. Concluzia lui era că astfel de acțiuni puteau să ducă la răcirea și mai mult a relațiilor dintre România și cei care conduceau dezbaterile Conferinței de Pace de la Paris și îndepărtarea ei de Franța și Marea Britanie.

La 17 iulie armata ungară bolșevică a început un bombardament puternic pe toată linia de contact cu trupele române, trecând Tisa în mai multe locuri, dar contraatacul românilor a dus la respingerea și ulterior înfrângerea totală a trupelor ungare. La 4 august 1919 Budapesta a fost ocupată, iar subiectul armelor italiene pentru Ungaria bolșevică nu a mai fost adus în discuție în documentele britanice. ■

Rennell Rodd

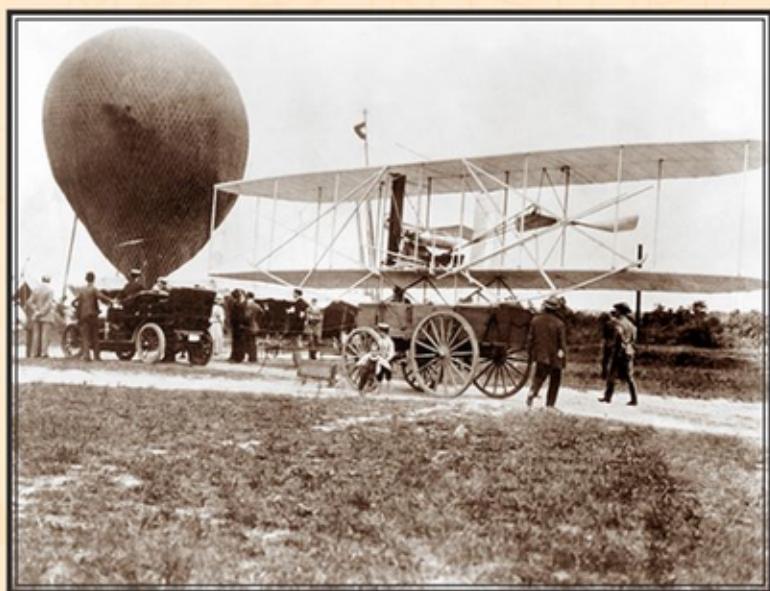

ALBUM ISTORIC

Ilustrăm planșele acestui număr cu câteva imagini de la începuturile aviației mondiale, perioadă când ne-am numărat printre pionierii noului mijloc de transport.

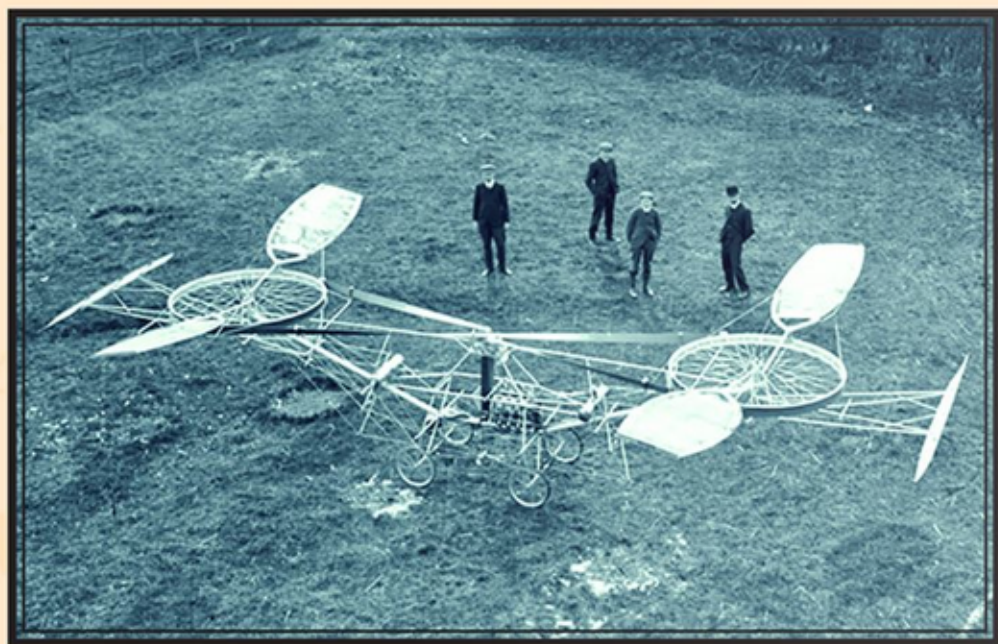
*Aurel Vlaicu,
alături
de aparatul său
de zbor,
1913*

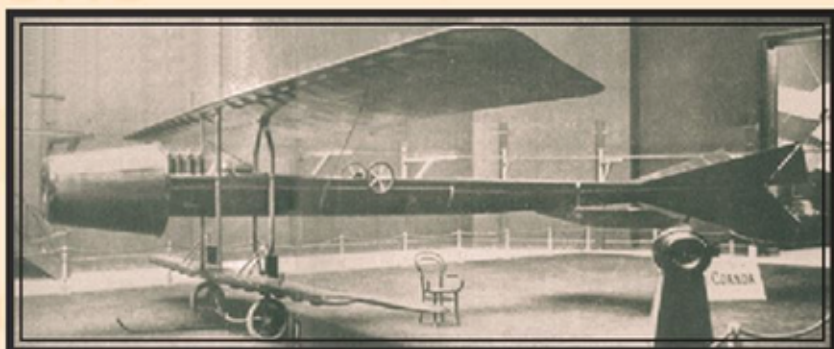
*Aparatul de zbor
al fraților Wright
se deplasează
către Fort Myer,
în 1909, ...*

*... pentru a fi examinat de armata americană
ca o posibilă nouă armă*

*Elicopterul francezului Paul Cornu a fost primul aparat de zbor
cu aripă rotativă care s-a ridicat de la sol, în 1907*

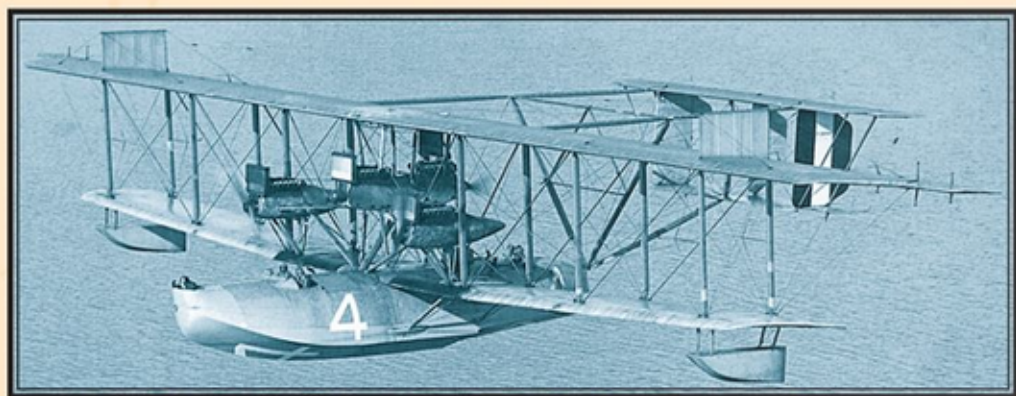
*Primul avion cu motor cu reacție
a fost realizarea românului Henri Coandă*

*Locotenentul Nicolae Capșa (a murit în Primul Război Mondial)
cu pasagerul său, Ion H. Arion,
înainte să decoleze
într-un raid fără escală până la Constanța, în 1913;
zborul a durat două ore și două minute*

Blanche Stuart Scott, prima femeie pilot din S.U.A.

*Curtiss NC-4, primul aparat de zbor
care a traversat Atlanticul,
în mai 1919;
aparatul a făcut numeroase escale,
pentru reparații.
Zborul a durat 19 zile*

MIHNEA BERINDEI FIGURĂ MARCANTĂ A EXILULUI DEMOCRATIC DE LA PARIS

NICOLETA ȘERBAN

Mihnea Berindei s-a născut la 22 martie 1948, ca fiu al istoricului Dan Berindei și al Ioanei Berindei (născută Hudiță), fiică de istoric la rândul ei (tatăl acesteia fusese Ioan Hudiță, 1896 – 1982, reputat istoric, profesor universitar

și om politic țărănist). Familia lui a avut unul dintre cei mai mari indici de arestare din România. Bunicul matern al lui Mihnea a stat în închisoare între anii 1947 – 1955 și 1961 – 1962, iar mama sa, Ioana Hudiță Berindei, a fost arestată în 1950, pe când Mihnea avea doar doi ani. Frații tatălui Ioanei Berindei, fratele mamei, socrii, cu toții au făcut închisoare pentru simplu fapt că erau rude cu un fost om politic.

In 1966 Mihnea Berindei devine student al Facultății de Istorie a Universității București. Își alege un domeniu în care era mare nevoie de specialiști în mediul academic de la noi: turcologia. Mihnea Berindei a plecat din țară pe când era încă student în anul IV al Facultății de Istorie, Universitatea din București, mai precis în anul universitar 1970–1971, folosindu-se de contextul unei

burse de două săptămâni în Turcia. A urmat ulterior cursul de limba turco-osmană, la Centre Universitaire des Langues Orientales vivantes din Paris. Ministerul Afacerilor Străine din Franța îi oferea o bursă a Guvernului francez, începând din 31 octombrie 1971, pe un contingent rezervat pentru École Pratique des Hautes Études, în valoare de 600 franci pe lună, odată cu alte beneficii,

precum securitate socială și accesul la restaurantele universitare. La 19 noiembrie 1972 se emitea pe numele lui Mihnea Berindei diploma (de licență) de la École Pratique des Hautes Études (Secția de științe istorice și filosofie), obținută sub îndrumarea profesorului Alexandre Bennigsen pentru lucrarea intitulată „Revolta lui Ioan Vodă și relațiile moldo-otomane 1538 – 1574)“. În anii 1973 – 1974,

Nom : BERINDEI	Numéro de carte : 646
Prénoms : Mihnea	
Né(e) le : 22.03.1948	
à : Bucarest (Roumanie)	
Nationalité : roumaine	
Numéro personnel de Sécurité sociale ou numéro national d'identification :	
Direction d'Etudes : M. BENNIGSEN	Diplôme préparé : DOCTORAT DE 3 ^e CYCLE
Groupe de 3 ^e cycle :	Année : 2 ^e année
Signature de l'Étudiant :	Paris, le 11 OCTOBRE 1978
	Le Président,
	

Legitimația de student...

Mihnea obținea Diploma de Studii Avansate, ce echivalează cu studiile de masterat. În 1978 îl regăsim la aceeași facultate, ca asistent de cercetare și în anul I la doctorat, sub îndrumarea aceluiași profesor Alexandre Bennigsen. Va activa la Centrul de studii asupra U.R.S.S., Europei Orientale și Spațiului Turc până în anul 1991, urcând toate treptele ierarhiei științifice franceze. Din anul 1991 se va transfera la Centre National de la Recherche Scientifique, în cadrul Centrului de cercetări asupra societăților post-comuniste, care din 1995 va purta denumirea de Laboratorul de analiză a sistemelor politice.

În 1977 are loc „declicul”, Mișcarea pentru Drepturile Omului inițiată de Paul

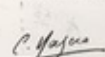
Goma fiind momentul care l-a impulsionat să devină activ politic. În acel an este co-fondator al Comitetului pentru Apărarea Drepturilor Omului în România, devenit în 1980 Liga (LDHR), afiliată în 1981 la Federația Internațională a Drepturilor Omului (FIDH). Studiile de osmanistică vor trece pe plan secund, urmând a se dedica mișcărilor de protest contra regimului din România. El este cel care a reorganizat Liga, transformând-o în cea mai credibilă instituție a refugiaților români. În cadrul Comitetului și ulterior al Ligii, Mihnea Berindei a desfășurat o activitate bogată, în mai multe direcții. O componentă esențială a acțiunilor sale s-a concentrat în sfera relațiilor pe care a știut să le întrețină și să le dezvolte:

de la legăturile pe care le avea în redacțiile unor ziare pariziene de prestigiu, la contactele cu unele mari organizații franceze sindicale, politice, culturale (în principal cele din stânga anticomunistă), la prietenii cu alți exilați români, dintre care cel mai mult a contat relația, aproape filială, pe care a avut-o cu Virgil Ierunca și cu Monica Lovinescu, reușind totodată să păstreze o conexiune cu disidenții/opozații din țară.

La baza tuturor acțiunilor sale din exil a stat o documentație riguroasă, Mihnea lucrând după o metodă științifică, la fel ca în cazul cercetării sale istorice. Liga a avut un fundamental rol de intermediere între lumea opoziției din țară și principalele organizații occidentale implicate în apărarea drepturilor omului. Mihnea este cel care întocmea cea mai mare parte dintre dosarele pentru cazurile de încălcare a drepturilor omului. În calitatea sa de purtător de cuvânt al Ligii și de vice-președinte al acesteia (din mai 1988), Mihnea avea nevoie să fie bine informat atunci când se prezenta în fața interlocutorului occidental, fie din presă, formatori de opinie, fie decidenți politici sau organizații pentru apărarea drepturilor omului.

Arhiva sa personală, depusă la sediul Arhivelor Naționale din Iași, în 2017, sub titlul „Colecția Mihnea Berindei”, conține documentația care a stat la baza acțiunilor sale din exil în perioada de după 1977. Documentele provin din surse multiple: presa occidentală, corespondență, materiale de la postul de radio Europa Liberă, și chiar – elementul cel mai

... și cea de doctorand

Nom : BERINDEI	Numéro de carte : 1501
Prénoms : Mihnea	
Né(e) le : 22 mars 1948	
à : Bucarest ROUMANIE	
Nationalité : ROUMAINE	
Numéro personnel de Sécurité sociale ou numéro national d'identification :	
Direction d'Etudes : M. BENNIGSEN	Diplôme préparé : DOCTORAT DE 3 ^e CYCLE
Groupe de 3 ^e cycle :	Année : 2 ^e année
Signature de l'Étudiant :	Paris, le 14 janvier 1981
	Le Secrétaire Général,
	
	C. MĂGURA

Mihnea Berindei, primul din dreapta

prețios – din țară. A fost atât de riguros, încât ne-a lăsat măturie o arhivă bine pusă la punct, fără de care ar fi părut, poate, de necrezut o lucrare atât de pasionată în slujba exilului.

S-a spus că nu a fost român din Franța sau din România care să-i ceară ceva, de la medicamente, viză, cameră de locuit într-un sejur la Paris, până la întâlniri cu persoane influente, recomandări de burse etc., pe care Mihnea să nu-l fi ajutat. Părea că știe mereu ce e de făcut și cu cine. Catherine Barthel, soția lui, și Mihnea au adăpostit în repetate rânduri români refugiați în apartamentul lor din Paris. Pentru unii refugiați politic a garantat cu propriul domiciliu, pentru ca aceștia să poată obține actele de ședere în Franța.

Beneficia de avantajul de a avea acces la surse occidentale, la analize publicate în reviste politice de prestigiu, la convorbiri și debateri internaționale ale căror documente le primea „la cald”. Nu ar fi fost posibil să își poată contura opinii atât de argumentate, fără să-și fi creat un obicei

care îi intrase în automatism odată cu trecerea timpului: o documentare temeinică și constantă asupra noutăților ce apăreau în presă, dar și asupra unor studii de istorie, civilizație, sociologie, cultură, literatură, științe politice. Observațiile unor specialiști și istorici ai țărilor din Est, studiile unor cercetători români precum cele ale lui Vladimir Tismăneanu (cu care avea o corespondență de schimb de materiale și de opinii) cu privire la comunismul în România erau analizate cu atenție. Arhiva sa personală conține dosare cu extrase decupate din ziarele vremii, ce acoperă un spectru tematic extrem de divers, aranjate cronologic, unele cu propriile

sale însemnări sau sublinieri, de la cazurile de greva foamei, la cererile de emigrare, la chestiuni în care erau implicați înalți funcționari sau oameni politici, la demolările din Capitală, la sistemul de sănătate, vizite oficiale, arme nucleare, până la subiecte de economie sau de evoluția relațiilor internaționale. Având întâlniri cu oameni politici occidentali, cu jurnaliști, cu angajați de la forurile europene sau din diferite asociații și organisme politice, Mihnea avea nevoie de o bază solidă de informații cu care să poată jongla în discuțiile cu aceștia. Simțea ca pe o datorie morală să se prezinte cu o expunere bine construită, pentru a fi credibil și pentru a fi luat în serios.

Tecururi întregi de dosare conțin rapoarte și emisiuni dactilografiate pe care le primea de la Radio Europa Liberă, organizate după tematică. I le trimiteau Vladimir Socor, Anneli Ute Gabanyi, Monica Lovinescu, sau chiar bunul său prieten Vlad Georgescu. Pe Vlad Georgescu îl cunoștea încă de pe vremea când petreceau împreună vacanțe la mare la Constanța, în anii '60, când Vlad era tânăr cercetător, iar Mihnea încă elev de liceu. Michael Shafir îi transmitea o

*Diploma de licență
de la
École Pratique
des Hautes Études*

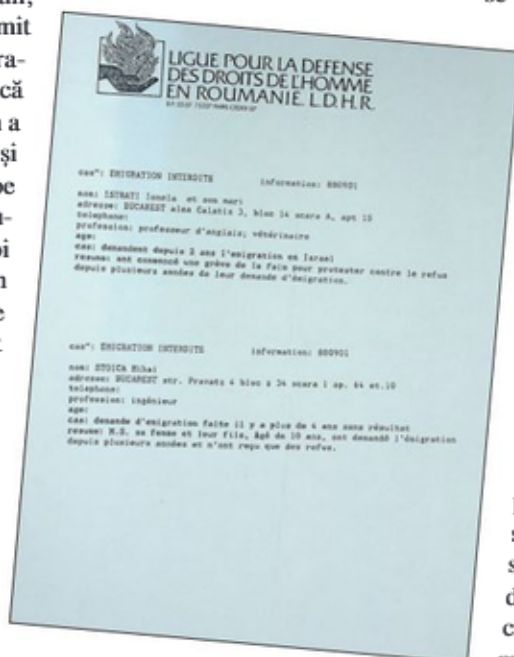
serie de analize realizate de el pentru radio Europa Liberă sau pentru diferite publicații străine. Mihnea era un meticolos documentarist, trecând apoi prin propriul filtru toate aceste informații culese din diverse surse și făcându-și propriile sale calcule sociale și politice. Nu scăpa din vedere nici ceea ce se întâmpla în țările din jur, în special în Polonia și Ungaria, dar mai ales în U.R.S.S. După venirea la putere a lui Gorbaciov, devenise deosebit de atent la reforma de perestroika aplicată în U.R.S.S. (Ucraina, Uzbekistan, Nagorno-Karabach, Azerbaidjan), ca și din țările comuniste din Europa. Ca orice exilat, și-a păstrat întotdeauna atenția asupra relațiilor dintre Moscova și Washington, respectiv a schimbărilor la conducerea celor două supra-puteri, lucru ce atrăgea după sine deopotrivă schimbări în raport cu țările din Est. El rămâne cel mai bine informat membru al Ligii, poate chiar al exilului acelor ani; nu întâmplător a fost numit reprezentantul Ligii în raport cu presa. Așa se explică acel spirit de observație în a simți epoca în care trăia și de a întrevedea făgașul pe care tindeau să intre lucrurile, mai ales în ultimii doi ani ai regimului, când în Occident începuse să se vorbească tot mai mult despre o Europă unită.

În 1979, Mihnea strângea extrase din ziare cu privire la Sindicatul liber al oamenilor muncii din țară, la părintele Calciu, la situația politică din

regiune, la ceea ce se auzea de la Moscova, la relația României cu Ungaria. Chiar dacă Ceaușescu era încă bine primit de cancelariile europene, presa franceză scria deopotrivă despre hărțuirea lui Ionel Cană și a lui Gheorghe Brașoveanu de la Sindicatul liber al Oamenilor Muncii S.L.O.M.R., despre persecuțiile din motive religioase. În iulie 1979, Bernard Guetta, de la publicația *Le Monde*, scria despre situația părintelui Calciu (arestat la 10 martie), a lui Gheorghe Brașoveanu și Ionel Cană (condamnat la cinci ani de închisoare); ultimii doi fuseseră internați la psihiatrie din 8 martie. Aceeași publicație scria la 28 iulie despre decizia Guvernului român de a economisi benzină, ceea ce însemna suprimarea a jumătate din vehiculele oficiale, taxiuri și camioane, circulația permisă alternativ la sfârșit de săptămână, o dată mașinile cu număr cu soț, celălalt sfârșit

de săptămână cele fără soț. La fel de interesat era de cel de-al 12-lea Congres al partidului din noiembrie 1979 la care fuseseră prezenți 148 de delegați străini, reprezentanți ai 98 de țări, în mijlocul cărora, scria Bernard Guetta, Ceaușescu fusese „vedeta”. Acesta scria că Ceaușescu, „prezentându-se drept înțeleptul blocului socialist, vorbise despre diferențele naționale și despre solidaritatea tuturor țărilor socialiste pornind de la neintervenția în treburile altui stat, un subiect drag lui”. Din decembrie 1979, presa străină începea să scrie despre criza din Est, specialiștii explicând că atunci când o economie ajunge la maturitate, ea nu mai poate susține o expansiune la fel de puternică precum demarajul său, motiv pentru care Bulgaria și România, mai puțin dezvoltate decât vecinii lor, nu puteau ține pasul.

În 1987, un an încărcat de evenimente, Mihnea se interesa de Raportul anual al implementării Actului Final de la Helsinki (perioada 1 aprilie – 1 octombrie 1987), realizat de Biroul de Afaceri Publice din Departamentul de Stat american. Studia cu interes acest document tocmai pentru a înțelege evoluția raporturilor Est – Vest. *Glasnost* părea să dea rezultate, fiind vizibile o serie de reforme, vizite în străinătate, reîntregiri de familii și eliberarea unor prizonieri politici. De când autoritățile sovietice se arătaseră dispuse să tolereze unele forme de disidență, se înregistrase o creștere a numărului de demonstrații, petiții și scrisori de

Fișe ale unor români care aveau nevoie de ajutor

protest. În ciuda unor schimbări, raportul preciza insatisfacția în respectarea drepturilor omului. Pentru țara noastră, raportul părea să fie cel mai negativ. Era criticat faptul că România nu permitea rezidența permanentă a jurnaliștilor americani și că în timpul vizitei lui Gorbaciov doi jurnaliști americani fuseseră interziși din cauza unor articole nefavorabile din trecut. De asemenea, autoritățile descurajau orice contact al acestor jurnaliști străini cu cetățeni români, prin lege aceștia din urmă fiind obligați să raporteze conversația cu un străin. Și Raportul Comisiei de Securitate și Cooperare în Europa, realizat în decembrie 1988, ajungea pe masa de lucru a lui Mihnea. Acolo se vorbea despre: demolările din Capitală și din marile orașe ale țării, despre proiectul de sistematizare rurală, despre soarta

disidenților, a credincioșilor, a minorităților, adică despre subiectele denunțate de Ligă.

Mihnea Berindei nu urmărea doar discursurile liderului de la București sau ce se scria în presa occidentală despre țara noastră, ci și evenimentele ce priveau evoluția drepturilor omului în această parte a Europei. Arhiva sa conține documentele unor reuniuni internaționale și chiar corespondența sa din cadrul Ligii pe marginea acestora. În perioada 25 – 28 august 1988 avea loc Conferința de la Cracovia asupra problematicei drepturilor omului, prilej cu care se comemora cea de-a 40-a aniversare a Declarației Universale a Drepturilor Omului adoptată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite. Conferința, organizată de Comisia de Intervenție pentru respectarea Legalității și de Mișcarea „Libertate pentru Pace”, a fost una dintre cele mai ample manifestări din epocă, aducând laolaltă specialiști, opozanți și disidenți, militanți ai drepturilor omului și jurnaliști. Evenimentul era cu atât mai important cu cât avea loc în Polonia, o țară comunistă, și nu într-una occidentală ca până atunci (motiv pentru care a fost perceput ca o victorie a „Solidarnosc”). Organizarea conferinței a fost un act îndrăzneț, organizatorii înșiși temându-se că vor fi arestați. Pentru participanți a fost o ocazie extraordinară de a face schimb de idei și de a prezenta situația din țările lor. Mihnea a urmărit cu mare interes dezbaterile de la Cracovia, după cum reiese din materialele strânse de el din arhiva sa. Doi-

fuseseră invitați de onoare la acest eveniment, iar Mihnea va traduce și va transcrie cu mâna lui invitația, în care se scria în mod provocator că „atitudinea Guvernului vostru în ceea ce privește conferința va arăta în ce măsură declarațiile sale sunt demne de încredere. Guvernul dumneavoastră va avea ocazia – prin acordarea pașaportului și vizei necesare invitaților noștri – să arate care este atitudinea sa”. Evident, autoritățile române nu au fost de acord cu participarea acestora la conferință. La Cracovia s-a discutat despre organizațiile sindicale și despre situația muncitorilor din Polonia, care doreau să își creeze organizații sindicale independente, drept garantat de convențiile Organizației Internaționale a Muncii. Se arăta că, fiind imposibil de negociat, grevele erau singurul mijloc decisiv, final și just de a se atinge acest scop.

Prin intermediul Ligii, Mihnea a contribuit la internaționalizarea problemei românești, dezvăluind lumii realitățile din țară, iar acest lucru a salvat viața multor oameni care, altminteri, puteau fi arestați și uitați în detenție, internați în spitale de psihiatrie sau pur și simplu să dispară. În noaptea de 22 spre 23 decembrie 1989, Mihnea Berindei a fost cel dintâi exilat care punea piciorul în România, marcând astfel, simbolic, sfârșitul exilului românesc. Dorița sa dintotdeauna a fost un destin european pentru țara sa, pentru care a militat înfruntând fără rezerve, timp de peste un deceniu, regimul comunist al lui Ceaușescu.

Mihnea Berindei s-a stins din viață la 19 iunie 2016. ■

RĂSCOALA EVREILOR DIN 66 – 73 ÎN EMISIUNILE MONETARE ALE LUI VESPASIAN

CAROL-ADAM SZÁSZ

Dinastia flaviană a fost a doua dinastie a Imperiului Roman. A fost reprezentată de cei trei împărați care au condus din anul 69 până în anul 96, când ultimul membru, împăratul Domițian, a fost asasinat. I-a urmat dinastia Antonină.

Dinastia și-a luat numele de la Titus Flavius Vespasianus, care a domnit din decembrie 69, până în iunie 79, fiind urmat de fiul său Titus (79 – 81). Titus Flavius Domitianus, cunoscut drept Domițian, a domnit între 81 și 96.

Miniatură dintr-un manuscris din 1470
al operei lui Flavius Iosephus,
care îl prezintă pe Vespasian conducându-și
trupele împotriva revoltei evreiești

Vespasian a fost încoronat împărat într-o perioadă politică dificilă, marcată de o criză economică începută din timpul lui Nero (*Magazin istoric*, nr. 3, 4 /2011). A fost proclamat împărat la 1 iulie 69 de legiunile din estul orașului Alexandria și a fost recunoscut în tot imperiul după capturarea Romei și moartea lui Vitellius (20 decembrie 69). El era o persoană energică, lucidă și modestă. A fost părintele restaurării păcii și a securității în imperiul foarte afectat de războiul civil. Între 68 și 69 s-au succedat patru împărați: Galba, ucis de pretorienii, Otho, care s-a

sinucis după bătălia cu Vitellius (împărat între 17 aprilie și 20 decembrie 69). Cel din urmă a fost ucis de trupele lui Vespasian trimise să cucerească Roma. A reorganizat finanțele și armata, a reconstruit Templul Capitolin și multe clădiri distruse din Roma și a început construcția Colosseumului. În august 70, fiul său Titus a capturat Ierusalimul, iar în 72 și 73 a încheiat războiul din Iudeea, care va fi reorganizată ca o nouă provincie separată.

Cele mai importante informații pe care le avem despre evenimentele din timpul re-

voltei evreilor au ajuns la noi prin relatările istoricului Flavius Iosephus (37 – cca 100). Mărturiile lui sunt incluse în cartea *Istoria războiului iudeilor împotriva romanilor*. Valoarea lor vine din faptul că autorul a fost contemporan cu evenimentele și a și participat la ele.

PROCESE ȘI NEMULȚUMIRI

Flavius Iosephus, născut sub numele de Iosef Ben Matitayahu Hacohen, a făcut

parte dintr-o familie aleasă. Tatăl său provenea dintr-o familie de preoți. Bunica dinspre tată făcea parte din Dinastia Hasmoneilor, care a reînființat și condus Israelul până în anul 37 î.H. Flavius a fost studentul unui distins ascet Bahus și a petrecut pentru o vreme în sectele evreiești ale saducheilor, fariseilor și esenienilor, mai târziu devenind preot în templul din Ierusalim. Remarcându-i calitățile, procuratorul roman Felix din Cezareea l-a trimis pe Flavius Iosephus la Roma, unde a fost diplomat (64–66) în perioada lui Nero. Acolo a luat contact cu cultura greco-romană și a stabilit legături cu cetățeni romani importanți.

După ce s-a întors de la Roma, a fost numit comandant militar al provinciei Galileea. La începutul revoltei evreilor

împotriva romanilor (66) s-a confruntat cu trupele imperiale conduse de Vespasian. Flavius Iosephus a fost capturat, dar scapă cu viață datorită diplomației.

În anul 66, evenimentele care au declanșat primul război iudeo-roman au avut loc în Cezareea (un oraș-port construit de Herod cel Mare în onoarea lui Octavianus Augustus, care era sediul procuratorului roman din Iudeea, ales din rândul populației grecești). Aici a avut loc un proces între greci și evrei, câștigători fiind grecii. Nero a aflat despre revolta evreilor din Ierusalim și despre înfrângerea suferită de Cestius Gallus, proconsulul Siriei la acel moment, într-o primă încercare de a restaura ordinea în Iudeea. El și-a învinuit generalii pentru eșec. Împăratul a decis să trimită o armată puternică în Iudeea. A mobilizat o forță militară, formată din Legiunile a V-a Macedonica, a X-a Fretensis, a XII-a Fulminata și a XV-a Apollinaris. Nero l-a numit pe Vespasian la conducerea legiunilor, care era cunoscut drept cel mai experimentat general în urma succeselor militare pe care le-a obținut în Tracia, Africa și Germania. Tot atunci, Vespasian a primit și conducerea militară a provinciei Siria.

În Iudeea situația nu era foarte clară. Erau dispute între evreii militanți (cei care susțineau revolta împotriva romanilor) și evreii moderați din Ierusalim. În timp, primilor li se alătură și evreii din provincie, care erau nemulțumiți că grecii le-au dat foc la case. În acest context, evreii militanți au câștigat în fața celor moderați.

Tânărul Flavius Iosephus s-a

alăturat luptei, fiind însoțit de doi preoți din Ierusalim. Liderii revoltei din oraș l-au trimis în Provincia Galileea. Iosephus, din postura de conducător militar, putea să-i pregătească pe evreii din acele zone pentru lupta cu romanii.

Vespasian și-a demonstrat experiență în timpul luptelor. Nu a făcut greșeala lui Cestius Gallus, care, fiind foarte sigur pe forțele lui, a atacat prea repede Ierusalimul. Vespasian a ales să folosească tactica pământului pârjolit, ducând un război de uzură, care a dat rezultatul așteptat.

După ce a ocupat Gamala, Vespasian a atacat fortăreața din Lotapata, aflând că acolo este Flavius Iosephus. Capturarea lui Iosephus a fost o victorie simbolică pentru Vespasian, căci acest lucru i-a demoralizat pe evrei. Iosephus s-a predat lui Nicanor, un prieten din rândul romanilor, care l-a adus în fața lui Vespasian. Toți soldații

Statuia de marmură a lui Titus, descoperită lângă Baptisteriul Lateran, aflată acum la Vatican

Împăratul Domițian

Capul lui Nero,
astăzi în Gliptoteca din München

romani s-au înghesuit să-l vadă, el fiind vestit printre romani pentru inteligența de care dădea dovadă. Folosindu-și priceperea diplomatică, Iosephus i-a prezis lui Vespasian că o să ajungă împărat, pentru a nu fi trimis și judecat de Nero.

În anul 68 regimul lui Nero a fost răsturnat la Roma, încheind astfel o perioadă haotică.

În timp ce era în Alexandria (înainte să-l înlăture pe Vitellius), Vespasian și-a amintit de Iosephus, care îi prezisese că va ajunge împărat. L-a eliberat, iar la cererea fiului său, Titus, l-a absolvit de orice pedeapsă. Într-un final, Vespasian a fost declarat împărat în anul 69 d.H., părăsind câmpul de luptă pentru a ajunge la Roma.

O REZISTENȚĂ SÂNGEROASĂ

Vespasian l-a numit pe Titus noul comandant al armatei romane, care era mobilizată să învingă rezistența evreilor. Între timp, izbucniseră luptele interne între evreii din Ierusalim. Ioannes Ben Levi adunase o

armată puternică și intrase în Ierusalim. Eleazar Ben Shimon, care era conducătorul zeloților, o altă facțiune a evreilor, avea armata staționată în curtea interioară a Templului. Acesta l-a atacat pe Ioannes Ben Levi. La acest conflict intern a luat parte și Shimon Ben Ghiora, liderul sicarilor, un grup fanatic de evrei religioși din Ierusalim. Trupele lui au ocupat o parte din orașul de sus, de unde sicarii au atacat trupele lui Ioannes Ben Levi.

În primăvara anului 70, Titus a părăsit Cezareea pentru a merge în Ierusalim, în fruntea Legiunii a III-a Cirenaica. Legiunile a V-a Macedonica, a X-a Fretensis și a XV-a Apollinaris erau deja în zonă, venite în Iudeea cu Vespasian, în anul 66. Văzând forturile romane ridicate în jurul orașului, grupurile rivale din Ierusalim au încetat temporar luptele interne și s-au unit pentru a lupta cu dușmanul comun, romanii.

Evreii s-au regrupat și au lansat un atac surpriză. Au ieșit în afara zidurilor cetății, atacând tabăra soldaților din Legiunea a X-a Fretensis. Soldații romani, care la momentul respectiv

construiau fortificații, au fost surprinși și s-au retras. Aflând despre cele întâmplate, Titus a venit în ajutorul Legiunii Fretensis cu trupe de elită, atacându-i pe evrei din flancuri și forțându-i să se retragă în spațiile zidurilor.

În acest timp, Titus a încercat să cadă la pace cu evreii rebeli din oraș. El era însoțit de Flavius Iosephus încă de la plecarea din Alexandria. Acesta negociase cu liderii revoltei. Negocierile au eșuat, iar evreii i-au atacat inclusiv pe emisarii romani. Titus a ordonat începerea asediului primului zid. După lupte grele, soldații romani au reușit să creeze prima breșă, zidul de apărare a fost spart cu ajutorul berbecului, forțându-i pe evrei să fugă în spatele celui de-al doilea zid. Rebelii au încercat tot ce le-a stat în puteri să-i oprească pe romani să spargă și al doilea zid. Titus a ordonat lovirea turnului din mijlocul zidului vestic; zidurile au căzut în cele din urmă, iar Castor (un fost războinic evreu care dezertase la romani) și oamenii săi au atacat turnurile și le-au trecut prin foc.

În cele două grupuri de evrei militanți care luptau împotriva armatei romane, mulți erau locuitori de rând al orașului Ierusalim. Mare parte dintre ei au fugit din oraș, din cauza tiraniei evreilor militanți și a foametei. Titus a permis dezertorilor să părăsească orașul. Ca răspuns, armatele conduse de Shimon ben Ghiora și Ioannes ben Levi au pus pază la porțile orașului, omorând pe loc pe dezertori.

O ediție în limba germană, din 1581, a lucrării lui Flavius Iosephus, Războiul evreilor, azi în Muzeul Evreiesc din Basel, Elveția

*„Distrugerea
Templului
cel Mare
de la
Ierusalim”,
ulei pe pânză,
de Francesco
Hayez
(1791 – 1882);
Galeria
de arte
moderne
din Veneția*

Titus a ordonat construirea de forturi cu o circumferință de 142 m, care înconjurau orașul, astfel încât nimeni să nu poată pătrunde. Acest lucru a contribuit la accentuarea foametei în Ierusalim și a dus la creșterea alarmantă a deceselor. Erau atât de multe cadavre, încât nu mai aveau unde să le îngroape. Corpurile decedaților erau aruncate peste zidurile orașului. Numărul morților a fost de aproximativ 600.000. Conform lui Flavius Iosephus, 1.100.000 de evrei au murit în război, iar 97.000 au devenit prizonieri de război. Dintre prizonieri, mulți au fost vânduți ca sclavi, iar unii dintre ei au murit în arenele din Cezareea, Antiochia și Roma.

Shimon ben Ghiora, unul dintre cei doi lideri evrei, a fost capturat și lăsat în viață de romani, pentru întoarcerea triumfală la Roma. Acolo, liderul sicarilor a fost executat în forum. După căderea Ierusalimului, Vespasian a dat un ordin prin care cerea identificarea celor din familia lui David, care mai apoi au fost masacrați. Titus a păstrat în propriul palat din Roma perdeaua care despărțea Sfânta Sfințelor din zona Sanctuarului Templului din Ierusalim și o

copie a Torei (Cartea Legii lui Moise).

După căderea Ierusalimului, antisemitismul greco-roman a ajuns la un nivel foarte ridicat. Scriitorul grec Philostratus spune în *Vita Apollonii* că o anume Elena a Iudeii i-a dat lui Titus cuceritorul o coroană de lauri, dar acesta a refuzat-o și, în același timp, a subliniat faptul că nu este meritul său că i-a învins pe evreii părăsiți de propriul lor Dumnezeu.

Pentru iudaism, distrugerea Templului, care era de fapt centrul religiei mozaice, a însemnat în esență reconfigurarea lui.

IUDEEA CAPTA ȘI ISRAEL LIBERATA

Pentru romani, Titus și Vespasian erau eroii care au înfrânt Iudeea. Niciunul dintre ei nu și-a

luat titlul de Iudaicus Maximus, deoarece acest termen făcea referire la religie și la naționalitatea evreilor. Monetele care sunt inscripționate cu legenda *victoria navalis* comemorează urmărirea evreilor la Tarichaea pe plute. Acest lucru explică de ce Titus a fost însoțit de un număr mare de corăbii, când a intrat triumfător la Roma. Toți Flavienii au bătut seria de monete *Iudeea Capta*.

Conform marelui numismat din Israel, Yaakov Meshorer, monetele *Iudeea Capta* au fost bătute într-un număr extrem de mare, raportat la alte monete care comemorează victorii. Acest lucru poate da de înțeles că a fost una dintre cele mai importante victorii din istoria Imperiului Roman, după numărul pieselor emise.

Evreii au emis propria monedă în timpul războaielor, subminând și mai mult autoritatea romanilor, căci baterea monetelor era un privilegiu imperial, nimeni nu putea să o facă fără autorizație. Această încălcare a fost considerată la fel de importantă ca și revolta în sine. Monetele libertății au fost bătute la Ierusalim și odată cu căderea orașului au dispărut la rândul lor.

În anul 1958 statul Israel a sărbătorit zece ani de independență (*Magazin istoric*,

*Jefuirea
Templului
din
Ierusalim*

*De la stânga la dreapta
și de sus în jos:
monetă emisă la Roma
ce o înfățișează
pe Iudeea captivă,
cu o mână legată la spate,
așezată lângă un trofeu roman
(69 – 70 d.H.);
sesterț din bronz
emis la Roma, care ne-o arată
pe Iudeea captivă,
tristă și umilită,
sunt reprezentate și armele,
care simbolizează prada
de război (71 d.H.);
medalia comemorativă
Israel Liberata prezintă
un fermier care plantează
un puiet și o mamă puternică,
ținându-și copilul*

nr. 5/2023) și a decis emiterea unor medalii comemorative numite *Israel Liberata* (Israelul este eliberat). Cu timpul, seria a devenit foarte căutată și cunoscută în rândul colecționarilor. Au fost emise destul de multe exemplare și există variante din aur, argint și metale comune. Seria a devenit un simbol pentru poporul evreu și o antiteză pentru seria *Iudeea Capta*. Pe monetă apare un fermier evreu care plantează un puiet și o mamă evreică puternică, ținându-și copilul în sus, în locul femeii evreice îndurerate, care plângea pentru distrugerea patriei ei. Medalia prezintă opoziția dintre cele două evenimente majore pentru poporul evreu.

După căderea Ierusalimului, grupul de rebeli evrei numit sicarii avea să se refugieze în orașul Masada (*Magazin istoric*, nr. 6/1985). Conducătorul acestor sicarii era Eleazar, nepotul lui Manahem (ucis în luptă la Ierusalim), care era fiul lui Iuda Galilecanul (întemeietorul sectei fanatice în anul 6). Aproximativ 960 de sicarii

evrei s-au refugiat în oraș.

Masada era o fostă cetate romană înconjurată de stânci abrupte, cu vedere la Marea Moartă. Amplasarea sa între stânci a făcut dificilă cucerirea. Întrucât Masada este situată într-o zonă deșertică și nu are apă, cei de aici au început să jefuiască orașele evreilor din zonă. În anul 72 d.H., armatele Imperiului Roman au început asediul ei, ultima cetate a revoltei evreiești. În anul 73 d.H., predarea cetății în fața armatei romane era inevitabilă.

Vedere aeriană a Masadei

Eleazar, liderul din Masada, i-a convins pe toți să se sinucidă pentru a nu cădea în mâinile romanilor. Înainte de asta, au distrus clădirile și proviziile de hrană, declanșând intenționat un incendiu. Când romanii au intrat în cetate, au fost îngroziți să vadă peste 900 de cadavre. Acesta a fost modul brutal în care s-a încheiat primul război iudeo-roman. Astăzi Masada este considerată un simbol al sacrificiului și eroismului națiunii evreiești.

Nu ar fi fost posibil să știm exact ce s-a întâmplat în timpul primului război iudeo-roman dacă Iosephus Flavius nu ar fi scris și nu ar fi fost contemporan și participant activ la acele evenimente. Marea lui șansă a fost faptul că i-a prezis lui Vespasian că va deveni împărat. Fiind protectorul său, Titus i-a sugerat să scrie despre ce s-a întâmplat în timpul revoltei. Pentru evrei acest lucru este o trădare, dar el a analizat situația și a putut aprecia corect că în final, datorită superiorității militare, romanii vor câștiga războiul.

Interesant de observat că monetele flaviene, care propagă victoria împotriva iudeilor, au fost o inspirație pentru alte monete mai apropiate de vremurile noastre, precum moneda pe care englezii au bătut-o când au sărbătorit victoria în războiul prin care Anglia a devenit noua putere colonială a Canadei. Pe de altă parte, statul Israel s-a inspirat din aceleași monete flaviene și a ales să sărbătorească zece ani de existență prin crearea unei medalii care arată o îndepărtare simbolică de *Iudeea Capta* și existența noii *Iudeea Liberata*. ■

PE VREMURI OAMENII ÎȘI TRIMITEAU SCRISORI

GEORGETA FILITTI

Corespondența a fost un mijloc de comunicare intens folosit în secolul al XIX-lea. Din miile de scrisori aflate în arhivele noastre ori în fonduri particulare, se vede că preponderent rămân cele datorate femeilor. Tematica e variată, implicarea lor în viața familiei nu se reduce la nașterea copiilor ori primirea musafirilor. Limba predilectă e franceza. Când folosesc româna, o fac cu eleganță și o surprinzător de îngrijită caligrafie.

Unele piese publicate mai jos necesită explicații succinte. Cleopatra Trubețkoi era fiica marelui spătar Constantin Ghica, frate cu domnitorul regulamentar Alexandru Dimitrie Ghica și cu marele ban Mihai Ghica, soțul adresantei.

Elena Ghica (1828 – 1888) e viitoarea scriitoare Dora d'Istria. S-a aflat în Capitala țării pe durata căsătoriei cu principele Aleksandr Kolțov Massalski. A plecat de acolo în grabă, în urma unui conflict urât cu autoritățile. Episodul a dus și la separarea soților.

Alexandrina Blaremborg era nepoata de soră a domnitorului Alexandru Dimitrie Ghica; l-a însoțit în exilul de după detronare. A fost căsătorită cu lăncu Ghica, diplomat. Fiul lor, născut la Istanbul, a fost monseniorul Vladimir Ghica.

Alexandrina Blaremborg
(sursa: <https://galeriaporetrelor.ro/>)

Scrisoarea din 27 august/7 septembrie 1861 se poate datora unei dădace sau mătuși. Are o caligrafie impecabilă, dar iscălitura trădează stângăcie. Probabil autoarea a făcut apel la vreun condicar sau „scriitor” din preajmă.

Cei din familia Bălăceanu erau dedați cu scrisul. Amintirile diplomatice ale destinatarului formează manuscrisul nr. 1 de la Biblioteca Academiei Române; le-am tradus din limba franceză și le-am publicat (ediția a II-a, București, 2019).

Scrisoarea din 27 august/7 septembrie 1861 este scrisă în limba română, celelalte în limba franceză. Toate provin din arhiva noastră.

*Cleopatra Trubețkoi către Ecaterina Ghica
(n. Faca), mătușa ei*

19 ianuarie 1841

Dragă și bună mătușă,

N-o să-ți vină să crezi ce efect a avut asupra mea încântătoarea dumitale scrisoare, am fost atât de înduioșată citind-o și văzând că în afecțiunea voastră eu fac parte dintre copiii voștri, încât mi-a venit să plâng de fericire. La fel, crede-mă scumpă mătușă, că în ce mă privește nu sunt mai prejos, vă consider și vă stimez ca pe proprii mei părinți, ați fost pentru mine totdeauna așa de bună și de tandră, încât cu adevărat nu găsesc cuvinte să-mi exprim întreaga recunoștință.

Văzând tot interesul pe care îl aveți pentru mine, aș vrea să vă vorbesc despre fericirea mea, dar cine ar putea-o face mai bine decât fratele meu Constantin, care e purtătorul acestei scrisori și pe care l-am însărcinat să fie interpretul pe lângă voi și unchiul cel draguț, căruia îi sărut mâinile de o mie de ori, și în același timp să binevoiască să-și amintească uneori de noi.

Neavând defel vești interesante să vă dau, închei mângăliturile mele, rugându-vă să mă iubiți totdeauna puțin.

Nepoata voastră supusă,
Cleopatra Ghica

Dragă mătușă, vă mulțumesc și vă sărut de o mie de ori frumoasele mâini pentru splendida eșarfă pe care ați binevoit să mi-o trimiteți, mi-a făcut o imensă plăcere, știind că vine de la voi. Dragă mătușă, îmbrățișați-i de un milion de ori pe încântătorii voștri copii, mai ales pe dulcea Elena [viitoarea scriitoare Dora d'Istria – G.F.]. Soțul meu mă însărcinează să-l așez la picioarele voastre,

Dora d'Istria

rugându-vă în același timp să aveți bunăvoința de a-i reaminti de el unchiului meu.

Elena Ghica către unchiul ei Alexandru Dimitrie Ghica, fost domn al Țării Românești

[Petersburg, post 1848 – G.F.]

Iată, prințul nostru mult iubit și angelic, hârtia cerută de Alteța Voastră, necesară la omologarea contractului pentru arendarea moșiei. Tot ce veți face nu va putea fi decât perfect și mi se pare că, pentru moment, prețul oferit de arendaș e excelent, pentru că știu cât de neglijată a fost această moșie până acum. De altfel, e mereu profitabil pentru noi, căci acolo prețul arende moșiilor nu face decât să crească și se știe că proprietățile care acum câțiva ani nu dădeau decât o mie de galbeni, în aceeași lună, dau acum până la 2.000. Compatrioatele mele de aici, căsătorite cu ruși, se felicită de a-și fi păstrat proprietățile de acolo și toate au aproape dublul venitului destinat zestrei lor. Trag nădejde, principele meu, că voi avea fericirea de a vă mulțumi în primăvara asta direct și de a vă săruta mâinile pentru osteneala ce binevoiți a vă da pentru mine. Va fi o recunoștință în plus, adăugată celor pe care le port deja în inima mea pentru Alteța voastră.

I-am văzut pe cei doi copii ai mătușii Pulcheria [sora adresantului – G.F.], spre marea mea bucurie, deși nu știam că sunt la Petersburg decât după trei luni de la venirea lor, printr-o scrisoare de la mama. Doresc din tot sufletul ca dorințele mătușii mele în ceea ce îi privește să se împlinească. Copiii sunt absolut draguți în toate privințele, dar mă tem că sunt mult prea delicați pentru a putea rămâne, și mai ales a rămâne singuri într-o țară unde totul, începând cu clima, e potrivnică constituției lor fizice și obiceiurilor lor din naștere, de care se vor

Dora d'Istria

putea dezbăra cu mare greutate. Oricum, trebuie sperat că toate acestea se vor aranja cu bine, după dorința biete mele mătuși, pentru care acești copii înseamnă o bucurie și o consolare. Vă sărut mâinile cât mai respectuos și mai tandru cu putință, principele meu prea iubit, și vă mulțumesc din tot sufletul.

A voastră supusă și devotată, Elena M[assalski]

Alexandrina Blaremborg către George Ghica, vărul ei

Napoli, 15/3 decembrie 1859

Dragă George,

Nu avem vești de la voi de când am primit scrisoarea ta din 27 octombrie, principele n-a avut de la cea pe care i-ai trimis-o pe 18/30 septembrie, deși el ți-a scris pe 2/14 noiembrie, răspunzându-ți chiar în privința domnului Hrisoscoleu, care prin telegraf se plânga de tăcerea Alteței Sale [Alexandru Dimitrie Ghica, domn al Țării Românești, 1834 – 1842 – G.F.], acesta mă însărcinează să-ți spun că dată fiind soarta nesigură a scrisorilor sale a încetat să-ți mai scrie și așteaptă să-i confirme primirea scrisorilor expediate de la Paris prin mine. Sănătatea i s-a îmbunătățit, a propos de simptomele care îl preocupau în primul rând, dar răul periodic de dimineață, mai mult sau mai puțin intens, rezistă tratamentului și regimului perfect de îngrijire.

Iată-ne la Napoli de aproape opt zile, eu sunt fermecată de climă și de peisaj, dar asta nu mă împiedică să deplâng aproape la fel ca mama nevoia care ne-a obligat să venim aici în loc să ne întoarcem acasă. Ai aflat din ultimele mele scrisori că banii trimiși pentru întoarcerea noastră au sosit așa de târziu și au fost folosiți pentru achitarea hotelului, și ca să

Țarina
Maria Feodorovna

Nicolae Kretzulescu
(sursa: <https://galeriaportretelor.ro/>)

ajungem la Napoli a trebuit să împrumutăm de la domnul Damarre, ca să plătim cheltuielile de călătorie. Uite cum s-au aranjat toate, ca de obicei încerc să iau răul cu calm, caut partea bună a tuturor lucrurilor și mă gândesc la câte zile ne mai rămân să așteptăm spre a lua vaporul care ne va duce în familia noastră. Așa uit de clipa prezentă, visând la viitor.

Sper, dragă George, că sunteți bine cu toții, pentru numele lui Dumnezeu, scrie, Principele e în toate stările. Îmbrățișează-i pe frații mei din partea mea, le voi scrie curând, mama îi îmbrățișează și așteaptă cu nerăbdare scrisorile lor, vă trimite prin mine numai gânduri bune ție și lui Zoe [soția destinatarului, născută Cantacuzino – G.F.]. Gândește-te la mine.

Vara ta devotată, Alexandrina Blaremborg

Persoană necunoscută către Elencuța

București, 27 august/7 septembrie 1861

Scumpa și mult dorita mea Elencuță,

Scrisoarea ta ce o primii ieri cu data de 15 august de la Po a fost pentru mine o nespusă mângâiere, am cetit-o cu a mai mare mulțumire și cu lacrimi de bucurie, cele ce-mi scrii despre buna stare a sănătății tale și a

fetelelor, precum și despre nemerita lor așezare în pensionatul de creștere în care, precum mă încredințezi, își au mititelele toată cuvenita îngrijire. Te laud, dragă Elencuță, că toate câte se ating de buna ocrotire a fetelor și de căutarea sănătății tale le-ai urmat cu înțelepciune, care dovedesc nobilul simț de mamă adevărată și bună. Dumnezeu să te binecuvânteze, precum te binecuvântează eu, scumpa mea Elencuță, te îndemn dară să-ți urmezi regularea vieții întocmai după poveștile doctorilor iscusiți de acolo pe care i-ai consultat, ca cu atât să fie mai mare mângâierea și bucuria tuturor care te iubesc din suflet, când cu ajutorul lui Dumnezeu te vei reîntoarce sănătoasă în mijlocul nostru și hrăniți cu astă nădejde ni se va părea că cum ai fi fost tot între noi neclintită.

De când ai plecat de aici eu n-am putut merge la Budești să văd pe buna ta maică, pentru că până mai deunăzi am făcut băi reci cu duș, iar acum fac o mică cură de iod, după povața doctorilor noștri, pentru reumatismele de care sufăr și nu pot ieși din casă; dar cu toate astea știu pozitiv și te încredințez că dumneaei se află prea bine, vrednicul tău părinte care e voinic îmi aduce adesea științe că sănătatea dumneaei este mulțumitoare.

Nu mai puțin s-a bucurat și tată-tu moșu despre cele ce ai scris, binecuvântarea lui, întrunită cu a mea să o reverse Providența asupra ta și a feteșoarelor, spre a vă bucura împreună de o viață îndelungată și fericită, rămânând totdeauna, a ta ca o mamă adevărată, Elenița.

Maria, baroană de Coral (născută Bălăceanu), către tatăl ei, Iancu Bălăceanu

23/5 decembrie 1885

Prea dragul meu părinte,

Am vrut să-ți scriu chiar a doua zi după primirea mea de către Majestatea Sa Împărăteasa [Maria Feodorovna, soția țarului Alexandru al III-lea, fiica regelui Danemarcei – G.F.], căci țineam să-ți spun cât de încântătoare și neașteptată a fost, dar am avut puțină vreme de corespondență, așa că a trebuit să amân pe azi tot ce ardeam să-ți scriu încă de acum două zile.

Îți voi scrie toate amănuntele acestui eveniment solemn și tu ai să fi drăguț să lași pe surorile și pe frații mei să citească scrisoarea, deoarece n-am timp să fac mai multe copii după proza mea.

E târziu, toată lumea doarme și mie nu mi-e somn, căci am stat două ceasuri și un sfert în picioare la biserică azi dimineață și m-am sculat de la șase ca să mă duc acolo. Era slujbă și Te Deum la biserica Institutului pentru fetele nobile înființat de împărăteasa Ecaterina și noi am fost invitați la această ceremonie superbă.

Dar să ne întoarcem la primire.

Așa cum știi, s-a pus mereu problema să fii înscrisă pe lista corpului diplomatic și să fii prezentată la primul bal de la Curte.

Într-adevăr, unchiul [Nicolae Kretzulescu, trimisul României la Petersburg – G.F.] a făcut în primul caz toate demersurile necesare și nici nu ne gândeam s-o inoportunăm pe Împărăteasă spre a fi admisă ca să-i fii prezentată, când, deodată, acum trei zile, unchiul primește din partea domnului de Giers [ministru rus al Afacerilor Străine – G.F.] o scrisoare prin care era anunțat că „Majestatea Sa Împărăteasa făcea onoarea domnișoarei Bălăceanu de a o primi la Gâtina [palat în apropiere de Petersburg, reședință a împărătesei – G.F.] și dispoziții fuseseră deja date pentru cazul când doamna Kretzulescu ar fi vrut să-și însoțească nepoata“.

Nu-ți pot spune, tăicuțule, cât

Palatul Gâtina

am fost de surprinsă și emoționată de această înaltă distincție și, cu toate că nu meritam asemenea bunăvoință, sunt foarte recunoscătoare împărătesei, care e atât de grațioasă și de afabilă.

Sunt tot mai convinsă că unchiul se bucură aici de stima și de simpatia tuturor, dar am avut prilejul să-mi dau seama că onoarea neașteptată ce mi s-a făcut n-a fost doar pentru nepoata domnului Kretzulescu, ci și fiicei domnului Bălăceanu. Din sursă pozitivă știu mai întâi că acest brav general Kaiser n-a avut ceva mai grabnic de făcut, abia sosit, decât să anunțe împărătesei acest eveniment fericit – o vede adeseori în calitatea lui de ministru al Danemarcei – și apoi că domnul de Giers a vorbit îndelung de tine Majestății Sale, care a recunoscut între numele de pe listă unul cunoscut.

Sunt foarte impresionată de această dovadă de simpatie personală a soților de Giers, care altminteri sunt foarte drăguți cu mine, și tu ai să fi drăguț de Anul Nou să nu uiți să trimiți felicitări domnului și doamnei de Giers.

Spusele domnului de Giers către Majestatea Sa le bănuie după felul în care ea m-a întrebat despre diferitele posturi pe care le-ai ocupat și mai ales despre Paris, unde ne mai aflăm încă.

Dar o iau înainte; a doua zi după ce unchiul a primit notificarea viitoarei mele primiri, ne-am dus, mătușa și cu mine, în doliu, la Curte (cu trene de un metru și jumătate!), la Gâtchina. La gară, maestrul de ceremonii, domnul Sturmer, în ținută de gală, ne aștepta. Am călătorit împreună în vagonul imperial până la Gâtchina, unde ne așteptau trăsurile Curții.

Domnul Sturmer e un om tânăr și foarte amabil, cu o soție încântătoare, pentru care unchiul și mătușa manifestă multă amicitie; de aceea a ținut să ne însoțească el însuși la Gâtchina.

A fost atât de amabil, că n-am prea avut timp să mă gândesc la emoția mea... tu îmi știi zilele de prezentare!

Audiența noastră era la miezul zilei. Am sosit la 11.30 și am fost introduse într-un apartament imperial, unde ne-am fi putut face toaleta dacă doream și unde am luat un ceai în așteptarea orei de primire. În fine, a sunat de amiază și ne-am îndreptat, de-a lungul acestui palat uriaș, spre apartamentele împărătesei.

În salonul de așteptare, mara doamnă a

Curții, prințesa Kociubei, și domnișoara de onoare Ozerov, ca și doi maștri de ceremonie, principii Trubețkoi și Saltîkov, ne așteptau.

După câteva minute de conversație, s-a deschis ușa și am intrat. Aici cititorul trebuie să-și imagineze cele trei reverențe obișnuite printr-un hățis de paravane și mescioare, cu grijă să nu fie răsturnate!

Împărăteasa, care e nespuse de grațioasă, a venit în fața noastră, ne-a dat mâna și ne-a pofțit să stăm jos, apoi mi s-a adresat întâi mie ca să mă întrebe când venisem și apoi a vorbit de patinaj, de *montagne russe*, invitându-mă să merg în Taurida unde ea patinează, apoi m-a întrebat de posturile ocupate de tine și mi-a vorbit de asemenea de împărăteasa Austriei, pe care o găsea frumoasă „și de această dată amabilă...”

M-am ferit s-o spun, dar mă gândeam că dacă Majestatea Sa austriacă ar fi avut un sfert din afabilitatea și grația împărătesei Rusiei, nu i-ar fi stricat defel!

Împărăteasa e cu adevărat așa de dulce, de naturală și de amabilă, încât părăsind-o, pleci cu regretul că nu i-ai putut exprima recunoștința datorată de a te fi primit.

Ieșind de la Majestatea Sa, aveam cam aceeași stare de spirit ca atunci când împăratul Austriei mi-a zâmbit încântător.

Vă văd pe toți râzând de mine, dar ce vreți, e nemaipomenit când un suveran sau o suverană e amabil și grațios, fără exagerare, și majestuos cu bonomie.

După audiență, am luat un dejun magnific cu prințul Saltîkov și cu domnul Sturmer și n-am nevoie să-ți spun că m-am purtat absolut cum trebuie! După dejunul unde s-a băut în cinstea mea și a șederii mele la Petersburg, am plecat toți patru și ne-am întors în oraș cu trenul special.

Așa s-a terminat această zi solemnă.

În aceeași seară am cinat în oraș și te asigur că am fost în centrul atenției: fiecare zicea: „Dar cum de ai obținut așa de repede audiența?” și eu răspundeam: „Dar n-am cerut-o eu; Majestatea Sa mi-a spus că mă va primi pentru că așa dorește!”

Se pare că niciodată nu s-a mai întâmplat așa ceva, încât până și ambasadoarele nu se pot lăuda a fi fost primite fără să solicite această onoare.

(Continuare în p. 52)

ETERNUL SZATHMARI

Dr. ADRIAN-SILVAN IONESCU

Szathmari și opera sa variată fascinează, la fel ca Brâncuși și creația sa în arta modernă a secolului XX. De la personaj de roman – ca în Zilele regelui de Filip Florian (Editura Polirom, 2008) – la studii academice sau articole de vulgarizare, numele lui Szathmari a apărut în multe, pagini tipărite, fie ele de carte fie de periodic. De la versați istorici de artă ca G. Oprescu, Theodor Enescu și Radu Ionescu la istorici ai fotografiei precum Constantin Săvulescu – cel care s-a zbatut decenii întregi să impună primatul maestrului bucureștean în domeniul reportajului fotografic de front în Războiul Crimeei –, Karin Schuller-Procopovici și Adriana Dumitran sau plasticianul Radu Oltean, opera lui Szathmari a fost cercetată în detaliu, iar activitatea și biografia sa au fost reconstituite pe ani, uneori chiar pe zile și ore. Szathmari este unul dintre plasticienii și fotografiile care nu mai au secrete pentru cercetători și nici chiar pentru publicul larg.

De aceea, orice nou articol avându-l drept subiect pe Szathmari și opera sa îmi stârnește interes și aștept, cu nerăbdare, să găsesc în el informații noi, demne de a fi comunicate „urbi et orbi“. Dar, de cele mai multe ori mă cuprinde o mare dezamăgire când nu găsesc nicio noutate, ba chiar informații eronate ce sunt difuzate, cu seninătate, unui public deja cunoscător în materie.

Acesta este cazul cu articolul *Carol Popp de Szathmari, fotograful*, semnat de Alina Popescu în *Magazin istoric*, nr. 11 (668) din noiembrie 2022, pp. 42 – 46. Știind că autoarea lucrează la Cabinetul de Stampe al Bibliotecii Academiei Române, m-am bucurat la gândul că voi găsi date inedite despre imagini recent descoperite în patrimoniul aceluia lăcaș de cultură. Dar... nimic din ceea ce sperasem. Ba, mai mult, câteva crase inadvertențe.

Încă de la primele rânduri, o eroare: „Născut la Cluj, Carol Popp de Szathmari, *supus al monarhiei austro-ungare*“!? La 1812, când se născuse el, era doar

*Casa Szathmari,
str. Iuliu Maniu
nr. 17,
Cluj-Napoca*

Imperiul Austriac! Monarhia bicefală a luat ființă abia în 1867, pe când Szathmari era demult locuitor al României, iar la 1864 se considera român sadea, atunci când își oferise colecția de artă spre achiziție Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice, așa cum preciza în adresa către acea instituție: „Ca cetățean român și cu zelul ce am avut tot d'auna pentru progresu în științe a nații române...”. La 1865 primise „mica împământenire”, iar în 1880, cele patru secții ale Senatului i-au acordat, în unanimitate, cetățenia română. În *Monitorul Oficial al României*, nr. 93, din 20 aprilie/2 mai 1880, la p. 2.869, la rubrica „Indigenate votate”, apare numele său, alături de ale altor personalități din lumea culturală bucureșteană, care binemeritaseră de la țara de adopțiune, precum gazetarul Frédéric Damé, arhitectul Carol Cugler și tipograful-editor Carol Göbl. Chiar periodicul de limbă maghiară din Capitală, *Bukuresti Híradó*, din 16 mai 1880, anunța acest eveniment: „Domnul Szathmáry Károly, care cândva a fost cetățean maghiar, după cererea de naturalizare a fost naturalizat, a devenit, pe deplin, cetățean român”.

Tot în preambul (p. 42) se spune că, în peregrinările sale – nenumărate, căci era un înverterat călător, mereu în căutare de nou, de pitoresc, de exotic – ar fi ajuns în Orientul Îndepărtat. Fără o cercetare a arhivelor, fără o documentare în publicațiile academice recente dedicate artistului, poate fi emisă o asemenea informație, total eronată, care circulă pe siteurile accesibile pe internet sau la autori dezinformați. Asemenea legende că a ajuns în Siberia și în China par tentante și veridice pentru un asemenea personaj și îl învâluie într-o aură de mister romantic mai mult chiar decât avea în realitate, dar sunt simple fantezii, ele provenind din scrierile unui autor maghiar, Árvay Árpád, care le-a vehiculat, fără prea mare discernământ, în ca-

pitoul *Artă și omenie* din volumul *Pilda precursorilor* (1975) și în romanul *Pictorul peregrin* (1977), iar apoi au fost preluate, fără a fi verificate, de alții, precum Hilda Hencz în *Bucureștii maghiar* (2011) și de Emanuel Bădescu și Radu Oltean în *Carol Popp de Szathmári, fotograful Bucureștilor* (2012).

A supra unui portret de nobil din Țara Chitailor se revine spre finele articolului (p. 46). Artistul primește, într-adevăr, în 1872, titlul de pictor de Curte al unui prinț din Imperiul Celest, căruia i-a făcut un portret, însă nu în China, ci la bordul unei nave care îl aducea pe acel tânăr aristocrat *hui-hui* sau *panthay* (cum erau numiți chinezii musulmani) în Europa spre a solicita susținere militară și fonduri pentru ca regatul musulman din provincia Yunnan, condus de tatăl său adoptiv, Tu-wen-hsui, ce-și luase numele de sultanul Suleiman, să reziste ofensivei trupelor mandarinilor dinastiei Qing, împotriva cărora se răsculase, în 1855. Tali-fu era capitala regatului islamic ce luase ființă în sudul Chinei, și nicidecum numele prințului care-i pozase și pe care-l chema Hassan. De altfel, sub acel portret în

*Interiorul casei
lui Szathmari
din București,
str. Biserica Enei*

acuarelă este caligrafiat, în caractere chinezești, numele modelului, iar dedesubt, în caractere latine, „Talifu Hassan Prințu”. Lucrarea este reproducă în revistă, dar fără a fi inclusă și legenda. De aici, poate, confuzia atâtor autori care nu au consultat o bibliografie adiacentă ce putea clarifica biografia personajului și misiunea cu care era trimis în Europa – *Mandalay to Momien: A Narrative of the Two Expeditions to Western China of 1868 and 1875*, de John Anderson (Londra, 1876), și *Panthay Interlude in Yunnan. A Study of Vicissitudes Through the Burmese Kaleidoscope*, de dr. Thaug (Rangoon, 1961). Aceste detalii privind personajul, numele său și titlul onorific acordat artistului au fost lămurite de mine în studiul *Szathmari la bicentenar*, apărut în periodicul *Studii și Cercetări de Istoria Artei, Artă plastică*, serie nouă, tom 2 (46)/2021, pp. 31 – 32, pe care autoarea se pare că nu-l cunoaște...

Cartierul Măriei Sale Domnitorului la Poiana 1877

Sper că este vorba de o greșeală de tipar numele de „Calbot”, ce apare la p. 43, când se vorbește despre calotipie, tehnica experimentată și lansată pe piață de savantul britanic William Henry Fox Talbot (1800 – 1877), pentru care a obținut un patent în Anglia, la 8 februarie 1841, și în Franța, la 20 august 1841. La 1854 fotografii franceze André-Adolphe-Éugène Disdéri (1819 – 1889) a patentat, ce-i drept, formatul carte de vizită pentru fotografii, standardizând dimensiunea la 10 x 6 cm, dar este prea puțin probabil ca Szathmari să fi produs chiar din acel an portretele sale în acel format, așa cum „precizează” autoarea (p. 43). Nu se păstrează vreunul din acea perioadă lipit pe un carton atât de mic, majoritatea portretelor de ofițeri ruși sau austrieci, aduși în capi-

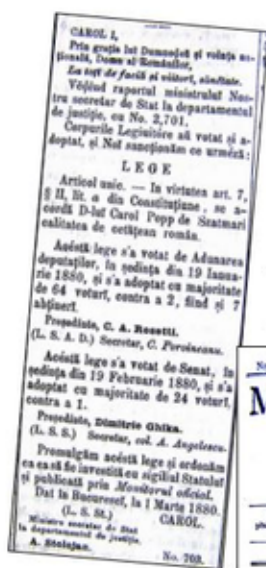
tala Valahiei de soarta războiului ruso-otoman, devenit ulterior Războiul Crimeei și mutându-și teatrul în peninsula din Marea Neagră, sunt mult mai mari și nu au încă o dimensiune standardizată. Din text reiese că suita de portrete executate actorului Matei Millo în diverse roluri ar data din jurul anului 1854 (pp. 43 – 44), or aceea suită este din 1868, așa

cum arată Adriana Dumitran în studiul ei *Lumea scenei în fața aparatului de fotografiat: Matei Millo văzut de Carol Szathmari* în revista *Studii și Cercetări de Istoria Artei, Teatru, Muzică, Cinematografie*, tomurile 10 – 11 (54 – 55)/2016 – 2017, pp. 3 – 22.

La Dunărea de Jos, unde, în timpul luptelor dintre otomani și ruși, se deplasase cu furgonul său în care își amenajase laboratorul unde putea să acopere clișeele de sticlă cu colodiu și apoi să le dezvolteze imediat după expunere, Szathmari nu ar fi putut lua instantanee, așa cum pretinde autoarea (p. 44). Tehnica era mult prea puțin avansată, sensibilitatea clișeelelor mult prea scăzută, pentru a fi posibilă surprinderea unei canoade sau a unui atac de cavalerie ori infanterie, așa cum aveau să facă fotografii după 60 de ani, în timpul Marelui Război.

Prin eforturile susținute ale lui C. Săvulescu, Szathmari a fost, într-un sfârșit, acceptat chiar și de istoricii occidentali ai fotografiei ca prim reporter de front, devansându-l cu 11 luni pe Roger Fenton (1819 – 1869), care s-a deplasat direct în Crimeea și a luat

Monitorul Oficial
anunța obținerea cetățeniei române

acolo imagini ale combatanților din trupele aliate anglo-franco-otomane. Așa că lamenta pentru nerecunoașterea primatului lui Szathmari de la p. 44 nu-și mai are rostul. Ca dovadă, într-o recentă carte a Sophiei Gordon, *Shadows of War. Roger Fenton's Photographs of the Crimea, 1855* (Londra 2017), Szathmari este, cu justețe, creditat cu acest primat: „Chiar înainte ca războiul să ajungă în Peninsula Crimeea, artistul și fotograful profesionist Carol Popp de Szathmari (1812 – 1887) a început să fotografieze trupele din Valahia și Moldova, după ce Rusia a amenințat acea regiune în iunie 1853. Szathmari era stabilit în București, unde avea un studio care deja era patronat de militari. Din București el a făcut o deplasare pe linia frontului, unde a reușit să fotografieze armatele opozante ale Rusiei și Imperiului Otoman, devenind primul fotograf al războiului rusesc” (pp. 52 – 53).

Fotografiile lui Fenton nu „ilustrau articolele de ziar ale corespondentului de război William Howard Russell” – cum afirmă autoarea (p. 44) – pentru simplul motiv că periodicul al cărui trimis special era acesta, *The Times*, nu era ilustrat! Câteva imagini de-ale sale au fost, într-adevăr, reproduse, prin xilografieri, în paginile lui *The Illustrated London News*.

Din motive inexplicabile, Alina Popescu insistă asupra „instanțanelor”, nu numai de război, ci și „de viață cotidiană, costume popu-

Bateria Elisabeta la Calafat, 1877

lare, monumente arhitectonice” (p. 45), deși, din punct de vedere tehnic, acestea nu puteau fi luate în acea perioadă, așa cum s-a arătat mai sus. Mai corect ar fi fost să folosească termenii „secvențe” sau „cadre”, pentru că, în peregrinările sale prin oraș, prin piețe sau târguri mari – ca acela al Moșilor –, maestrul își alegea modelele și le aducea în atelier, unde le lua portretul ca oricărui client din lumea bună, de multe ori punând pe săteanul naiv și speriat sau pe codana sfioasă într-o poză conformă normelor portretului de aparat.

Chiar dacă autoarea pune sub semnul întrebării fotografiile executate de Szathmari în timpul Războiului de Independență, acordându-i mai mult credit cumnatului acestuia, Franz Duschek, totuși, albumul *Suvenir din Resbelul*

1877 – 78 – aflat în multe exemplare în patrimoniul diverselor instituții de cultură românești (biblioteci, muzee, institute de cercetări) – este opera lui Szathmari! Ca pictor și fotograf de Curte și-a însoțit patronul cu sânge albastru și a imortalizat mai mult ceremonii sau subiecte de interes, chiar dacă nu s-a aflat

în prima linie: Cartierul Măriei Sale Domnitorului la Poiana, Cartierul Măriei Sale Domnitorului la Poradim, Sfințirea Ambulanței la Poiana, Bateriile Carol, Elisabeta și Mircea la Calafat, Portiere (pontoane) pentru trecerea Dunării la Corabia, Podul de vase peste Dunăre la Corabia, Artileria călăreață, Artileria Română, Călărașii, Statul Major al Măriei Sale Domnitorului la Poradim.

Ce-i drept, Duschek a cadunat un portofoliu mai amplu decât al lui Szathmari, asociindu-se cu alt fotograf bucureștean de renume, Andreas D. Reiser (cu care s-a și imortalizat pe prisma unei case bulgărești, unde își stabiliseră cvartirul) și lucrând aproape exclusiv în mijlocul trupelor aliate rusești. Fotografiile în care sunt

surprinși militari români sunt rarissime. Doar un foarte important moment a surprins pe clișeul său sensibil: întâlnirea de la Gorni Studen dintre principele Carol I și țarul Alexandru I cu suita, fratele său Marele Duce Nicolae, comandantul trupelor rusești, ministrul de Război Miliutin și alți generali

Carol Vânătorii sălbatice...

și mari duci din familia imperială. Mărunțel, dar mândru și aprig în alură, domnitorul României, strâns în uniformă sa de campanie din postav civit, părea stingher în mijlocul „aliaților” aroganți, cu staturi impunătoare și uniforme albe, de vară. Profitând de cadrul în care trebuia să facă portretul de grup, adunat sub umbra unei case, fotograful a transmis un mesaj subliminal care să dea mărturie, peste veacuri, de animozitatea existentă între prințul de Hohenzollern și trufașii Romanovi: pentru a evidenția lipsa de comunicabilitate dintre țar și domnitor, Duschek i-a plasat pe cei doi de-o parte și de alta a unui stâlp al pridvorului. Fotografiiile de război ale lui Duschek, luate în tabăra

... și cel al Agriculturii,
în Cortegiul Încoronării, 1881

rusească, au circulat ca imagini volante, cu legende în limba germană, doar o selecție dintre ele fiind adunată într-un album cu tiraj limitat, putem spune chiar confidențial, *Resboiul 1877 – 78*.

Este drept, opera și personalitatea complexă a lui Carol Popp de Szathmari atrag și este tentant să le consacri un

articol, mai ales când poți aduce ceva nou. Dar, doar pentru a folosi informații preluate de la alți autori, fără a le verifica veridicitatea și a difuza platitudini și erori, acest efort nu merită să fie făcut. Este regretabil că Alina Popescu s-a oprit la un artist atât de cunoscut când, între fotografiile activi în București și în România Vechiului Regat,

există mulți alții cu realizări remarcabile, care merită să fie cercetați, iar opera și biografia lor deslușite și prezentate marelui public. M.B. Baer, W. Wollenteit, K.F. Zipser, J. Marie, A.D. Reiser, Franz Duschek, Franz Mandy, E. Pesky, I. Spirescu, Gustav Waber și mulți alții își așteaptă, încă, monografia! ■

PE VREMURI OAMENII ÎȘI TRIMITEAU SCRISORI

(Urmare din p. 52)

Să mă crezi, tăticule drag, că eu mă socot un animal prea puțin însemnat ca să manifest cea mai mică vanitate personală, dar văd aici o dovadă agreabilă de constatat a ceea ce înseamnă purtarea neavenită a „marelui vizir” [aluzie la Ion C. Brătianu, atunci ministrul Afacerilor Străine – G.F.], care pretutindeni e cotate la adevărata ei valoare, și așa un sufletel ca mine e de ajuns ca să dovedească faptul că nu e suficient să urmărești o familie cu ura ta, ca ea să fie exclusă din societate.

Doamne, ce târziu s-a făcut, nu mai văd în preajmă pe

nimeni, dar înainte de a sigila mâine dimineață scrisoarea, o voi umple de dragălaşenii pentru voi toți care-mi sunteți atât de dragi.

Dumnezeu să vă binecuvânteze și să vă apere.

Termin scrisoarea acum dimineața, însărcinându-te cu mii de dragălaşenii pentru surioarele mele, Effie [cumnatul ei, Effingham Grant – G.F.] și Constantin [fratele ei – G.F.]. Îi voi scrie Zozettei [sora ei, căsătorită cu E. Grant – G.F.] și Alexandrinei [sora ei, căsătorită Romalo – G.F.], dar scrisoarea nu pleacă astăzi. Cea mare [Angelina, viitoare soție a lui Nicot de Villemain – G.F.] mă neglijează, dar

o știu foarte ocupată; cât despre Irina [a patra soră, viitoarea soție a lui J. Nicot de Villemain – G.F.], ea mi-a scris o scrisoare delicioasă, scumpa copilă!

M-am plimbat o dată cu sania cu doamna Kaiser, a fost minunat, dar de atunci se dezgheață și orașul e copleșit de noroi.

La Gacina era așa de frumos, alb și curat.

Să nu uit să-ți spun că toți acești Kaiser de treabă îmi cer tot timpul să-ți transmit afecțiunea lor pentru tine.

Kretzelești îi transmit toată prietenia lor.

Eu, bunule și dragule tătic, îți sărut mâinile.

Fiica ta bătrână, Marie ■

GLUMA CARE A BULVERSAT GUVERNUL ROMÂN

ALIN SPÂNU

Presa a avut de la început rolul ei, de informare, analiză, interpelări, campanii sau opinii de tot felul. Pe de altă parte, guvernele și-au creat propriile structuri de contracarare a informațiilor defavorabile. Acestea începeau de la ziarele partidului de guvernământ și cele (bine) stipendiate și ajungeau până la crearea instituției cenzurii, care putea interzice orice articol sub aproape orice motiv. Deși cenzurate, adică nu au mai văzut lumina tiparului, articolele au rămas în dosarele structurilor de informații/contrainformații, apoi au ajuns în arhive, iar în final la cercetători.

Un caz atipic s-a petrecut în primăvara anului 1937, când cenzura a intervenit și nu a permis publicarea unui articol în cotidianul *Credința*. Fusese întemeiat de Sandu Tudor (*Magazin istoric*, nr. 12/2017; 1, 11/2022; 2/2023) în 1933 și se considera „ziar independent de luptă politică și spirituală”. A apărut până la începutul anului 1938, când fost suspendat de prim-ministrul Octavian Goga.

Totul a început de la o glumă și a evoluat până la a pune guvernul în dificultate. La Poșta Centrală din București (actualul sediu al Muzeului Național de Istorie al României) a fost angajată, la începutul anului 1937, o tânără drăguță, care a fost repartizată la Oficiul Telegrafului Central. Mai exact, de acolo se expediau toate telegramele către restul țării, cele mai multe fiind trimise de ministere și alte instituții guvernamentale. Numărul celor care

aveau dreptul de a semna asemenea depeșă era limitat. Într-o zi, doi funcționari care nu știau cum să intre în grațiile domnișoarei au pus la cale „o mică păcăleală”. Astfel, ei au redactat o telegramă (pseudo)cifrată, apoi au dat buzna în biroul tinerei gâfâind și cu vocea tremurând de emoție i-au spus: „Trebuie transmisă la Buzău, e foarte urgentă!”. Fata, de bună credință, a transmis telegrama, care a fost recepționată de Oficiul Telegrafic Buzău. După puțin timp, „glumeții” au revenit la colega lor, i-au spus adevărul și au cerut anularea telegramei. Fata a încercat, dar era prea târziu, deoarece Oficiul Buzău își încheiase programul. De aici a început o sarabandă cu urmări nebanuite...

Un curier de la Oficiul Buzău s-a prezentat la directorul Prefecturii pentru a descifra telegrama. Acesta, după câteva încercări nereușite și crezând că nu are cifrul bun sau nu e de

Gavrilă Marinescu, în centrul imaginii

competența sa, a trimis hârtia la prefect. Era, deja, miezul nopții când prefectul Constantin Tegăneanu a primit hârtia. Numit în funcție la 15 noiembrie 1933, Tegăneanu era obișnuit cu dispoziții guvernamentale bruște, așa că nu s-a impacientat. A luat hârtia, a scos dicționarul cifrat și a început să descifreze. O dată, de două ori, de trei ori... imposibil! S-a gândit că o fi „vreo dispoziție urgentă și serioasă a guvernului“, s-a mai perpelit, dar până la urmă și-a luat inima în dinți, a luat telefonul și a format numărul secretarului general al Ministerului de Interne. Bineînțeles, nici acesta nu știa nimic, deși, teoretic, era unul dintre oamenii care știau aproape tot. După puțin timp de gândire și cu

o oarecare strângere de inimă, acesta l-a sunat pe subsecretarul de Stat de la Ministerul de Interne, colonelul Gabriel (Gavrilă) Marinescu (numit în funcție în februarie 1937). Surprins de o decizie guvernamentală de care ar fi trebuit să știe, generalul, fire mai cazonă, nu a stat pe gânduri și l-a sunat pe... prim-ministru, Gheorghe Tătărescu. „Nici primul-ministru nu era mai informat și a trezit și domnia-sa pe câțiva membri ai guvernului“ – scria în articolul din *Credința*.

Zorii zilei mijecau, așa că colonelul Marinescu a dispus urgent o anchetă serioasă!

Un grup de agenți și detectivi din Inspectoratul Corpului Detectivilor au descins la prima oră în Poșta Centrală și au început verificările. Telegrama era semnată, însă numele nu aparținea niciunui funcționar superior din Ministerul de Interne sau Direcția Generală a Poliției. Semnatarul – Isopescu – nu apărea nici în evidențele angajaților de la Poșta Centrală. Totuși, după mai multe verificări s-a constatat că există un... Isop. Chemat la interogatoriu și „strâns cu ușa“ de agenți Corpului Detectivilor, acesta a recunoscut că el a redactat telegrama. Nu a stat mult pe gânduri și l-a turnat pe complicele Lipăianu, dar și pe simpatica domnișoară, ținta glumei. Din ordinul prim-ministrului, toți trei au

fost suspendați din serviciu, iar dirigintele Oficiului Telegrafului Central a declanșat o anchetă internă, de la care superiorii așteptau concluzii și propuneri de îmbunătățire a muncii. „Iată cum sfârșește o glumă între colegi când nu se păstrează măsura“ – era finalul articolului.

Nu rezultă cum a intrat *Credința* în posesia informației, mai ales că materialul nu este semnat. Publicarea unui asemenea articol ar fi dezvăluit cât de ușor putea fi dat peste cap Executivul de la București, și nu în scop de glumă, ci în chestiuni mult mai serioase. ■

Premierul Gheorghe Tătărescu (dreapta) și ministrul Ion Inculeț

MAȘINA MĂRTURISIRILOR

DORA BACA

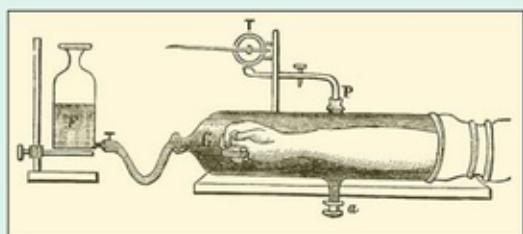
Cum să diferențiezi minciuna de adevăr?! , cum să îl prinzi pe cel care a greșit și a încălcat regulile?! – sunt, poate, cele mai mari probleme cu care s-au confruntat investigatorii de pretutindeni dintotdeauna. Încă din cele mai vechi timpuri, a existat teoria conform căreia, dacă îi studiezi cu atenție, mincinoșii, prin reacțiile necontrolate ale corpului, se desconsipră. Chinezii, de pildă, erau convinși că, cu cât te afunzi mai adânc în minciună, cu atât devii mai surescitat, mai agitat.

Biblicul rege Solomon, fiul lui David și al Betșebelei, cel care a condus Israelul patru decenii (cel mai probabil între 971 – 931 î.H.), ar fi prima persoană din istorie care a încercat să definească o metodologie prin care să se descopere adevărul.

O BOALĂ MISTERIOASĂ

Câteva secole mai târziu, spun legendele, medicul și anatomistul elen Erasistrate (305 – 250 î.H.) a fost primul care a recunoscut modificările fiziologice care apăreau atunci când cineva mințea.

Pe când se afla la Curtea lui Seleucos I Nicator (305 – 281 î.H.), pentru a descoperi boala de care suferea fiul acestuia, prințul Antiochus (286 – 246 î.H.), Erasistrate a descoperit că băiatul era pur și simplu... îndrăgostit peste măsură de mama sa vitregă, Stratonice. Medicul a observat cum pulsul prințului creștea în mod semnificativ și numai când îi auzea numele noii soții a tatălui. Și suspiciunile i-au fost confirmate odată ce i-a văzut pe cei doi stând unul alături de altul: Antiochus a început să transpire, pielea să i se înroșească și inima să îi bată cu mare putere, simptome pe care altfel tânărul nu

Schița unui pletismograf

le mai prezentase în niciun alt moment, oricâtă tensiune îi fusese indusă. Așa că Erasistrate s-a prezentat regelui și l-a informat că boala fiului era incurabilă: era înamorat de proaspăta sa soție și, dragostea fiind atât de intensă, ar fi ales să moară decât să-i mărturisească părintelui! Numai că și dragostea tatălui era una pe măsură; astfel că a renunțat la soață, oferindu-i-o fiului (294/293 î.H.), decidând chiar ca noul cuplu să conducă împreună partea estică a imperiului.

Într-o povestioară din *Gesta Romanorum* (Faptele romanilor, o colecție în limba latină de anecdote și istorioare, compilată cel mai probabil undeva înspre sfârșitul veacului al XIII-lea și începutul veacului al XIV-lea), unul dintre personaje încearcă să demonstreze vinovăția soției unui nobil. La o cină, i s-a așezat alături, și-a pus, dezinvolt, mâna pe încheietura ei și au început să discute. La un moment dat, bărbatul a menționat numele celui suspectat de nobil, moment în care pulsul doamnei s-a accelerat imediat. Mai târziu, a adus în discuție și numele soțului – dar nu a perceput un răspuns similar... Păcatul a fost dovedit aparent. Însă, nobilul a vrut să fie cu totul sigur, așa că a insistat pe lângă consoartă, care, până la urmă, a mărturisit!

UN HOȚ CONDMNAT PENTRU CEVA, DAR VINOAT PENTRU ALTCEVA

Cesare Lombroso (1835 – 1909), unul dintre părinții școlii criminalistice italiene, afirma că exista cu siguranță o corelație între ritmul bătăilor inimii și veridicitatea unei declarații. În amintirile despre părintele său, Gina Lombro-Ferrero (1872 – 1944) nota: „Tata a folosit, uneori cu succes, pletismograful [un instrument pentru măsurarea

modificărilor de volum în interiorul unui organ sau al întregului corp; derivat din termenii grecești *plethysmos* (a se mări, a crește) și *graphein* (a scrie) – n. red.] pentru a descoperi dacă o persoană acuzată era vinovată de infracțiunea care i se imputa, menționând-o brusc, în timp ce mâinile îi erau introduse în aparat, sau punând fotografia victimei în mod neașteptat în fața ochilor lui“.

Ea a mai povestit despre o altă utilizare a mașinăriei pentru elucidarea unui omor, datând din martie 1902. O fetiță de numai șase ani fusese ucisă și un vizitiu, pe nume Tosetti, era suspectat. Cu toate că o primă examinare antropologică a bărbatului i-a indicat nevinovăția, Lombroso a mers mai departe, încercând o testare cu pletismograful.

Cesare Lombroso

„Pentru a obține o dovadă mai puternică, tata l-a folosit din nou și a constatat o ușoară diminuare a pulsului atunci când Tosetti a fost pus să facă o adunare; când i s-au pus în fața ochilor cranii și portrete de copii vătămați, linia înregistrată nu a prezentat nicio variație bruscă, nici măcar la vederea fotografiei micuței victime. Rezultatele examinării de mai sus au dovedit în mod concludent că Tosetti a fost nevinovat.“

Lombroso însuși s-a referit la utilizarea unui alt aparat creat în aceeași idee – hidrosfigmograful (aparat care înregistrează bătăile pulsului) – pentru a dovedi că un suspect era nevinovat de jaful a 20.000 de franci; în schimb, el fusese autorul furtului anumitor documente și pașapoarte în același tren în care avusese loc tâlhăria. Când i-a

fost menționată dispariția documentelor, aparatul a înregistrat o cădere de 14 mm de mercur, indicând astfel o scădere a tensiunii arteriale. Poliția a verificat, ulterior, concluzia lui Lombroso, certificând-o.

Medicul francez Marie Gabriel Romain Vigou-roux (1831 – 1911), care își clădise un renume pentru tratarea pacienților isterici cu ajutorul electroșocurilor, a lansat în 1879 primele principii ale celei care se va numi mai târziu teoria „răspunsului electrodermic“, respectiv rezistența electrică a pielii celui care enunță un neadevăr se schimbă într-o asemenea manieră, încât poate fi detectabilă, măsurabilă.

Ideile acestuia au trecut Oceanul, în Statele Unite ale Americii, reprezentând punctul de pornire pentru cercetările profesorului de psihologie și psihiatrie de origine ucraineană Boris Sidis (1867 – 1923). În fața colegilor de la Universitatea Harvard, în 1909, Sidis a susținut, pe baza mai multor experimente întreprinse de-a lungul a câtorva ani, că emoțiile generează asupra pielii un răspuns galvanic (concept cunoscut încă de la investigațiile lui Luigi Galvani asupra electricității animalelor din anii 1790).

Crearea unei mașinării care să îi detecteze pe mincinoși a devenit, în noul context, un vis ce putea să se transforme în realitate.

După ce trecuse de 35 de ani, doctorul scoțian James McKenzie (1853 – 1925) a început să se confrunte din ce în ce mai des cu probleme cardiace. Știa că nu era de glumit cu ele, căci, după ce părăsise medicina generală, în jurul anilor 1890, se dedicase tocmai studiului vitalului organ. Și, analizând aritmiile cardiace, i-a venit o idee îndrăznească: ce-ar fi dacă ar construi un soi de aparat care să monitorizeze bătăile inimii, schimbările, și să le transpună pe hârtie?! Era anul 1902, când apărea proiectul unui poligraf, a cărui producție însă avea să mai dureze câțva timp. Prototipuri experimentale datează din 1905, respectiv 1906, dar comercializarea efectivă a început abia în 1910. Pentru realizarea mașinării, McKenzie s-a bazat pe sfaturile unui ceasornicar din Lancashire, orașul în care profesa medicul scoțian, Sebastian Saw. Două curelușe erau plasate pe o venă a gâtului, respectiv la încheietura mâinii. Ele transmiteau, prin tuburi de cauciuc, unde pulsului către două brațe metalice, care le imprimau pe hârtie.

Două decenii mai târziu, profesorul italian de criminologie, de origine austriacă, Vittorio Benussi (1878 – 1927) a încercat o abordare diferită. În

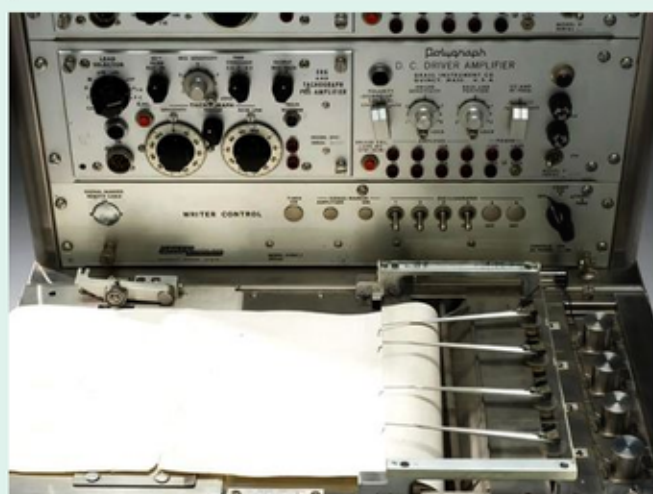

Leonarde Keeler își testează aparatul (fotografie din 1937)

1914, el a afirmat că ar putea identifica un subiect mincinos urmărindu-i tiparul respirației. Raportul dintre inspirație și expirație era considerabil mai mare după o minciună și mult mai scăzut după un răspuns sincer.

INDICATORI DE ÎNȘELĂCIUNE, ATÂT ÎN ȘTIINȚĂ, CÂT ȘI ÎN... RECLAME

În Statele Unite, Hugo Münsterberg (1863 – 1916), unul dintre pionierii psihologiei aplicate, pe când se afla la conducerea unui prestigios laborator de la Harvard, a militat pentru aplicarea științei minții în criminalistică. În 1908, Münsterberg a propus ca instanțele să folosească tensiunea arterială și alte modificări fiziologice ca un indicator pentru înșelăciune. Câțiva ani mai târziu, noțiunea a fost preluată de unul dintre studenții săi, William Marston (1893 – 1947). Cu toate că unii îl creditează drept inventatorul detectorului de minciuni, el a insistat toată viața că a creat doar o tehnică, și nu un dispozitiv! Marston a fost un cercetător plin de pasiune și energie, care, împreună cu echipa sa, a efectuat peste 10 milioane de calcule pentru a testa teoria respirației lui Benussi. Când au terminat, a respins metoda ca fiind una prea

Un detector de minciuni din anii '60

complicată. În schimb, a descoperit că măsurarea tensiunii arteriale poate reprezenta o cheie pentru detectarea minciunii.

Tehnica de bază era aceea de a pune întrebări, în timp ce se înregistra tensiunea arterială a subiectului de cinci ori pe minut, folosindu-se o manșetă gonflabilă și un stetoscop. Marston a inserat rezultatele pe un grafic și a trasat o curbă peste datele discontinue. „Comportamentul tensiunii arteriale... constituie un test practic infailibil al conștiinței unei atitudini de înșelăciune”, a afirmat. Și-a publicat studiile în 1917 și când informația a ajuns în presă, a apărut și termenul efectiv de detector de... minciuni.

În 1921, ideile lui Marston despre detectarea minciunilor i-au stârnit imaginația lui John Larson (1892 – 1965), un psiholog al poliției din Berkeley, California. Larson a început să experimenteze și să perfecționeze conceptul lui Marston, combinându-l cu cel al lui Benussi. În loc să se bazeze pe măsurători intermitente, a creat o mașină care urmărea continuu atât activitatea cardiacă, cât și pe cea respiratorie, înregistrând valorile pe hârtie. Și-a numit echipamentul poligraf cu cerneală, după un dispozitiv similar pe care cardiologul scoțian James Mackenzie îl introdusese în 1902.

Prima oară și-a folosit testul pentru a descoperi autorul unor furturi dintr-un cămin de fete de la Universitatea din California, iar succesul său în descoperirea hoțului l-a determinat să persevereze. Astfel că a gândit și asamblat un aparat poligrafic în formă portabilă, pe care l-a folosit pe scară largă,

sub încurajarea entuziastă a șefului său, August Vollmer (1876 – 1955), considerat astăzi părintele poliției moderne.

Leonarde Keeler (1903 – 1949), care lucrase, pe când era la colegiu, în echipa lui Larson, a dus tehnologia și mai departe. În 1926, plecând de la conceptul lui Larson, a construit o mașinărie portabilă standard, la care, în anii 1930, a adăugat un gen de stilou menit a înregistra modificările rezistenței electrice a pielii subiectului cauzate de transpirație și de alți factori. În 1924, primul instrument poligraf realizat manual de Keeler, pe care l-a numit „emotograf”, a fost distrus într-un incendiu. Pentru a-l ajuta să-l refacă, mentorul său, același August Vollmer, l-a prezentat inginerului William Scherer de la Western Electro

Mechanical Company. Scherer a dezvoltat un nou dispozitiv, care încorporează un motor, un burduf metalic mecanic și o așa-numită „pneumografie” atașată la pieptul examinatului. Scherer a urmat instrucțiunile și planul lui Keeler, adăugând noua tehnologie și introducând mașina într-o cutie de mahon, ca să poată fi transportată.

În primele trei luni după lansare, Keeler și Scherer au vândut 80 de bucăți agențiilor de poliție. La 2 februarie 1935, el a utilizat pentru prima oară invenția. Poligraful Keeler a fost folosit pentru doi criminali din Portage, Wisconsin, care, ulterior, au fost condamnați pentru agresiune, când rezultatele detectorului de minciuni au fost prezentate în instanță. Doi ani mai târziu, Keeler l-a utilizat și în cazul uciderii prin strangulare a băiețelului de doar cinci ani Roger William Loomis, în Lombard, Illinois, recent adoptat de soții Grace Yvonne și Crane Loomis. Subiectul a fost chiar mama copilului, dar, din păcate, rezultatele au fost neconvingătoare, iar vinovatul nu a fost găsit niciodată.

Poligraful Keeler a devenit arhetipul detectorului de minciuni. Cele mai multe dintre mașinile dezvoltate de atunci au reprezentat variații ale acestuia, măsurând tensiunea arterială, pulsul, respirația și rezistența pielii. Leonarde Keeler a recunoscut că „nu există cu adevărat un *detector de minciuni*”. Și-a comparat tehnicile cu arta diagnosticului medical: poligraful, ca orice alt instrument medical, oferea date valoroase despre subiect, în timp ce utilizatorul său trebuia să le interpreteze, pentru a trage o concluzie. ■

MOCĂNIȚA DIN APUSENI. SIMBOLUL UITAT AL ȚĂRII MOTILOR

VLAD-ADRIAN NICOLAE
(Fondator „C.F.R. – Istorie și cotidian”;
www.cfristoriesicotidian.ro)

Când spunem Munții Apuseni, majoritatea dintre noi ne gândim la „Crăișorul Munților” – Avram Iancu, la Peștera Urșilor din Bihor, părțile de la Arieșeni, județul Alba, sau la impresionantul Ghețar de la Scărișoara, tot județul Alba. Puțini dintre noi am realizat, poate, o strânsă relație între segmentul feroviar și lanțul muntos al Apusenilor, parte a Carpaților Occidentali. Există însă o legătură între partea de feroviar și zona montană a Apusenilor, astăzi devenită amintire, din păcate. Această relație reciprocă a dăinuit decenii întregi și a reprezentat un mijloc de transport, cât și un adevărat element de dezvoltare socio-culturală a zonei cuprinsă între Turda, județul Cluj, și Abrud, județul Alba.

În Transilvania ia amploare construcția de căi ferate încă din anii 1870. În noiembrie 1871 a fost deschisă linia Alba Iulia – Târgu Mureș, iar în august 1873 a fost inaugurată linia Războieni – Cluj-Napoca. La 19 iulie 1885 se deschidea și linia Ghiriș (Câmpia Turzii) – Turda. Astfel, calea ferată a ajuns chiar la poalele Munților Apuseni. Ca

*Halta Lunca Arieșului
(fotografiile cu care ilustrăm acest articol
aparțin autorului)*

majoritatea căilor ferate înguste din zona carpatică și subcarpatică din țara noastră, și Mocănița din Apuseni a luat naștere din două considerente: în primul rând pentru transportul de marfă, lemnul exploatat din munți (zona Câmpeni), dar și pentru transportul călătorilor. În privința transportului de marfă, oficialitățile din acea vreme erau conștiente de necesitatea construcției unei căi ferate pe Valea Arieșului. Principalul motiv îl constituia eficientizarea transportului lemnului din Munții Apuseni, care până atunci se efectua cu ajutorul plutelor pe cursul Arieșului.

Mocănița Turda – Abrud era o necesitate pentru toți locuitorii zonei, care se deplasau la muncă sau la școală cu acest tren. Traseul liniei începea din zona industrială a orașului Turda, foarte aproape de fabrica de sticlă. Pe distanța Turda – Câmpeni, linia ferată mergea paralel cu râul Arieș, dar și cu Șoseaua Turda – Câmpeni, pe care o traversa de 22 de ori, prin treceri la nivel cu sau fără barieră. În orașul Câmpeni, calea ferată părăsea Valea Arieșului și șoseaua, intrând pe Valea Abrudului și mergând paralel cu șoseaua Câmpeni – Abrud. Traseul liniei se încheia la intrarea în orașul Abrud.

O ZONĂ CU RELIEF ACCIDENTAT

Calea ferată Turda – Abrud a fost construită între anii 1891 – 1912, cu dublu scop: transportul de călători și marfă. A fost inaugurată la 20 iunie 1912, iar pentru serviciul pe această linie au fost comandate 11 locomotive, 22 de vagoane de pasageri, 8 vagoane pentru conductori și poștă și 93 de vagoane tip marfă, inclusiv piese de schimb, pentru un total de 1.413.000 coroane. La mijlocul anilor '50 linia avea 22 de stații, dintre care patru gări (Turda, Baia de Arieș, Câmpeni, Abrud) și 18 halte: Turda Transbordare, Mihai Viteazu, Cornești, Moldoveniști, Buru, Ocolișel, Vidolm, Ocoliș, Lunca Arieșului, Poșaga, Sălciua, Brăzești, Sartăș, Hădărău, Lupșa, Musca, Bistra și Roșia Montană.

Întreaga linie avea 94 km. Aceștia erau parcurși în aproximativ șase ore și jumătate de trenurile personale (cu opriri în toate stațiile) și circa cinci ore și jumătate de trenurile accelerat, care opreau doar în șase stații (cele patru gări și în două halte). Viteza medie a Mocăniței Apusenilor era de 40 km/h, însă rar se putea atinge această viteză, deoarece linia prezenta numeroase curbe, iar relieful zonei nu permitea viteze mai mari. Trenul trecea și prin două tuneluri, în partea inferioară a Văii Arieșului – zonă cu relief mai accidentat. În ultimii ani ai existenței trenului pe Valea Arieșului, circulau zilnic (dus – întors) trei trenuri cu două clase.

O mare parte din existența acestui tren, aproape șase decenii, este reprezentată de tracțiunea cu locomotive cu abur. Printre locomotivele care au funcționat pe „linia moților” se regăsesc locomotiva cu abur 764.103, fabricată în anul 1952 la SOVRON Metal Reșița. Odată intrată în posesia remizei Turda, a efectuat preponderent serviciu de manevră, dar și transport feroviar de marfă. Pentru cei care doresc să o revadă, este expusă în cadrul Muzeului de Locomotive cu abur în aer liber din Reșița. Un alt „monstru de fier”, care a tractat trenuri în inima Apusenilor, este locomotiva cu abur 764.052. Aceasta face parte dintr-o serie de zece locomotive construite în anul 1949 în Polonia, serie din care două au ajuns în România.

Tunel de pe traseul Mocăniței Arieșului

Acestea au fost conservate o bună perioadă în Depoul Sibiu, până în 2011. Locomotiva 764.052 este și astăzi în stare de funcționare! O puteți vedea și vă puteți plimba cu ea pe traseul Sovata – Câmpu Cetății, unde tractează trenuri turistice pe un traseu pitoresc, cu zone verzi împădurite aflate pe cursul superior al râului Târnava Mică, la confluența cu râul Sovata, în Depresiunea Praid – Sovata, la poalele Munților Gurghiu. Traseul acesteia însumează 14 km parcurși în aproximativ două ore dus-întors.

Anii au trecut, astfel că evoluția tehnologică a adus noi locomotive în peisaj începând cu jumătatea anilor '70. Din 1974 – 1975, tracțiunea pe Valea Arieșului se realiza combinat și cu bătrânele locomotive cu abur, dar și cu cele diesel de linie îngustă, locomotive tip L45H, fabricate la uzinele „Faur” din București. Treptat, după anii '80, bătrânele cu aburi au părăsit scena, lăsând locul micilor locomotive diesel. Uneori, trenurile turistice erau tractate cu locomotive cu abur, inclusiv în ultimii ani de funcționare a liniei.

PREZENTUL, CĂCI VIITORUL NU PREA EXISTĂ

Evoluția tehnologică, dar și mobilitatea populației au tras Mocănița Apusenilor într-un

*Un utilaj din halta
Lunca Arieșului,
în medalion,
și clădirea haltei*

con de umbră. De la anii de glorie, când pasagerii mergeau inclusiv pe acoperișul vagoanelor, s-a ajuns ca la finalul anilor '90 șuierul și glasul roților de tren să dispară definitiv din inima Transilvaniei. Au existat în istoria Mocăniței perioade aglomerate, datorate atât locuitorilor din zonă care mergeau la serviciu sau școală, cât și unor evenimente socio-culturale precum Târgul de Fete de pe Muntele Găina sau concursul montan „Perpedes”, organizat de clubul Albamont. Cu trecerea anilor, în zonă a scăzut activitatea economică a agenților care efectuau exploatarea minieră la Roșia Montană și Baia de Arieș, dar s-a redus și activitatea de prelucrare a lemnului din zona Albac – Câmpeni. Acestea, coroborate cu dezvoltarea transportului auto, au dus la dispariția legendarului tren din Valea Arieșului.

Au trecut mai bine de 25 de ani de la dispariția

*Bornă kilometrică
de pe traseul mocăniței*

Mocăniței din Țara Moților, iar refacerea integrală a traseului este imposibilă la ora actuală. Pe raza județului Cluj, între Turda și Vidolm, șinele de tren au fost scoase definitiv. Spiritul uncea dintre cele mai frumoase povești feroviare din România este păstrat de două trasee turistice, parte a fostei linii CF Turda – Abrud, unde mai funcționează trenuri turistice. Se mai organizează curse doar pe mici porțiuni, respectiv pe 11 km între Abrud și Câmpeni, dar și pe segmentul Lunca de Arieș – Sălciua, pe o distanță de 9 km, porțiuni care amintesc de vremurile de glorie ale trenului din Apuseni.

În 2014 traseul căii ferate a fost declarat monument istoric. Prin includerea tronsonului în patrimoniul național se preconiza reabilitarea întregului traseu în următorii ani, cu fonduri europene. Suntem la aproape 10 ani de la acest demers, însă linia este în aceeași stare de degradare continuă și fără nimic sigur la orizont. Una dintre cele mai pitorești linii de cale ferată din țară și impresionantă ca peisaj și istorie ar fi trebuit exploatată turistic în continuare, nu lăsată pradă distrugerii. Valea Arieșului a pierdut un element de identitate locală odată cu dispariția șuierului Mocăniței și al dispariției definitive a acesteia pe întreg traseul. ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 10 aprilie 2024, prin poștă, e-mail sau Facebook, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și adresa dumneavoastră și puteți câștiga un abonament pe un an la revista **Magazin istoric**.

– Care este numele publicației franceze care a tipărit,
în numărul din 1 iulie 1854, o gravură dedicată
Bătăliei de la Silistra, după un desen de M. Valentin?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din ianuarie 2024 este:

„70”

Premiul de un abonament pe un an la revista **Magazin istoric** a fost câștigat de **domnul Victor Bobirci**, din **Timișoara**, jud. **Timiș**.

Abonamentul se efectuează începând cu luna iulie 2024.

Nu luăm în considerare răspunsurile trimise pe Facebook și pe e-mail fără numele celui care trimite și care nu indică adresa.

Adresa noastră: **Magazin istoric**, Calea 13 Septembrie, nr. 13, mezanin, camerele M364 și M366, cutia poștală 45, cod 050711, sect. 5, București

E-mail-ul nostru: **mistoric@gmail.com**

PERIODICE ROMÂNEȘTI INCLUSE ÎN FONDUL „SPECIAL“

Dr. SILVIU-CONSTANTIN NEDELCU
(Serviciul Bibliografie Națională)

În Arhiva Academiei Române, căutând noi documente cu privire la istoricul Bibliotecii, am dat peste un subiect foarte interesant, care m-a fascinat de prima dată când am pășit pragul acestei instituții de cultură, în calitate de bibliotecar, și anume: Fondul „Special“ sau Fondul „Secret“.

Prima etapă a epurării publicațiilor bibliotecii, cunoscută și sub numele de defascizarea bibliotecii, a avut loc după momentul 23 August 1944, când România a întors armele împotriva Germaniei.

Epurarea începută în anul 1944 în Biblioteca Academiei Române nu a cuprins doar publicațiile deținute în colecțiile acesteia, ci și lucrările în curs de publicare, un exemplu fiind tomul

II al *Publicațiilor Periodice Românești*. În acest caz, s-a decis să nu fie incluse periodicele apărute în Basarabia între anii 1917 – 1920, cele care conțin numele dinastiei regale, ale redactorilor și proprietarilor criminali de război, precum și numele tuturor dușmanilor „învedați ai clasei muncitoare“ etc.

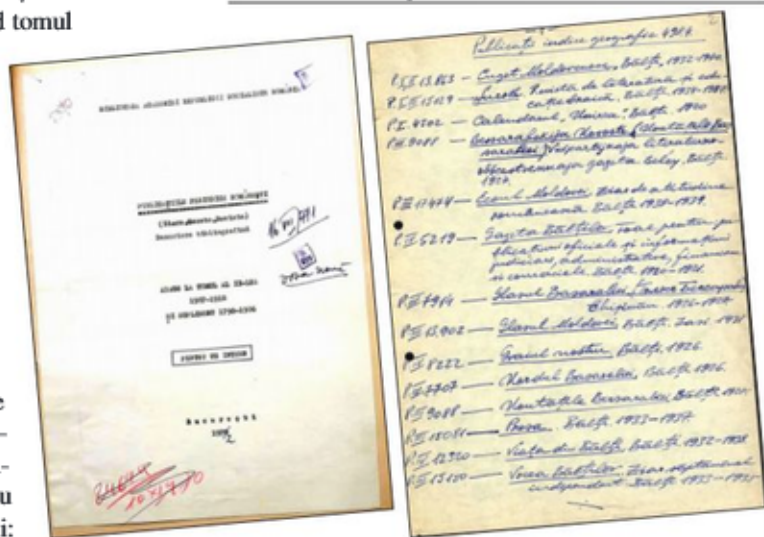
Între periodicele culturale apărute în intervalul 1931 – 1935 care au fost incluse în fondul „Special“ sau „Secret“ s-au numărat următoarele publicații:

Năzuința. Socială, științifică, artistică, intelectuală, apărută la Călărași (1935 – 1939); *Orientări – Moinești* (1932 – 1940); *Pacea. Revistă cu caracter umanitarist și literar* – Vaslui (1931); *Pagini basarabene* – Chișinău (1931); *Pagini literare* – Turda (1934 – 1943); *Pamflet. Hebdomadar literar, artistic, social* – Iași (1934 – 1938); *Plaiuri moldovene* – Botoșani (1932 – 1935); *Raza literară* – București (1932 – 1940); *Rod nou. Revistă literară* – Siliștră (1934 – 1935); *Satul. Revistă de cultură pentru popor* – București (1930 – 1944).

Numărul revistelor și ziarelor interzise a fost mult mai mare, depășind câteva sute, iar acest lucru a transformat depozitele Bibliotecii Academiei Române, în perioada 1944 – 1989, într-o mare „închisoare“ pentru periodice, deopotrivă și pentru cărți.

În arhiva Serviciului Bibliografie Națională al Bibliotecii Academiei Române există și un alt manuscris rămas nepublicat din 1970. Este vorba despre o lucrare redactată în anul 1970 și care se intitulează *Publicistica românească apărută*

*O lucrare de uz intern și pagină
din manuscrisul Publicistica românească
apărută în Basarabia*

în Basarabia. Pe prima filă a manuscrisului este consemnată că reprezintă o „listă întocmită după indicele geografic de la serv[iciul] Periodice de la Biblioteca Academiei R.[epublicii]

S.[ocialiste] R.[omânia]“. Mai jos apare subliniat numărul de reviste cuprinse în acest manuscris, respectiv „510 titluri“.

Întrucât stilul de scriere al manuscrisului diferă, credem că acesta a fost redactat de doi bibliografi diferiți, al căror nume nu este consemnat pe document. Astfel, prima persoană a lucrat filele 2 – 25, iar cealaltă filele 25 – 56.

În prima parte a manuscrisului, care a fost scris cu stilou cu cerneală de culoare albastră, apar consemnate o serie de titluri ce nu au fost ordonate alfabetic sau cronologic, ci după localitatea de apariție. Modelul de descriere bibliografică este următorul: Cota – Titlul, Subtitlul, Localitatea de apariție, Perioada (anii de apariție). Uneori titlul este tradus din rusă în română sau invers.

Partea a doua a manuscrisului aparține unui alt bibliograf și a fost scrisă cu pix de culoare albastră. Metoda bibliografică diferă puțin de prima parte, și anume: Titlul, Subtitlul, Localitatea, Perioada (anii de apariție), Cota. Cota este trecută între paranteze rotunde. Această a doua parte a manuscrisului conține și o dublă numerotare: în partea de sus a foi, la mijloc, este trecut cu pixul numărul de la 25 la 56, iar în colțul de sus din dreapta, în creion, este o altă numerotare de la 1 la 30.

Manuscrisul are 55 de file și conține o serie de titluri ale unor reviste din Basarabia care apăruseră la Bălți, Bolgrad, Cahul, Cetatea Albă, Chișinău, Comrat, Hotin, Ismail, Orhei, Reni, Rezi-na, Sărata, Soroca, Tarutino, Tighina, Tg. Fătești.

Fișe din catalogul Fondului „Special“

Sunt consemnate o serie de titluri precum: *Ardealul (Transilvania)* (1917–1927), *Biserica Basarabeană* (1942–1943), *Cuget Moldovenesc* (1932–1940), *Doina Basarabiei* (1929), *Ecoul Mol-*

dovei (1938–1939), *Foaia județului Lăpușna* (1938–1939), *Glasul Basarabiei* (1926–1927), *Înfrățirea* (1920–1921), *Justiția Basarabiei* (1935–1937), *Luminiță-n colț de țară* (1937–1940), *Moldova Nouă* (1936), *Năzuința* (1933–1937), *Presa* (1933–1937), *România creștină* (1935–1938), *Sentinela română* (1927–1928), *Tribuna Tinerimii* (1936–1938), *Universitatea Populară din Chișinău* (1922–1925), *Vocea Cahulului* (1935–1936), *Zorile* (1929–1930).

In bună parte dintre cele 510 titluri de perio-dice cuprinse în acest manuscris nu au fost consemnate în lucrarea *Publicațiile periodice românești*, Tom II (1907–1918) și supliment (1790–1906), care apăruse în 1969 la Editura Academiei Republicii Socialiste România, din cauza cenzurii comuniste.

Acest manuscris – alături de altele care se găsesc în arhiva Serviciului Bibliografic Național –, ce a fost redactat în urmă cu mai bine de jumătate de secol, constituie încă o dovadă a modului în care cenzura comunistă, prin Direcția Generală a Presei și Tipăriturilor, controla aparițiile editoriale. ■

Doou dintre publicațiile „îngropate“ la Fondul „Special“

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **RELAȚII POLITICE ȘI MILITARE ROMÂN-O-TOMANO-TURCE: 1878 – 1899. DOCUMENTE. VOLUMUL I / ROMANIAN-OTTOMAN-TURKISH POLITICAL AND MILITARY RELATIONS: 1878 – 1899. DOCUMENTS. VOLUME I** (Coordonator: **Carmen-Sorina Rîjnovanu**; Responsabil de volum: **Manuel Stănescu**)

Editura Militară, București, 2023, 559 pp.

● **Luminița Cornea – PREOTUL IOAN GRAURE: O VIAȚĂ SUB SABIE**

Editura Sud, Bolintin Vale, 2023, 162 pp.

● **Andrei Marga – ȘCOALA DE LA FRANKFURT ÎN FAȚA ISTORIEI**

Editura Meteor Press, București, 2023, 399 pp.

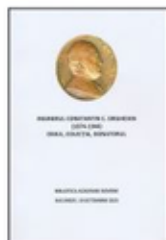
● **Sorin Radu, Oliver Jens Schmitt (coordonatori) – ROMÂNIA INTERBELICĂ: MODERNIZARE POLITICO-INSTITUȚIONALĂ ȘI DISCURS NAȚIONAL**

Editura Polirom, Iași, 2023, 565 pp.

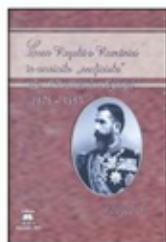
● **Marian Moșneagu – CADEȚII MARINEI ROMÂNE (1880 – 1960)**

Editura Centrul Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2023, 328 pp.

● **INGINERUL CONSTANȚIN C. ORGHIDAN (1874 – 1944): OMUL, COLECȚIA, DONATORUL**

Biblioteca Academiei Române, București, 2023, 25 pp.

● **CASA REGALĂ A ROMÂNIEI ÎN CRONICILE „NEOFICIALE” ALE „MONITORULUI OFICIAL”. 1878 – 1885 – CAROL I – VOL. 5, VOL. 6** (Coordonatori: general locotenent **Corneliu Postu**, colonel inginer **Marius Marian Olteanu**)

Editura Centrul Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2023, 842 pp. (vol. 5), 848 pp. (vol. 6).

● **Gabriela Banu, Magda Stavinschi, Aureliu Goci – CONSTANTIN BANU: OMUL CARE A APRINS „FLACĂRA” IUBIRII DE ȚARĂ**

Editura Eikon, București, 2023, 173 pp.

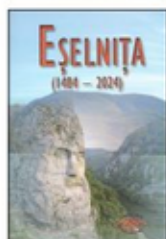
● **Martyn Rady – HABSBURGII: AMBIȚIA DE A STĂPÂNI LUMEA** (Traducere din limba engleză de **Lia Decei**; Prefață de **Matei Cazacu**)

Editura Corint, București, 2023, 586 pp.

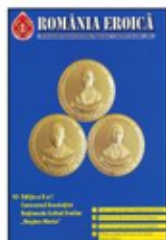
● **Thomas Urban – KATYN 1940: ISTORIA UNUI MASACRU** (Traducere din limba engleză și note de **Sorin Cristescu**; Prefață de **Lucian Vasile**; Postfață de **Matei Cazacu**)

Editura Corint, București, 2024, 524 pp.

● **EȘELNIȚA: 1484 – 2024** (Volum coordonat de **Flaviana Costescu**, **Xenia Negrescu**, **Petronela Negrescu**, **Sever Negrescu**)

Editura Autograf MJM, Craiova, 2023, 158 pp.

● **ROMÂNIA EROICĂ** (Revista Asociației Naționale Cultul Eroilor „Regina Maria”. Revistă de cultură și educație patriotică, de cinstire a eroilor neamului)

Nr. 3 (69), Anul XXVI – 2023, 64 pp.

EUROPA ÎNTÂLNEȘTE MICRONEZIA

6 martie 1521. Ferdinand Magellan punea piciorul pe cea mai mare insulă din Arhipelagul Marianelor, Guam. Era primul european care ajungea acolo, însă contactul cu populația băștinașă nu a fost nici pe departe unul fericit, așa cum speraseră membrii echipajului. Se simțeau cu toții epuizați după lunga și dificilă călătorie începută în septembrie 1519, iar rezervele de hrană și apă erau pe terminate. Laguna cu apele sale liniștite și de un albastru-turcoaz strălucitor i-a atras ca o Fata Morgana.

Ferdinand Magellan

După unele surse, ar fi fost vorba de golful Umatat, însă cercetările recente au demonstrat, plecând de la analiza rutei efective urmate de exploratorul portughez în căutarea insulelor cu mirodenii, că primul contact este destul de improbabil să fi avut loc tocmai acolo. Cu toate acestea, în centrul miciei localități care poartă și astăzi numele golfului – considerată una dintre cele mai bogate de pe insulă – se ridică un obelisc ce amintește de momentul martie 1521. „Magellan a debarcat aici” – scrie pe monumentul alb

Corabia „Victoria” a fost singura care a încheiat călătoria în jurul lumii

ce străjuiește plaja. El a fost construit în 1926, pe socoteala Asociației profesorilor din Guam. În primii ani de după terminarea celei de-a doua conflagrații mondiale, placa originală, realizată din fier, a fost furată, ea fiind înlocuită în 1962 cu una de granit. Dar ceea ce astăzi poate fi considerat un subiect de mândrie, cu peste cinci veacuri înainte a stârmit cu totul și cu totul alte sentimente.

Marinarii portughezi s-au trezit înconjurați de rapidele pirogi tradiționale chamorro, *prao*. Și nu a fost deloc un călduros comitet de primire... Băștinași înalți și bine clădiți au tăbărit la propriu pe membrii sleitului de puteri echipaj, punând mâna, la repezeală, pe tot ce le era la îndemână. Cum europenii nu se așteptau la un asemenea tratament, au fost luați inițial prin surprindere. Stă mărturie cronică lui Antonio Pigafetta (1491 – 1534), asistentul lui Magellan. „Oamenii acestor insule au suit în corăbii și ne-au jefuit, într-o asemenea manieră și cu o asemenea rapiditate, încât a fost imposibil să ne ferim. În timp ce coboram pânzele și încercam să ajungem cât mai rapid la mal, au reușit să fure chiar și micuțul schif al căpitanului. Asta l-a mâniat peste toate. Așa că a decis să ia câțiva oameni cu el și, înarmați, au plecat într-o expediție de pedepsire și recuperare a bunurilor noastre”.

Violențele nu au durat prea mult, puternicele arme de foc ale portughezilor făcându-și datoria. Câteva colibe au fost distruse, șapte băștinași și-au pierdut viața. Cum cea mai mare parte dintre furioșii chamorro s-a retras în junglă, Magellan a ordonat oprirea ostilităților. A fost de ajuns însă să se formeze un portret deloc favorabil exploratorului european: răzbunător și criminal, având la dispoziție arme și corăbii mai puternice și, astfel, mult mai periculoase.

Folosindu-se de diplomație, dar, mai ales, de prețiosul fier, portughezul a reușit până la urmă să obțină hrana de care avea atâtă nevoie: fructe proaspete, legume și apă. Foarte gustoase au fost, mai ales, după cum descrie Pigafetta, cele numite „cochi”, dar și cartofii dulci, smochinele mari cât palma și trestia de zahăr.

Monumentul din Umatat, Guam

T.S.-S.

După momentul 1848, elita românească și-a pus întrebarea: care era puterea europeană care putea sprijini eficient cauza românească, marele și secularul proiect al reconstituirii Daciei străvechi? (Magazin istoric, nr. 4 – 12/2023; 1 – 2/2024).

SCOLI DE GÂNDIRE ÎN POLITICA EXTERNĂ A ROMÂNIEI

Dr. MIHAIL E. IONESCU

Revoluția română nu a încetat să-și arate urmările uriașe, imediate și de perspectivă. Se poate spune că sfârșitul a fost o înfrângere, pentru că prin Convenția de la Balta Liman, din primăvara lui 1849, dintre Imperiul Otoman și Rusia, în Principate erau restaurate stările de lucruri anterioare, așadar Regulamentele Organice și protectoratul rus, adăugat suzeranității otomane. Sfârșită prin înfrângere și în Ardeal, pentru că promisiunile Vienei nu au fost îndeplinite. Între ele, dreptul românilor din cuprinsul monarhiei de a fi o singură națiune, reprezentată în instituțiile statale, inclusiv cu un „cap“ unic, „Voevod“. Dar revoluția zguduise întreaga societate românească și a generat prețioase „lecții învățate“ și modificări strategice în croirea viitorului național.

Domnitorul Barbu Știrbei
(sursa: galeriaportretelor.ro)

O alegere dificilă: **azimutul geopolitic extern.** Elitele românești înregistrează, în urma revoluției, o structurare aparte. O bună parte a lor, indiferent de provincie, se va acomoda restaurării stărilor de lucruri zdruncinate de revoluție. Domnii din Principate erau agreeți, conform

Convenției de la Balta Liman, de marile puteri, suzerană și protectoare (atât Imperiul Otoman, cât și Rusia și-au menținut pentru o vreme forțe militare de ocupație pe teritoriul național). Pentru elita schimbării, pașoptistă, revenirea la vechiul regim, reinstalarea unor gestionari ai treburilor publice, au

însemnat un mare regres, așa cum arăta un istoric britanic într-o carte publicată în 1855, la Paris. Noul domn instalat la București, Barbu Știrbey, fost redactor al Regulamentului Organic, este – arată istoricul francez E. Regnault – un „spoliator de moșneni“, „risipitor în interior și servil în exterior“,

numește ministru de Externe pe Ion Manu, „disprețuit și urât” de oameni. Grigore Arghiropol, instalat la Justiție, este vestit „comerciant al deciziilor judiciare”. Pe Ioan Oteteleşanu, pe care Kiseleff încă îl pusese pe lista neagră ca nefiind „demn de nicio funcție publică”, îl însărcinează cu controlul întregii administrații, populate de „fanarioți și agenți ai Rusiei”. Administrația era slujită de o „birocrație avidă”, care practica „un abuz tradițional”. În Moldova, Grigore Alexandru Ghica „nu fura el însuși, dar lăsa pe toți ceilalți s-o facă”. Când Rusia a reocupat, în toamna anului 1853, Principatele, pre-

Elias Regnault,
fotografie de Nadar

ludiu al Războiului Crimeei (1853–1856), Ghica s-a retras la Viena, dar Știrbey, „obișnuit să primească ordine de la ruși”, a continuat să-și îmbogățească familia și protejații. Este o conducere întemeiată pe o birocratie profund coruptă, imună la schimbare și neobișnuită să pășească pe un alt drum decât cel al supunerii față de ocupația străină, odată cu o societate deliberat încremenită în trecut.

Singura platoșă împotriva abuzurilor acestei administrații

Ioan Manu

era starea de spirit a opiniei publice, cu totul alta după evenimentele revoluționare care răscoliseră Europa, influențată de un număr însemnat de noi publicații, care o alimentau cu știri privind evoluțiile europene și reformele făcute în alte țări. Principatele se aflau într-o stare de „așteptare”, depășind resemnarea tipic orientală și asumând o amplă deschidere spre propășire și libertate, valori profund europene. Căluza acestei opinii publice era noua elită afirmată în 1848 și apoi în emigrație, cu legături strânse și diversificate în țară, cu o intensă campanie publicistică internațională pentru a impune cauza românească drept „problemă europeană”.

În Transilvania însă, elita română, considerându-se învingătoare în recente convulsii politico-militare, legitimate de marile pierderi suferite de națiune, a așteptat încrezătoare ca Viena să-și îndeplinească promisiunile. Istoricul Ion Nistor citează un memoriu publicat la 8 decembrie 1849

de un corespondent din Alba Iulia al gazetei *Bucovina* din Cernăuți privind pierderile națiunii române: „Noi [...] nu ne aflăm încă în stare de a putea da o însemnare acurată a tuturor românilor uciși în războiul civil și a tuturor satelor arse și prădate. Ce știu până acum din izvor sigur este: patru prefecți [...] doi subprefecți [...] zece tribuni [...] Numărul centurionilor și decurionilor omorâți este necunoscut, totuși se poate socoti ușor la o sută, fără temere de exagerare; între preoți: [...] în comitatul Zarand fură spânzurați șase preoți, [...] în Câmpie fură uciși la 40 de preoți, [...] în diverse sate au fost spânzurați sau împușcați, sau arși de vii nu mai puțin de 1.200 țărani. Raportul arată că nu rămâne sat din cele 2.400 de sate din cuprinsul

Grigore Arghiropol

Transilvaniei în care să nu-și fi găsit moartea 10 – 20 de oameni. Peste o sută de sate fură prefăcute în cenușă.“ După socotelile corespondentului, românii ar fi pierdut în cursul războiului cam 40.000 de oameni, dintre care mai tot al patrulea fusese tată de familie.

Elita ardeleană nu s-a resemnat însă. A strâns rîndurile, Blajul rămânând unul dintre centrele ei vitale de manifestare și organizare, iar prin efortul episcopului Andrei Șaguna s-a reușit înființarea, la Sibiu, a Mitropoliei ortodoxe a Transilvaniei, în 1863, zece ani mai târziu o altă Mitropolie ortodoxă fiind înființată în Bucovina, la Cernăuți. Sibiul a devenit unul dintre centrele de raliere a opiniei publice românești din monarhia habsburgică – prin sistemul educațional amorsat și prin multiplicarea publicațiilor, înființarea ASTREI –, la fel Brașovul și alte orașe ale provinciei. Banatul și „părțile ungurești” – aflate în zona de subordonare bisericească a Sibiului – au cunoscut o evoluție similară.

Avangarda elitei din Principate, grupul pașoptiștilor, în bună parte, s-a aflat în emigrație, unde a continuat să planifice și organizeze lupta națională. Prestația lor, privită retrospectiv, arată că întreaga acțiune până la declanșarea Războiului Crimeii a fost îndreptată mai ales

Bătălia de la Oltenița, dintre ruși și otomani, 1853...

către coagularea unității proprii pe o platformă comună, care să includă „lecțiile învățate” în revoluție și proiectarea problematicii naționale ca o urgență europeană, stabilirea unei rețele de contacte pe plan continental cu oameni politici și personalități cu influență în mediul academic și presa din alte state. Afilierea la organizații internaționale și chiar asociații secrete (masonerie), precum și informarea curentă a guvernelor importante ale Europei prin memorii și petiții sau lansarea de campanii de presă ori manifeste adresate opiniei publice au fost cele mai vizibile metode de acțiune. Comparativ cu situația anterioară revoluției, elita era

acum foarte cunoscută pe plan internațional, cu legături solide cu factori de influență continentală și, nu mai puțin, cu o capacitate net superioară de a prezenta și apăra interesele legitime naționale.

Ca o concluzie, se poate afirma, cu o solidă motivație, că procesul europeanizării opiniei publice românești, al națiunii înregistra un

tempo accelerat, desprinderea de vechi stări de lucruri – ca structură socială și statut extern – apropiindu-se accelerat de o ruptură decisivă.

Revoluția a fost, deopotrivă, un izvor major de „lecții învățate” din desfășurarea ei. Astfel, a fost vădit că implicarea într-o mișcare europeană pe cuprinsul întregii statalități românești, din Transilvania habsburgică în Bucovina și în Banat și din Moldova în Țara Românească, este benefică istoric. În 1848 a fost prima dată în istoria modernă când un eveniment istoric profund transformator a cuprins toată vatra etnică și a obligat noile conduceri revoluționare să se legitimizeze național și, mai ales,

să inițieze în comun acțiuni de anvergură. Pe acest din urmă palier se înscriu demersurile lui N. Bălcescu ca intermediar între românii din Transilvania și Ungaria în 1849 sau efortul făcut pentru elaborarea și negocierea, către finele revoluției, a unor proiecte de unificare a efortului de eliberare

... și retragerea rușilor din Giurgiu, 1854

a Estului Europei de sub ocupația Rusiei și Austriei, promovându-se, de pildă, o „Confederație Danubiană”, care să includă polonezi, români, unguri, slavi de sud. În istoriografia noastră, aceste acțiuni sunt catalogate pe nedrept ca „utopia pașoptistă” pentru că implementarea acestor proiecte a eșuat, fără a se lua în seamă că ele consemnau o viziune sistemică nouă, pe lângă rolul european întrevăzut spațiului geopolitic românesc, de barieră a expansionismului rusesc.

Ialtă „lecție învățată” a fost că răspunsul imediat la șocul intervenției militare străine (rusă și otomană), nu doar în Principate, dar și în Transilvania, precum și încercarea unor forțe/componente etnice interne de a înstrăina părți substanțiale din patrimoniul teritorial (actul anexării Transilvaniei la Ungaria, în iunie 1848, de pildă) trebuie să fie la nevoie riposta armată, războiul (exemplul din la Dealul Spirei, în Muntenia, în septembrie 1848, sau în Transilvania, câteva luni mai târziu). Era o cu totul altă poziție decât în trecut, când părți din Moldova fuseseră anexate de imperiile vecine. Această opțiune strategică nouă a elitelor naționale a dat măsura legitimității naționale a acestei conduceri noi, odată ce românii au răspuns solidar chemării la

Domnitorul Grigore Alexandru Ghica, portret pe un ceas de buzunar (sursa: galeriaportretelor.ro)

arme (cum a fost în Transilvania, în septembrie 1848) și semnifică o ruptură uriașă față de trecutul sumisiunii necondiționate în fața amenințării străine, pe temeiul asimetriei în forța militară.

Revoluția a fost un examen major și pentru ideologia liberală în aplicație locală, pașoptiștii fiind însuflețiți de idealurile promovate în epoca iluminismului și Revoluției franceze din 1789, ale opoziției față de absolutismul apăsător al imperiilor vecine, libertatea și egalitatea socială fiind inițial în primul plan al acțiunii. Împrejurările revoluționare și experiența dobândită au produs însă curând o nuanțare bruscă, conceptul de libertate și egalitate al Revoluției franceze nefiind părăsit,

dar accedând gradat în prim-plan cel al libertății naționale (și al statului național). La începutul revoluției, elita pașoptistă, educată prioritar la Paris, înflăcărată de lecțiile unor directori de opinie europeană ca J. Michelet sau E. Quinet – foarte apropiați de numeroși români aflați la studii –, a militat pentru împlinirea idealurilor republicane, iar mai apoi, în emigrație, va înregistra acest proces profund de clarificare ideologică, impus de realitatea românească, dar înregistrat nu doar aici, atât de important ca strategie de acțiune viitoare.

Republicanismul era în avangarda ideilor vehiculate atunci pe continentul european, modelând evoluția lui, impunând constituționalismul și denunțând absolutismul marilor puteri multinaționale conservatoare, ca Rusia și Austria (Imperiul Otoman înregistra atunci încercarea de liberalizare a Tanzimatului). Formarea Sfintei Alianțe în 1815, urmărind restaurația epocii ante 1789, a ridicat întrebări privind mersul spre viitor, fără a schimba însă decisiv sensul de evoluție al continentului. Mai mult, apariția Greciei ca stat independent (1830) sau formarea Belgiei (1831) anunțau un fenomen istoric nou, al întăririi și manifestării identității etn-naționale. Importanța statului-națiune modern, deopotrivă geopolitică și de avans istoric pe potriva revoluției industriale – construcția tot mai frecventă în epocă a căilor ferate este un semn al ei –, stat întemeiat pe omogenitatea etnic-națională,

Răspunsul imediat la șocul intervenției militare străine și la încercarea unor componente etnice interne de a înstrăina părți din teritoriu trebuie să fie riposta armată

Jules Michelet

nu și-a întârziat apariția în gândirea politică. Republicanismului predominant specific revoluțiilor franceză și americană din secolul precedent i s-a adăugat, reliefându-se rapid, noul concept de stat național, clădit pe identitate istorică și etno-lingvistică, impunând retrospectiv secolul XIX ca unul al „naționalităților”.

În cursul revoluției, pașoptiștii români au experimentat această evoluție ideologică în cursul evenimentelor revoluționare. Deplasarea centrului de greutate doctrinar-ideologic de la republicanism la naționalitate a devenit o evidență, pe măsură ce revoluția s-a extins în marile imperii multinaționale – mai ales habsburgic, dar și otoman –, iar riposta lor militară (unde a excelat cel rus) a dezvăluit apariția unei noi Europe. Dihotomia între nou și vechi, între absolutism și liberalism, circulația largă a conceptului de naționalitate antiimperială sunt aspecte care definesc acum geopolitica pe continent, determină alianțe, nasc state independente și structurează societăți întregi.

În cazul românesc, inițial, republicanismul în aspectul lui constituțional s-a evidențiat a fi orientarea ideologică de fond, accentul fiind pus pe libertățile individuale, inclusiv social-economice (vezi programul de la Islaz). Dar evoluțiile ulterioare, mai ales în Transilvania, unde s-au refugiat numeroși pașoptiști, au impus reconsiderări și recunoașterea ponderii națiunilor în evoluția istorică. N. Bălcescu, într-o scrisoare către Ion Ghica (21 ianuarie 1849), descrie sugestiv această glisare ideologică întemeiat pe experiența sa recentă: „Într-o scrisoare din Viena se zice că românii din Transilvania și Banat ar fi primit de la împăratul dreptul d'a fi guvernați d'un Voevod român. De o fi adevărat, apoi e un mare pas al naționalității noastre în aceste părți. Pentru mine, chestia naționalității o pui mai presus de libertate. Până când un popor nu va exista ca nație, n'are ce face cu libertatea. Libertatea se poate lesne redobândi, când se va perde, iar naționalitatea nu. De aceea,

Edgar Quinet

eu cred că în poziția de acum a țării noastre trebuie să ținăm mai mult a păstra naționalitatea noastră atât de amenințată și să cerem atâta libertate, pe cât ne este neapărată pentru desvoltarea naționalității noastre”. Bălcescu, după ce observase evenimentele din Transilvania, unde românii se opuneau armat guvernului ungar în chestiunea anexării provinciei la Ungaria, era îngrijorat că pașoptiștii emigrați la Paris nu își dau seama de această realitate: „Mi-e teamă mult ca prietenii noștri din Franța să nu facă mari greșeli și mai rău, să ne vatăme decât să ne folosească. N'am încredere deplină decât în Arăpila, dar mă tem că fiind singur, glasul lui va fi astupat de cei imprudenți. Eu le-am scris de mai multe ori. Scrie-le asemenea”.

Mențiunea lui N. Bălcescu ne îndeamnă la o retrospectivă a centrelor emigrației române în Europa vremii, unde acționau pașoptiștii de frunte. Mulți dintre ei, după reprimarea din Principate, s-au deplasat în Transilvania sau în Bucovina habsburgică, alții se aflau la Paris, la Viena ori în Imperiul Otoman. Practic, aceste centre ale emigrației înfățișau o varietate de orientări ale componentelor. Această dispersie geografică a fost cauza majoră a absenței unei conduceri pașoptiste unice, care să asigure reprezentativitate internațională statalității române. I s-au adăugat și alte cauze importante. Între ele, la loc de frunte se aflau cele privind politica externă: care putea să fie marea putere capabilă și dornică să sprijine decisiv cauza românească?

(Va urma)

HAROLD LLOYD MAI MULTE SCENARII

DORINA MIHALCEA

Mai mult sau mai puțin romanțate, biografiile sau relatările despre viața de zi cu zi a personajelor de poveste publicate în presa interbelică erau citite cu sufletul la gură, dar și cu speranță în suflet: cine știe, poate norocul avea să intre și prin alte case, iar simpla și ter-nalor existență va lua turnuri altădată nebanuite!

Vă prezentăm în continuare o nouă poveste de acest gen (Magazin istoric nr. 9/2023; 12/2023), cea a actorului Harold Lloyd: imaginea din presa de atunci, pe de o parte, respectiv coordonatele biografice corecte, dar și aspectele omise sau poate necunoscute de autorii din acele vremuri, pe de alta.

Își făcea singur cascadoriile, ...

POVESTEA

Când am fost în vârstă de 17 ani, familia mea s-a mutat la San Diego. Acolo am jucat o serie de roluri mici, într-o trupă. [...]

Am rămas singur în San Diego, cu cinci cenți în buzunar. Tata și fratele meu pleaseră la Los Angeles. Am cumpărat, de cei cinci cenți ai mei, șase franzeluțe și m-am hrănit cu ele două zile. Apoi am întâlnit, din întâmplare, un om căruia, pe când eram statistic [figurant – *n. red.*] la o trupă, îi împrumutasem cinci dolari. Așa am putut pleca la tata și fratele meu, la Los Angeles. Câteșitrei aveam o odaie și mâncam numai când aveam banii trebuincioși

pentru asta. În cele din urmă amândoi au găsit de lucru, nu ceva deosebit de bun, iar eu am putut obține să joc în Teatrul Morosco, rolul unui student din Heidelbergul de altădată. Când lucram, aveam 20 de dolari pe săptămână. Dar, uneori, săptămâni întregi nu era niciun rol pentru mine. Într-o seară, tata mi-a propus să încerc și cu filmul.

Mă învăTEAM tot mereu pe la intrările atelierelor și cerce-tam oamenii care veneau și ple-cau. Dar n-am putut pătrunde înăuntru. În fața unuia dintre ateliere se găsea un mic „lunch-room”; acolo vedeam adesea venind oameni grimați, care cumpărau sandwichuri și cafele. M-am amestecat printre oaspeți,

dar eram un „out-sider”.

Într-o bună zi am observat că paznicul de la poarta din fața restaurantului întreba ceva pe acești oameni, când se înapoiau. Se vedea că sunt actori, fețele lor erau vopsite încă. Pe când deci câțiva dintre acei norocoși mâncau în restaurant, m-am dat dinapoia unui gard și mi-am acoperit fața cu un strat gros de vopsea. M-am agățat apoi și eu de un grup care se înapoia, am mormăit ceva, când m-a întrebat paznicul, și eram înăuntru.

Am putut obține de lucru, pentru câteva zile, la societatea Edison. [...] Apoi, iar am fost nevoit să aștept mai multe săptămâni și, apoi, am căpătat iar de lucru la Universal Studio,

*Cu Mildred Davis,
într-unul dintre filmele
realizate împreună*

pentru trei dolari pe zi. Unul dintre compași era Hal Roach, care, cu doi ani mai înainte juca rolul principal în „The Covered Wagon” [„Căruța cu coviltir”, film din 1923, în regia lui James Cruze – n. red.], acum lucrează singur filme de comedie. Roach nu-și bătea capul mult cu jocul. Dacă nu pricepea de la început rolul, puteam să-l înlocuiesc, pentru cinci dolari pe zi. Dar norocul ăsta n-a ținut mult. S-a hotărât că, de aici încolo, toată figurația să primească un salariu unitar, de trei dolari.

Am organizat o grevă și pretenția noastră era:

Lucrăm numai pentru cinci dolari pe zi. Nu ni s-a mai dat de lucru de fel. Roach spunea că el, îndată ce va aduna banii necesari, va face singur un film, și eu să joc în el. După scurt timp, o rudă îndepărtată i-a lăsat moștenire 200 de dolari. Cu banii aceștia am făcut un film. Aproape toate scenele noastre erau în aer liber, cele mai multe în parcul orașului Los Angeles. Am produs o serie întreagă

de filme neînchipuit de ieftine, până când Roach a obținut un contract de la societatea Pathé, să facă pentru dânsa filme într-un act. M-a angajat și pe mine, cu 50 de dolari pe săptămână. [...]

Am început să fac economii și, de atunci, am tot economisit. Salariul meu s-a urcat la 150 dolari pe săptămână.

S-a spus adesea că am avut noroc, că n-am fost niciodată constrâns să iscălesc un contract oneros. Motivul stă în aceea că am căutat, totdeauna, s-o scot la capăt cu mai puțini bani decât câștigam. Nu poți fi niciodată liber și independent dacă n-ai posibilitatea să trăiești decât de la un contract la altul.

(Fragmente din autobiografie, publicate în *Realitatea ilustrată*, nr. 23, anul II, 23 iunie 1928)

Am devenit soția lui Harold printr-o curioasă împrejurare, pot spune chiar, printr-o neașteptată întâmplare.

Știut este că Bebe Daniels îi era principala parteneră feminină aproape vreo patru ani și mergea zvonul că bruneta și dezghețata Bebe va deveni d-na Harold Lloyd. Tot ce pot spune este că erau numai zvonuri. Bebe și Harold erau doi tovarăși de muncă și-i lega o adevărată

prietenie colegială, care dăinuie și astăzi. Eu socotesc pe Bebe Daniels ca pe una dintre marile mele prietene. [...]

Succesele pe care le obținuse Bebe Daniels i-au atras o întreagă serie de oferte din partea altor companii de filme, în condițiuni materiale mult mai avantajoase. Bebe, fată deșteaptă, i-a comunicat situația lui Harold, iar dânsul i-a replicat: „Ai dreptate, regret destul de mult că trebuie să te pierd, dar d-ta trebuie să mergi înainte, trebuie să-ți urmezi calea ce ți se deschide”.

Și astfel, s-a născut marea problemă pentru compania lui Harold Lloyd; de a găsi o artistă care să poată deține principalele roluri feminine.

Într-o seară, Harold asistă la un cinematograful, în tovărășia lui Hal Roach, partenerul său, la un oarecare film, în care era star Bryant Washburn. În film era și o fată; una mică, cu păr auriu și ochi albaștri, foarte tânără, simplă și neafectată.

Harold privi cu mare încordare la pânză, își zgâlțâi tovarășul și murmură: „Uite fata pe care o caut!”.

A găsi însă fata și a o angaja nu era lucru atât de lesne. I-au aflat doar numele: Mildred Davis; că a venit din Philadelphia, a turnat într-un singur film și apoi a dispărut. De îndată au trimis cercetători peste tot locul, ca să dea de urma dispărutei blondine și, în sfârșit, cineva a găsit-o în localitatea Tacoma (lângă Washington), într-un pension de fete. Harold Lloyd, când a aflat noutatea, a dat fuga la un oficiu poștal și a bătut următoarea depeșă:

„Puteți veni de îndată

*... dar își lua toate măsurile de precauție;
iată cum a fost realizată celebra scenă*

Cu soția și cei trei copii

la Hollywood, să stăm de vorbă pentru afaceri importante!”.

Telegrama m-a găsit la școală. Părăsisem Hollywoodul pentru că, după ce am jucat în filmul cu Bryant Washburn, nimeni nu voia să mă mai angajeze. Oriunde mă ofeream, mi se dădea același răspuns: „Sunteți prea tânără!”.

Dezgustată, am plecat înapoi la școală și niciodată n-am visat măcar că un faimos comediant va răscoli America întru găsirea mea. [...]

Am obținut un concediu de la școală, am întreprins lungul voiaj spre California și m-am pregătit pentru întrevederea care trebuia

Bebe Daniels

să-mi decidă soarta. Am avut însă grijă, dat fiind că și acum îmi sunau în urechi cuvintele: „Sunteți prea tânără”, să-mi aleg o îmbrăcăminte cât mai majestuoasă.

Când am intrat în biroul lui Harold Lloyd, am procurat acestui om o formidabilă decepție. Înaintea lui apăruse o doamnă cu o pălărie impozantă, garnisită cu felurite pene, coafură à la Pompadour, rochie de bunică și ghețe

la fel. Cu mare demnitate, această apariție a înaintat către uimitul Harold Lloyd. Buimăcit, m-a întrebat: „Cum, dvs. sunteți... Mildred Davis?” „Chiar eu! Și dvs. sunteți Harold Lloyd”, am replicat eu, cu un aer foarte demn.

Cât mai râdem noi acum de această întrevedere! Harold îmi spunea că se aștepta să-i iasă înaintea o vaporeasă păpușică franțuzească și, în realitate, i se prezentă o prăvălie de haine vechi! A fost nevoie de puțină topire a gheții, pentru ca Harold să recunoască în mine pe mica școlăriță, zărită deunăzi în film.

Iată cum am devenit principala lui parteneră. După ce terminam lucrul, ieșeam împreună să cinăm, să dansăm sau să facem preumblări cu mașina. Dar, într-o zi, el mi-a cerut să-i devin soție; i-am răspuns: „Mulțumesc, nu! Cred că te văd destul și așa, în studio și în afară”. Aveam credința că n-ar fi deloc cuminte ca să mă mărit cu un om comic, unul dintre aceia pe care, în viața particulară, nu-1 poți stăpâni de năzbâtii. Nu știam destul de bine, în acea vreme, că Harold Lloyd, în afară de studio, nu este comic. Departee de a fi supărăcios sau

Hal Roach

năbădăios, dânsul e într-adevăr foarte liniștit, pot spune chiar supus. Am văzut acest lucru mai târziu, în măsura în care se dezvoltă prietenia noastră. În sfârșit am spus și eu un „Yes” și, astfel, ne-am căsătorit în anul 1923. [...]

Harold nu vorbește niciodată despre bani, niciodată nu arată că se gândește la asta. Tot ce dorește este ca să realizeze cele mai bune filme, indiferent cât ar costa. [...]

Harold mai e și un perfect om de afaceri. De când era încă vânzător de acadele, în fața unui teatru din Burchard, Nebraska, și până astăzi, și-a făcut totdeauna planurile și condus afacerile singur. Se pare că are un adevărat geniu pentru a câștiga bani. [...]

Dacă l-ați întâlni undeva, l-ați lua drept vreun agent de bursă, un avocat sau orice alt fel de alert și entuziasmat om de afaceri, nicidecum drept un actor. Și mai puțin încă îl veți recunoaște drept Harold Lloyd. Nimeni nu-l recunoaște pe stradă. Și aceasta ne bucură foarte mult, pentru că Harold poate umbla oriunde, să facă orice, fără să fie recunoscut. Artiștii mari, cum sunt John Gilbert, Adolphe Menjou, Ronald

Colman, sunt „oameni marcați”, pe când Harold e liber ca și aerul ce-l respirăm. [...]

E în stare să pozeze ore întregi pentru aparatul mișcător, dar dacă îl vezi în fața unui aparat fotografic obișnuit, vei vedea cum fuge și nu-l mai poți prinde. Faptul se datorește unui accident pe care l-a avut odată, într-un salon fotografic, unde a venit să pozeze pentru câteva fotografii, care trebuia reproduse prin gazete. Într-o fotografie trebuia să pozeze aprinzând o bombă cu țigărele și, cineva, în locul bombei artificiale, a pus alta, tot artificială, dar care, totuși, exploda. O explozie s-a produs și Harold a căpătat grave arsuri pe față și pe cap. Se credea chiar că va orbi din cauza acestor arsuri, care i-au atins ochii. A stat nouă luni în spital și, numai printr-o minune, a scăpat, putând să-și reia lucrul. Dar, despre saloane de fotografiat sau fotografi obișnuiți, să nu i se mai vorbească. [...]

Când am fost deunăzi la New-York, cu ocazia turnării unui film, Harold a făcut diverse prinosuri. Printre altele, că va conduce un tramway, un taxi, etc., prin marea și febrila metropolă. Dar prinsoarea cea mai nostimă a fost aceea că va merge o bună bucată din strada cea mai populată a New-Yorkului, Fifth Avenue, cu machiajul complet, așa cum e văzut în film, fără să fie recunoscut. Voia, prin aceasta, să probeze teoria sa că new-yorkezii sunt atât de preocupați de propriile lor gânduri pentru afaceri, încât nu se interesează și nu văd pe oamenii care trec alături. Și a câștigat prinsoarea.

(În românește de N.L. Roteanu, *Realitatea ilustrată*, nr. 24, anul II, 30 iunie 1928)

REALITATEA

Cu toate că în anii cinematografului mute era considerat un adevărat rege al marelui ecran, cariera sa s-a aflat mai tot timpul sub semnul ghinionului.

Născut în orașelul Burchard (Nebraska), la 20 aprilie 1893, încă din primii ani de viață a fost atras de actorie. Nu se dădea înapoi de la nimic pentru a-și împlini visul. La școală a acceptat și roluri feminine, numai să joace... Determinarea a reprezentat cuvântul de ordine!

A fost printre puținii actori din era sa care și-a făcut singur cascadoriile. Și, în urma uncii, a fost la un pas de final de carieră, poate chiar și de viață!

Episodul prezentat mai sus de soție, cu un aer ușor glumeț, a fost, de fapt, mult mai complicat, cu grave urmări. La 14 august 1919, în timp ce poza pentru câteva fotografii promoționale pentru o nouă producție, la Studiourile Witzel, bomba care trebuia să fie doar butaforie, i-a explodat în mână. Rănilor actorului au fost serioase: mâna dreaptă profund afectată, și-a pierdut degetul mare și pe cel arătător; fața și pieptul au suferit arsuri; medicii nu au mai garantat pentru vederea la unul dintre ochi... De asemenea, directorul de recuzită și cel din spatele aparatului fotografic au fost răniți grav. Pe patul de spital, visul lui Harold părea că se topea în neant.

Unul dintre vizitatori i-a redat speranța. Era Samuel Goldwin (1879 – 1974), unul dintre proprietarii noii companii cinematografice de succes Paramount. La începuturile sale în America, evreul de origine

La bătrânețe, cu un alt mare actor al filmului mut, Buster Keaton

poloneză își încercase norocul în afaceri comercializând mănuși. Așa că i-a sugerat unuia dintre actorii săi preferați cum să își ascundă handicapul și să o ia de la capăt!

Cu timpul, Harold a învățat să scrie cu mâna stângă. Și-a comandat și o mănușă protetică, dar pe care a folosit-o doar când se afla în fața camerei. Când nu filma, obișnuise să își țină mâna dreaptă în buzunar și să își salute prietenii, cunoscuții sau fanii, strângându-le mâna cu stânga.

Ghinion în fața camerei, dar și în dragoste...

Biografia actorului, cât și ai partenerei sale din primele producții cinematografice, Bebe Daniels (1901 – 1971), sunt de acord că mariajul se afla, inițial, în planurile amândurora. Două motive au atârnat în schimbarea radicală a situației. Pe de o parte mama actriței, care nu era deloc mulțumită de o posibilă căsătorie cu Harold, pe care îl considera doar un actoraș care îi trage înapoi talentata fiică. Pe de alta, Bebe însăși, care nu se mai

vedea mulțumită în umbra comedianului și visa la o carieră individuală, de parte de acesta. O ofertă din partea lui Cecil B. DeMille a pus capăt relației. Despărțirea a fost dură pentru Lloyd; aproape că nu-și putea scoate din minte frumusețea provocatoare a brunetei voluptuoase.

Se pare că nu Harold a descoperit-o, ci partenerul său de afaceri și prieten, Eugen Harold (Hal) Roach (1892 – 1992), și i-ar fi recomandat-o pe Mildred

Davis (1901 – 1969), o blondă minionă. Inițial, aceasta nu i-a trezit lui Lloyd decât interesul profesional. După unii biografi, Mildred ar fi făcut primul pas. Prin intermediul fratelui, Jack Davis (1914 – 1992), copilul-actor, care deținea un rol într-o serie creată de Roach, l-a invitat la un ceai...

Căsătoria a avut loc la 10 februarie 1923, iar, imediat după celebrare, Harold a făcut un anunț care a șocat: noua

doamnă Lloyd nu va mai filma, ci se va ocupa doar de familie! O singură dată a dat înapoi: după numeroase insistențe, i-a permis, în 1927, să mai interpreteze un rol pe marele ecran, într-o peliculă, astăzi pierdută.

Atent la finanțe, Harold Lloyd a reușit să depășească chiar și momentele grele – reprezentate în special de producțiile costisitoare pe care le-a achitat aproape integral și care nu i-au adus succesul scontat – și să strângă o considerabilă avere. În anul 1926, urmând indicațiile sale, a început construcția unei impresionante vile în Beverly Hills, Greenacres. La finalizare, în 1929, conacul avea 44 de camere, pe domeniu regăsindu-se 12 fântâni, 12 grădini cu tematici diferite și un teren de golf cu nouă găuri.

În august 1943, o altă tragedie l-a lovit din plin. O mare parte din inventarul personal al filmelor sale mute a fost distrusă într-un incendiu pe domeniu. Șapte dintre pompierii chemați să stingă focul au fost răniți. Harold însuși a fost salvat de soție, care l-a târât afară, la aer.

În ciuda luxului oferit de soț și a numeroșilor prieteni, pe care i-a avut mereu alături (în special actrița Mary Pickford și scenarista Frances Marion), Mildred nu a avut, la rândul ei, o viață prea ușoară. În ultimii ani de viață a suferit, în numeroase rânduri, crize de depresie, încercând să-și înăbușe suferința în alcool. S-a stins la 18 august 1969. La 8 martie 1971, avea să moară și Harold, răpus de o tumoare la prostată. ■

INTRIGI ȘI VRĂJITORII ÎN LOUDUN

ANA DARIE

Mijlocul veacului al XVII-lea: o mică localitate din regiunea franceză Noua Aquitanie – Loudun – avea să devină epicentrul unuia dintre cele mai spectaculoase procese de vrăjitorie din Evul Mediu occidental.

Un preot tânăr, carismatic și extrem de chipeș – Urbain Grandier; o mănăstire de călugărițe ursuline; un suflet și un trup chinuit – maica Jeanne de Belcier, cunoscută mai ales ca Ioana a Îngerilor; intrigi la Curtea lui Ludovic al XIII-lea; un cardinal Richelieu manipulator și atotputernic – toate ingredientele unei povești de succes. Și chiar de mare succes, după cum o demonstrează numeroasele adaptări mai mult sau mai puțin literare (de la Alexandre Dumas la Aldous Huxley), cât și cinematografice (producțiile din 1960 – în regia lui Jerzy Kawalerowicz, respectiv, din 1971 – în regia lui Ken Russell, avându-i în rolurile principale pe Vanessa Redgrave și Oliver Reed).

DAR CE ERA CU ORĂȘELUL ACELA?!...

Loudun, aparent un simplu punct pe harta Franței, situat

Urbain Grandier, într-o reprezentare de epocă...

undeva în partea de centru-vest, a reprezentat în acel complicat secol al XVII-lea un centru important sub mai multe aspecte. În primul rând, adăpostea un număr ridicat de biserici și spații cu destinație religioasă. Se afla apoi la una dintre granițele teritoriului hughenot, la aproape 150 km de fortăreața La Rochelle. Divizat mult timp între protestanți și catolici, în 1616, Loudun a devenit scena unei importante încercări de reconciliere între cele două biserici. A fost, de asemenea, căminul

unuia dintre cei mai cunoscuți poeți ai Evului Mediu, Scévole de Sainte Marthe (1536 – 1623), apreciat de Ronsard și chiar de viitorul rege al Angliei, Carol I (1625 – 1649), care l-a vizitat la Loudun, pentru a participa la strălucitoarele dezbateri găzduite de salonul său literar.

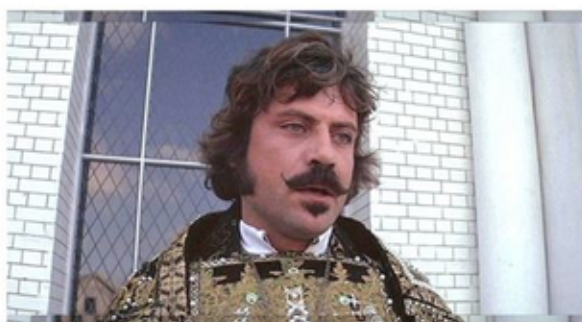
Moartea lui Sainte Marthe, la 29 martie 1623, avea să reprezinte pentru unul dintre preoții locului un excelent prilej de a se face cunoscut. Alături de procurorul orașului, Louis Trincant (1571 – aproximativ 1644),

Urbain Grandier își câștiga definitiv un loc important în elita intelectuală a zonei.

Au urmat ani dificili pentru locuitorii Loudunului. Ciuma făcea ravagii, căzându-i victimă în doar câteva luni (între mai și septembrie 1632) o pătrime din populația orașelului. După un asemenea blestem, nimeni nu își putea imagina că vor urma episoade mult mai cutremurătoare.

... ȘI CINE ERA PĂRINTELE GRANDIER?!

Un cunoscut specialist în istoria vrăjitoriei, de origine canadiană, Robert Rapley, i-a dedicat părintelui Urbain Grandier o excelentă analiză (publicată în Marea Britanie în 1998), considerându-l, încă din start, un personaj aparte. I-a urmărit pas cu pas cariera, de când a sosit în Loudun, în 1617, când a preluat parohia de la Saint-Pierre-du-Marché. O adevărată microistorie, cartea lui Rapley, bine poziționată în contextul complicat al decenii-

... și întruchipat pe ecran de Oliver Reed

lor trei – patru ale veacului al XVII-lea francez, propune un interesant studiu de documente, pe care autorul le examinează cu prudență, nelansându-se niciodată în speculații sau acuzații de orice tip.

Și acest lucru poate fi considerat destul de complicat, deoarece Urbain Grandier în sine apare astăzi ca un personaj complex: pe de o parte un predicator abil, mânuind cu grație și știință dictoanele religioase, dar, totodată, și un bărbat șarmant, cu mare trecere la femei. O asemenea personalitate nu avea cum să scape de gura lumii, în epocă circulând, încă din primii săi ani de parohie, numeroase zvonuri care mai de care mai acuzatoare. Conform unora, nu de puține ori a știut să profite de sutană pentru a intra sub

pielea unor văduve bogate ce-și căutau mântuirea. Iar după altele, lucrurile ar fi mers și mai departe: pentru a-i aduce un omagiu amantei, o anume Madeleine de Brou, ar fi așternut pe hârtie câteva gânduri împotriva celibatului preotesc.

Alianțe de conjunctură, dar chiar și prietenii ce păreau pe viață s-au destrămat, în mare parte, din cauza comportamentului licențios al purtătorului de sutană. Altădată nedespărțiți, procurorul regal Trincant și preotul de la Saint-Pierre ar fi rupt orice relație, devenind dușmani de moarte, după ce Grandier ar fi sedus-o pe fiica primului, Phillippe, în vârstă de 25 de ani, lăsând-o însărcinată. Pentru a nu face să explodeze scandalul, Luis Trincant i-a găsit repede un soț și a trimis-o cât mai departe. Dar bârfele au rămas... Iar, peste ani, răzburarea lui Trincant nu va cunoaște limite!

Încetul cu încetul, Urbain Grandier ajunsese să strângă mai mulți dușmani decât prieteni. Mai ales că cel ce părea doar un simplu preot de țară nu s-ar fi sfiit să-i critice și pe cei mai puternici oameni din Franța. Un pamflet, ce pare să îi aparțină, ofensa Ordinul călugărilor capucini și pe însuși cardinalul Richelieu.

Fără îndoială, în ochii multora dintre contemporani, preotul Grandier apărea ca un spirit prea libertin, poate chiar ticălos sau puțin nebun, însă până la vrăjitorie și acuzații dintre cele mai grave mai era drum foarte lung...

Vanessa Redgrave, interpreta Jeannei de Belcier, în același film...

Sau poate nu! După cum avea să o demonstreze istoria.

DE UNDE PÂNĂ UNDE SE AJUNGE LA VRĂJITORIE?!

Prima dată când i-au ajuns la ureche zvonuri cum că ar urma să fie judecat pentru vrăjitorie, Grandier ar fi râs pe cinste. Nu avea cum, era o prostie! Dar preotul de țară supărase pe prea multă și importantă lume, ca lucrurile să se stingă de la sine.

Pentru a prinde firul complicatei povești, să ne întoarcem la Loudun.

Acolo, spre 1627, se înalță o nouă mănăstire. Ea aparținea ordinului călugărițelor ursuline și număra printre fondatoare numeroase tinere din familii nobile din zonă. Între ele se afla Jeanne de Belcier (1602 – 1665) sau Ioana a Îngerilor, un personaj aparte, măcinat de traume și de complexe. În fragedă copilărie, o căzătură puternică îi dislocase umărul, deformându-i corpul pentru totdeauna. Nesuportând să-i vadă zi de zi handicapul, mama, Charlotte, o va trimite de acasă, copila intrând sub oblăduirea unei mătuși, înrolată în ordinul benedictin. La moartea acesteia, în 1611, nemaiputând îndura rigorile vieții monahale, s-a reîntors acasă, unde a rămas mai bine de zece ani. În 1622, în ciuda primei experiențe nefericite, a decis să intre în ordinul ursulinelor, unde a și rămas până la moarte. A început să-și considere handicapul ca pe un

... și Ioana a Îngerilor într-o gravură de epocă

dar dumnezeiesc, o posibilă legătură directă cu divinitatea. Specialiștii de astăzi, analizându-i scrierile cu caracter autobiografic, dar și extrem de numeroasa literatură dedicată ei, au căzut cu toții de acord asupra diagnosticului de isterie, exces emoțional de nestăpânit.

Sfârșitul lui septembrie 1632: un zvon ciudat începea să circule printre locuitorii Loudunului. Măicuțele ursuline se confruntau cu fenomene ciudate, ce parcă puseseră stăpânire pe mănăstirea lor. Multe

se trezeau vorbind în limbi ciudate, lovite de convulsii; altele puteau jura că, noaptea, pe coridoarele locașului lor, le pândeau spectrul părintelui Grandier. Tocmai lui i s-ar fi datorat blestemul care căzuse asupra mănăstirii. O întreagă pleiadă de demoni, invocați de Grandier, ar fi fost trimiși să le întoarcă din dreapta cale. Numele demonilor erau care mai de care mai grăitoare, considerau ele: Asmodeus, Zabulon, Isacaaron, Astaroth, Gresil, Amand, Leviatom (sau Leviatham), Behemot, Beherie, Easas, Celsus, Acaos, Cedon, Alex, Naphthalim, Cham, Ureil și Achas. După cum a încercat să demonstreze Aldous Huxley (în lucrarea din 1953, *Demonii din Loudun*), totul i s-ar fi tras preotului Urbain de la faptul că el ar fi refuzat să devină părintele spiritual al mănăstirii, fapt ce i-ar fi atras în special ura lui Jeanne de Belcier, care,

Documentul falsificat, prezentat la proces, un pact semnat de Urbain Grandier cu Diavolul

după unele surse, ar fi fost mult atrasă de chipeșul și șarmantul purtător de sutană.

O interesantă descriere a evenimentelor îi aparține unui pastor protestant din oraș, Nicolas Aubin. Conform lui, ursulinele „își loveau pieptul și-și dădeau capul mult pe spate, cu o rapiditate de neînchipuit, totul părând ca și cum și-ar fi rupt de tot gâtul; apoi își răsuceau mâinile, strângându-le mult în jurul umerilor, [...] fața le devenea atât de înspăimântătoare, că nu te puteai uita deloc la ele; ochii le rămăneau larg deschiși, fără să clipească; limba le ieșea deodată din gură, neagră, urâtă, acoperită de pustule“.

Cum, să nu uităm, Loudunul reprezenta o importantă poziție pe harta religioasă a Franței acelor timpuri, iar Richelieu încerca din răspuț să își extindă cât mai mult puterea, vestea ciudatelor episoade de la mănăstirea ursulinelor a căzut ca mănășă la Curtea din Paris. Cardinalul decisese demolarea zidurilor ce înconjurau orașul, speriat că s-ar fi putut transforma ușor într-o fortăreață greu de cucerit, dar întâmpinase opoziția forțelor locale. În noile condiții, se impuneau măsuri drastice și o analiză foarte serioasă a celor întâmplate la granița cu hughenotii. În noiembrie 1633, a fost însărcinat magistratul Jean Martin de Laubardemont (1590 – 1653, de altfel și rudă cu maica superioară a mănăstirii ursulinelor din Loudun) cu investigarea cazului.

Și au început să curgă probele incriminatoare... În mai

Mutio Vitelleschi, superiorul general al ordinului iezuiților

1634, când un exorcist încerca să o elibereze de spiritul ce o posedă pe Jeanne de Belcier, prin ea a început să vorbească demonul Leviathan, demonstrând că a semnat împreună cu preotul Grandier un pact. Despre care, într-o ședință anterioară, un alt demon, Asmodeus, tot prin intermediul lui Jeanne, ar fi povestit că ar fi fost parafat chiar cu sângele sârmanului preot.

De proces nu mai era nevoie. Nimeni nu se mai îndoaia de vinovăția lui Grandier. Înfricoșat de amploarea acuzelor, preotul a încercat orice pentru a se salva. I-a trimis chiar o scrisoare regelui Ludovic al XIII-lea în care își susținea nevinovăția, cerând, pentru o judecată corectă, numirea de investigatori independenți, în special doctori de la Sorbona. Însă, spre deosebire de tată, Henric al IV-lea, Ludovic era un spirit profund catolic, astfel că părea aproape imposibil ca el să intervină pe lângă

Richelieu în favoarea lui Grandier.

CINE SUNT BENEFICIARII LEGENDEI?

La 18 august 1634, a fost pronunțată sentința: „Urbain Grandier a fost condamnat pentru crima de vrăjitorie, *maleficia*, de a cauza posedări demoniace asupra a mai multor călugărițe ursuline din orașul Loudun, ca și asupra altor femei, împreună cu alte vini și crime. Și pentru a plăti pentru cele făcute, îl condamnăm pe numitul Grandier la o pedeapsă pe

măsură: să stea cu capul gol, cu o frânghie în jurul gâtului și o torță aprinsă în mâini, ce cântărește peste 2 kg, mai întâi în fața ușii principale a Bisericii St. Pierre-du-Marché și apoi în fața celei a Mănăstirii Sf. Ursula din acest oraș. Să ceară, în genunchi, iertarea Domnului Dumnezeu, regelui și în fața legii; toate acestea fiind aduse la îndeplinire, va fi luat și dus în piața publică a Sf. Cruci și urcat pe un eșafod, ridicat special pentru aceasta, și ars de viu, împreună cu pactul semnat de el cu Diavolul și toate cărțile scrise de mână sa, până când cenușa va fi împrăștiată de vânt în toate zările“.

Dar Grandier nu a scăpat atât de ușor pe cât se enunța în documentul oficial. A fost supus la torturi sălbatice, pentru a mărturisi legătura cu Necuratul. I-a fost montată pe picior așa-numita „cizmă spaniolă“, un instrument menit a-i zdrobi glezna și apoi, mai mult mort

decât viu, a fost târât la propriu spre locul de execuție, care a avut loc în aceeași zi. După cum mărturisește unul dintre oficialii Curții, prezent la Loudun, la aflarea pedepsei, Grandier l-ar fi implorat pe Laubardemont să-i acorde măcar clemență în ceea ce privește arderea de viu, temându-se că nu ar fi putut suporta o asemenea caznă. Nimeni nu l-a ascultat. Și asta mai ales din cauza faptului că nu a acceptat niciun moment să își recunoască vina. Cu ultima suflare, pe rug, Urbain Grandier și-a clamat credința în Dumnezeu și încrederea neînfrântă că va ajunge în Rai.

Exorcistul care l-a asistat, un părinte franciscan pe nume Lactance, s-a rugat pentru purificarea lemnului care se consuma împreună cu trupul păcătosului, dar, în loc să îi acorde iertarea creștinească, a ațâțat și mai mult flăcările.

Urbain Grandier a părsit această lume. Însă pactul semnat de el cu Necuratul se pare că a continuat să își facă simțită acțiunea, după cum l-a informat Laubardemont pe Richelieu. Nu numai că unele măicuțe ursuline au mai trecut prin ciudate episoade de posedare demonică, ci, chiar și unii dintre preoții care au slujit la exorcizare au fost cotropiți de forțele Răului. Primul ar fi căzut părintele Tranquille, capucinel extrem de intransigent în timpul procesului. „Trupul i-a devenit agitat, dar nu a resimțit nicio durere, în ciuda convulsiilor puternice“. În noile condiții, regele împreună cu Richelieu au

O reprezentare de epocă a arderii pe rug a lui Urbain Grandier

decis înlocuirea acestuia cu un mistic ieșuit, Jean-Joseph Surin (1600 – 1655), care se pare că, la rândul său, nu a scăpat nici el de vizitele lui Asmodeus, cum o dovedește o însemnare dintr-o scrisoare particulară din epocă, în care se vorbește de „obsesiile sale și episoadele de posedare demonică“. Atât de supărătoare a devenit situația, încât părintele Vitelleschi, conducătorul Ordinului de la Roma, a fost nevoit să recunoască, în august 1636: „El spune că uneori se simte pătruns atât de Cuvântul Domnului, cât și de cel al Diavolului“. Personajul a pierit în chinuri, dar s-au născut legende.

Nu puțini au fost cei care, mai târziu, i-au luat apărarea, încercând să demonstreze că Urbain Grandier nu a fost altceva decât o victimă a timpului și, mai ales, a deciziilor proaste și a agității sale vieți amoroase pe care nu prea s-a sfiit să o facă publică.

Pentru Rapley, de pildă, eroul apare în culori mai mult pozitive. Pedepsa primită trebuie pusă în contextul noilor tipuri de relații pe care centrul politic și religios în continuă expansiune încerca să le stabilească față de puterile locale, pe cale de reorganizare și de găsire de aliați. Sub nicio formă nu se poate vorbi de vrăjitorie și pacturi demonice în ceea ce îl privea pe preotul din Loudun. Jeanne de Belcier trebuie însă văzută ca principala forță manipulatorie din spatele așa-zisului proces și, mai ales, cea care a avut cel mai mult de câștigat, impunându-și cuvântul în acea lume aproape ex-

clusiv masculină. Trebuie notat că, la începutul lui februarie 1637, cea numită Ioana a Îngerilor s-ar fi vindecat în mod miraculos, atingând o cămașă sfântă pe care i-ar fi trimis-o îngerul său protector. Istoria a ajuns și la cele mai importante urechi, însăși regina ar fi folosit această cămașă pentru a o feri de o naștere spontană. Iar legenda a sfidat timpurile. După moartea lui Jeanne, în 1665, numeroși pelerini au trecut pragul mănăstirii pentru a vedea cămașa miraculoasă.

Aldous Huxley, interesat de violența colectivă și de factorii care pot genera catastrofe, în a sa *The Devils of Loudun* (Diavolii din Loudun, 1952), conchide sec: „Am participat la o tragedie“, Grandier fiind cel sacrificat. „El a trăit în vremea apusului așa-numitei Epoci a Respectabilității“. Și tocmai epoca l-a urcat pe rug. ■

ÎN BUCUREȘTI ACUM 50 DE ANI

MARTIE

APRILIE

1974

Graficianul Cik Damadian notează despre Hanul Galben, aflat la întretăierea Bulevardului 1 Mai cu Banu Manta: „După aspect, nu are nimic din ceea ce caracterizează un monument de artă. E destul de dărăpănat și trezește mai curând curiozitate. Și totuși, are puterea de evocare a unei pietre de hotar. Într-adevăr, de aici începeau viile. Sistematizarea orașului prevede ridicarea unor mari construcții în acea zonă. Nu mi-ar dispăcea să văd Hanul Galben stingher, înconjurat de clădiri moderne impunătoare, ca o perla într-o scoică uriașă.”

Într-un oraș în care se construiește mult, iar cuvântul de ordine este nu „cât mai bine”, ci „cât mai repede” nu aveau să rămână prea multe perle.

În București se amenajează piste pentru bicicliști, pe trotuare, pe strada Drumul Taberei, strada Alexandru Moghioroș, strada Bujoreni, Bulevardul Armata Poporului, strada Nițu Vasile, Bulevardul Metalurgiei, Bulevardul Muncii, strada Baba Novac, strada Dristor, Bulevardul Leontin Sălăjan, Bulevardul Dimitrie Cantemir. Au fost date deja în folosință astfel de piste pe Bulevardul Aviatorilor și pe cheiul Dâmboviței. Bucureștenii sunt anunțați că se vor înființa și mai multe centre pentru închiriat biciclete.

Valentin Silvestru povestește cu hazul ce îl caracteriza, în pastila lui săptămânală din *Informația Bucureștiului*: „Pătrund într-o instituție și citesc pe prima ușă ce îmi iese în cale: «Secretariat – intrarea persoanelor streine strict interzisă». Îmi fac o plăcută îndatorire din a corecta cu stiloul vocala cronată din «streine» și trec, cu toată primejdia implicată, pragul. Dincolo de ușă, nimeni. O odaie goală, din care se deschide drum spre alte trei uși, cu tăblițe: «Director», «Director adjunct» și «Intrarea oricărei persoane streine de instituție, interzisă absolut cu desăvârșire». Nu pot intra neanunțat la director, cu atât mai puțin la directorul adjunct, fac deci un gest de pedanterie, rectific iarăși cuvântul greșit, tai și «absolut», care mi se pare zadarnic,

La începutul lunii martie, zăpada și viscolul pun stăpânire pe străzile Bucureștiului

și deschid ușa, după ce mi-am luat inima în din. Nu e nimeni. Aici mă mai întâlnesc doar cu o singură ușă, pe care însă nu mai e notat nimic, astfel că pun mâna pe clanță, trec într-un culoar, de acolo, urmând o săgeată hașurată, într-o baie, de aici iar într-un coridor, unde mai împing o ușă, ajung într-un antreu și iată-mă într-o curte cu poarta veche, de fier, dărămată, astfel că pot ieși liniștit în stradă, ca să înconjur clădirea și să o iau de la capăt.

De astă dată, la secretariat găsesc o secretară care tricotează, în timp ce pe reșou sfârâie ibricul cu cafea. Nu pare deloc mirată că, deși străin de instituție, am îndrăznit să intru și-mi face un semn amical spre ușa cu «absolutul» șters de mâna mea.

Aici, un tovarăș vârstnic, în vestă de lână, ce înfulecă tacticos cămași olteneste, mă invită să iau loc și nu se neliniștește câtuși de puțin că, deși din afara instituției, am încălcat anunțul ce ar fi trebuit să îmi paralizze intenția de a intra. Am rezolvat cu bine problema pendinte, dar am rămas cu mustarrea de cuget că am manifestat atâta lipsă de respect față de ordinea interioară a localului.

La sala mare a Teatrului Național s-a reluat piesa *Furtuna*, de A.N. Ostrovski. În rolul feminin principal a fost distribuită Olga Delia Mateescu, proaspătă absolventă a I.A.T.C., socotită încă din școală unul dintre cele mai promițătoare talente.

Întrebat ce părere are despre tânăra generație de actori, artistul poporului Alexandru Giurgaru răspunde: „Am o părere foarte bună despre talentul lor. Dar mă-ngrijorează faptul că cei tineri nu prea au parte de repertoriul pe care l-am jucat noi. Mă refer, de bună seamă, la clasici. Chiar când îi joacă, mi se pare că spectacolele ies altfel, mai mult după dorința regizorilor, decât după «scrisa» lui Shakespeare, Gogol, Caragiale, Molière...” Intervine reporterul: „Nu e firesc să evolueze și concepțiile în montarea pieselor clasice?” „Firese, nimic de zis. Uite, noi, cei mai vechi, am jucat *Scrisoarea pierdută* fără s-aducem mititei pe scenă. Colegii noștri tineri i-au adus. Dar asta nu scade nici succesul nostru, nici pe al lor. Credeți că bătrânețile noastre incomodează tinerețile lor? Dar eu tot cred că Sică Alexandrescu era mai aproape de Nenea Iancu. El știa din '912, când *Scrisoarea pierdută* o jucau Iancu Petrescu și Iancu Brezianu, că așa văzuse piesa chiar Caragiale. Și se pare că-i plăcuse.”

Foarte mulți tineri (Ștefan Iordache, Anda Caropol, Ștefan Radof, Emil Hossu) a distribuit și regizorul Dinu Cernescu în *Hamlet*, piesă a cărei premieră avusese loc la Teatrul „Nottara” cu o lună mai înainte. Într-o cronică întârziată din *Flacăra* citim: „Dacă accepti viziunea lui Dinu Cernescu, atunci spectacolul este remarcabil. Dacă nu, spectacolul de pe scena «Nottara»-ului poate fi orice altceva în afară de *Hamlet* al lui Shakespeare sau, mai exact spus, un *Hamlet* de Shakespeare văzut în cioburi de oglinzi. Regizorul a îndoliat întreaga piesă, făcând din toate personajele unelte ale crimei și ale trădării. [...] O

Debutază
la Cenaclul „Flacăra”
eleva din clasa a XII-a
de la Liceul
„I.L. Caragiale”
Maria Dragomiroiu

astfel de viziune știrbește complexitatea creației marelui Will, aducând pe scenă o alcătuire de replici și de personaje ce nu mai poartă amprenta genialului dramaturg. Schimbându-se ordinea tablourilor, suprimând replici și scene, eliminând personaje (Groparul I vorbește singur, pentru că Groparul II, trecut în program, Vasile Lucian, uită să mai intre în scenă).“

Pe strada Clunet nr. 16, în apropiere de Podul Elefterie și de Opera Română, se află casa în care a locuit profesorul George Oprescu. După moartea lui, colecția sa de artă a devenit muzeu. La jumătatea lunii martie revine în circuitul cultural al Capitalei fosta sală a Cinematocii de pe Bulevardul Magheru, cu titulatura

de Casa Filmului. A fost inaugurată luni seară cu premiera filmului „Păcală”, de Geo Saizescu. Urmează să se amenajeze două săli mai mici la subsol și un restaurant.

Se împlinesc anul acesta 100 de ani de la nașterea eminentului om de știință român, Francisc Rainer, creatorul și animatorul Institutului de antropologie, ridicat în 1937 pe actualul Bulevard Petru Groza. O dată aniversară pentru actualii specialiști ai Centrului de cercetări antropologice, dar spre stupoarea și marea noastră consternare, și un an în care o activitate laborioasă desfășurată aici pentru cunoașterea trecutului și prezentului nostru național se bucură din ce în ce mai puțin de aprecierea și sprijinul unor foruri de decizie. Prin efectul unor reorganizări succesive, centrul de cercetări antropologice a fost nevoit să cedeze provizoriu parterul și subsolul, unde s-a instalat catedra de biofizică a I.M.F. Mai apreciat și cunoscut de minister, Institutul de medicină a continuat să rechiziționeze încăperile centrului de antropologie,

A venit
vacanța
de primăvară!

fiind în pericol să se procedeze la evacuarea totală a centrului.

Într-o dezbatere pentru revenirea la scrierea cu â, cele mai multe păreri sunt pentru revenirea la vechea ortografie. Academicianul Al. Rosetti își amintește: „În septembrie 1953 Consiliul de Miniștri a aprobat noile norme ortografice ale limbii române, elaborate de Academia Republicii Populare Române. Noul așezământ ortografic a fost discutat și propus de Secția de științe filologice a Academiei. Președinte al Secției era atunci maestrul Mihail Sadoveanu. Cuvântul său a atârnat greu în cumpănă [...] Dacă memoria nu mă înșală, am fost singurul din Secție, care am susținut scrierea cu â.“ „Primul care a protestat, chiar în 1953, la apariția noilor reguli ortografice, a fost regretatul dr. Petru Groza care, într-o scri-

soare trimisă Institutului de lingvistică din București, a declarat că el nu poate concepe să scrie român, pîine, ciine, mîine etc. cu î (din i). [...] O comisie instituită în 1965 de Prezidiul Academiei a adoptat scrierea cu â, pentru România, român și derivatele lor.

Echipa națională de handbal a României, campioană mondială pentru a patra oară; de la stînga, rîndul de sus: Kicsid, Grabovschi, Cosma, Penu, Birtalan, Dan Marin, Licu, profesorul Ioan Kunst Ghermănescu, antrenorul Nicolae Nedef, doctorul Constantin Șerban, Dincă, Stockl, Bota, Gașu

Scrierea cu â, în interiorul cuvintelor, care corespunde și unor rațiuni etimologice, se bucură de popularitate. Scrisul nostru viitor va decide, cred, revenirea la cele două semne: î și â, așa cum s-au impus prin tradiția creată de regulile ortografice din 1904 și 1932 – era de părere prof. univ. Dimitrie Macrea, membru corespondent al Academiei Române. Doar academicianul Al. Graur considera că ortografia momentului era cea mai potrivită.

În Adunarea generală a Academiei Române

au fost aleși, la Secția de științe istorice, membri titulari Constantin C. Giurescu și Ștefan Pascu, iar ca membri corespondenți Ladislau Banyai și Ștefan Ștefănescu.

Alegerile de noi membri la Academie provoacă îngrijorare în redacția revistei *Flacăra*. Iată ce scrie redactorul-șef Adrian Păunescu: „Fostul titular al rubricii de fotbal din revista noastră, Eugen Barbu, a devenit

– pentru cu totul alte merite decât cele de cronicar sportiv – membru corespondent al Academiei Române. În noua situație, scriitorul ne-a declarat că nu va mai putea semna articole despre fotbal.

– Nu mai pot, domn’ Păunescu, că se uită onorabilii mei colegi din Academie urât la mine.“ Drept urmare, Păunescu se duce el la meciul Steaua – F.C. Constanța. Când colo, peste cine dă la masa presei? Peste Eugen Barbu.

„– Auzi domn’ Păunescu, ia fii dumneata atent la Piticul [antrenorul Titi Teașcă], a făcut altă echipă din Steaua – comentează proaspătul membru corespondent al Academiei Române.

De îndată facem amândoi ochii mari, fiecare cât poate de mari.

– Ascultă, îmi zice, nu știi dumneata cine este 9 acela care fuge pe tot terenul de parcă n-are stare?

– Cum să nu știu? Este cunoscutul jucător comod Iordănescu.

– Dar ce le face Piticul, domn’ Păunescu, de alcargă ăștia așa?“ – se miră Eugen Barbu.

În finala Campionatului mondial de handbal, disputată la Berlin, echipa națională a României învinge cu 14 – 12 naționala R.D.G. Mihai Penu a făcut un meci de excepție în poarta echipei noastre, fiind declarat portarul nr. 1 al turneului, iar Birtalan a fost golgeter cu 43 de goluri. O victorie cu atât mai meritorie cu cât președintele Federației române de handbal declara, după meci, că producția de mingi de handbal indigenă nu poate satisface nevoile cluburilor. Jucătorii de lot de la Steaua și Dinamo „fură“ mingile de concurs de la Federație.

La 28 martie, Nicolae Ceaușescu a fost ales primul președinte al României.

Rubrică realizată cu sprijinul
Bibliotecii Academiei Române

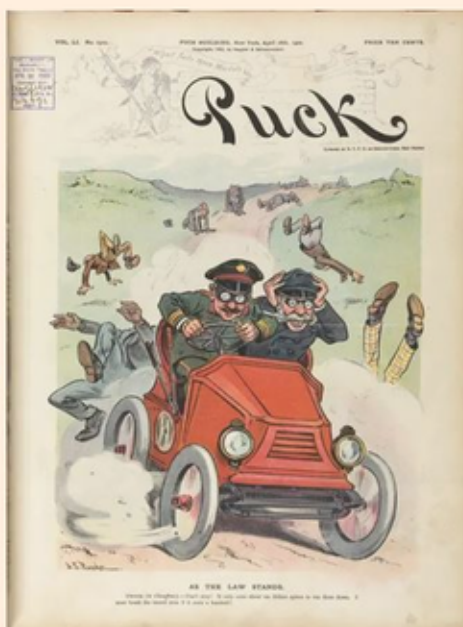
VREMURILE ÎN CARE ÎN AMERICA APĂREAU REGULILE DE CIRCULAȚIE

● Mașina – un animal feroce ● O națiune întreagă deplânge pierderile de vieți omenești în accidente de mașină ● Inventarea semnelor de oprire, marcajelor de bandă de circulație și impunerea sensului unic pe străzi ● Primele echipe de polițiști destinați controlului traficului ● Lipsa locurilor de parcare și parcare ilegală – aceleași probleme ieri, ca și astăzi!

THEO STĂNESCU-STANCIU

1900: un nou veac, în care America avea să păsească, în multe domenii, ca un adevărat deschizător de drumuri. Spirite pline de aventură, cetățenii ei îmbrățișau cu înflăcărare orice inovație.

Pentru a-și ușura viața, diminuea munca sau, mult mai simplu, pentru distracție... Sacrificiile, de multe ori, nu atârnavă prea greu în balanță. Dar nu și în cazul mașinilor, matahale de metal, zgomotoase și criminale, care le cuceriseră străzile și îi speriaseră pe mulți americani!

La 7 iunie 1899, un grup de pasionați de mașini și-a dat întâlnire în marea sală a impresionantului Hotel Waldorf-Astoria din Manhattan (ridicat în 1893, renovat și mărit patru ani mai târziu), cu scopul de a înființa „Automobile Club of America”, o asociație menită, după cum avea să se consemneze în declarația de intenție publicată mai târziu: „a menține un club social dedicat sportului cu volan și dezvoltării acestuia

în întreaga Americă” (*New York Times*, 16 august 1899). Ceea ce părea doar un moft la sfârșitul veacului al XIX-lea, s-a transformat, rapid, într-o nouă pasiune. Conform datelor statistice oferite de nou înființata asociație, creșterea a fost una spectaculoasă: dacă în 1909 erau înregistrate pe tot teritoriul

Hotelul Waldorf-Astoria din Manhattan, unde la 7 iunie 1899 s-a înființat „Automobile Club of America”

*Un accident
de mașină*

S.U.A. aproximativ 200.000 de vehicule motorizate, șapte ani mai târziu, în 1916, se ajunsese deja la peste 3,5 milioane (conform statisticilor publicate de Biroul de Drumuri Publice de pe lângă Departamentul S.U.A. pentru Agricultură). Și, atenție, cifra trebuie raportată la o populație puțin peste 100.000.000 de suflete!

Viteza pe care o primeau, lipsa de abilitate a șoferilor, condusul sub influența băuturilor alcoolice, străzile încă neadaptate la noile invenții au condus la înmulțirea accidentelor, multe soldate cu răni grave sau chiar cu decese. Pericolul mașinilor de pe drumurile Americii a devenit unul dintre cele mai dezbătute subiecte, în rândurile politicienilor, în presă sau în discuțiile dintre vecini și prieteni. Era automobilul o invenție a Răului?!

După cum arăta într-o recentă istorie a legislației în domeniul conducerii autovehiculelor istoricul American Mark Chinen (*Law and Autonomous Machines*, Legislația și mașinile autonome, 2019), Curtea de Apel din Georgia a ajuns, într-un document datat 1907, să considere „mașinile drept

animale feroce, astfel că legea referitoare la îndatoririle proprietarilor unor asemenea animale trebuie să fie aplicată ca atare. Cu toate acestea, mașinile nu trebuie să fie puse laolaltă cu toți câinii agresivi, taurii furioși, câinii încăpățânați sau altele asemenea“.

O Americă întreagă a ajuns să dezbătă asupra posibilităților modalități de control a neîmbânzitelor motoare: se putea crea o legislație rutieră?! În fond, cine putea să fie declarat vinovat și cine nu în cazurile în care se ajungea la proces?!

Un tânăr avocat, cu un nume cu rezonanțe istorice, Xenophone Pearce Huddy (1876 – 1943), a întrezărit importanța litigiilor din domeniu, reușind să-și

clădească o strălucită carieră. Cartea publicată pentru prima dată în 1906 (de altfel, chiar anul în care Huddy era admis în baroul din New York), *The Law of the Automobile* (Legea pentru mașini), analiza ramificațiile juridice ale noilor concepte, precum „depășirea vitezei“, scopul și funcția străzii, drepturile pietonilor sau a copiilor nesupravegheați de adulți, care se joacă pe stradă...

Pricipala cauză a accidentelor a reprezentat-o însă viteza. Până la finele primului deceniu al secolului al XX-lea, în aproape niciun oraș din S.U.A. nu a existat o legislație specială în domeniul rutier, în consecință nici subiectul limitării vitezei nu fusese atins încă.

În 1909, oficialitățile din Detroit au decis să atace problema într-un mod drastic: viteza automobilelor pe străzile urbei nu putea să depășească 5 mile pe oră – aproximativ 8 km pe oră! Se dorea ca străzile să redevină liniștite și sigure, precum au fost înainte de inventarea mătasei de metal. Mulți au salutat decizia cu încântare: caii nu se mai speriau de motoarele huruinde, iar pietonii aveau timp să se ferească din calea

*Augustus Post,
la volan,
unul dintre
fondatorii
„Automobile
Club
of America“;
în fundal
casa
lui Mark Twain*

„Cuiburi
de cioară”

bestiilor! Ușor de zis, însă greu de pus în practică de șoferi: era aproape imposibil de ținut în frâu mașina cu o asemenea viteză, ca să nu mai vorbim de timpul deplasării, care creștea simțitor... Oricum, dacă soluția celor din Detroit părea complicată de pus în practică, cea adoptată de unele orașele din Anglia aceleiași perioade pare ruptă din imposibil: pentru a rula cu oarece viteză pe străzi, un șofer trebuia să anunțe oficialitățile cu timp înainte, acestea să trimită un reprezentant, care, pe jos sau în șaua unui cal, era nevoit să meargă înaintea mașinii, fluturând steaguri de atenționare! În

cazul în care legea era încălcată de șoferi, pedeapsa ce urma era extrem de severă, amenzile lăsând găuri adânci în buzunarele vinovaților; uneori, în cazuri de omor sau răni-re din culpă, ajungându-se la pedepse cu închisoarea.

În decembrie 1895, pentru a monitoriza inițial traficul bicicliștilor, Theodore Roosevelt (1858 – 1919), viitorul președinte, pe atunci comisar șef al New York, a organizat o brigadă

specială, care a început să fie numită de locuitori, *brigada arzătoare*, deoarece amenzile emise... îi usturau rău pe cei care apăseau pe pedala de viteză. În scurt timp, poliștii aveau să monitorizeze traficul. Un ofițer *arzător* staționa într-o cabină pentru a înregistra vitezele. Dacă observa că vreun șofer zbura pe lângă, suna la următoarea cabină, de unde, un alt coleg era trimis, pe o bicicletă, să oprească infractorul; pe care, apoi, îl aresta pe loc

și îl conducea în fața judecătorului. Pe atunci, nu exista ideea avertismentului...

Și poliștii chiar aveau de furcă pe drumurile marilor orașe americane: într-o singură zi din 1911, conform înregistrărilor unui judecător din Detroit, John Connolly, ei au săltat peste 450 de vitezomani și i-au adus în fața justiției.

Au apărut, apoi, așa-numitele brigăzi de poliție de trafic. Împărțiți în grupe de câte patru persoane erau trimiși în cele mai aglomerate intersecții. Pentru a semnaliza și, totodată, a descurca blocajele din trafic, preluând termeni din

Poliștul oprește circulația
ca să treacă pisica cu puil ei

Inspecția unui semafor

vocabularul hipic, poliștii au impus gesturi speciale. După cum sunt descrise într-un raport anual de către superintendentul de trafic din Detroit, William Rutledge: „mâna ridicată reprezintă semnalul de oprire, iar cea care se balansează pe lângă corp – semnalul de a rula”. Însă mimica oamenilor de ordine nu a fost prea ușor înțeleasă de participanții la trafic. „Șoferii care au reușit să observe semnalele poliștilor nu au părut să priceapă ce se dorea efectiv și au trecut cu mașina, astfel că a fost necesar ca agentul de circulație să alerge după ei și să le explice

semnificația semnalului. Agenții trebuia să dea dovadă de considerabilă răbdare..." (*Story of the Detroit Police Department, 1916 – 1917*, Înregistrări ale Departamentului de Poliție din Detroit, 1916 – 1917).

În același an 1911, Detroit devenea primul oraș în care era experimentat cu succes sistemul de circulație pe străzi cu sens unic. Mai puțin reușită însă s-a dovedit a fi o altă soluție – așa-numita „diferențiere pe canale“ a străzilor, respectiv dreptul de a circula un singur tip de vehicul pe o anumită stradă, fiind vizate, în special, camio-

*O femeie polițist
dirijează traficul în Detroit*

nete de livrare sau taxiurile.

Patru ani mai târziu, aceeași municipalitate inaugura și primele aparate de semnalizare, de tip stop, utilizând lumini, denu-

mite de atunci semafoare stradale. Desenul original reprezenta două forme, pentru cele două culori, roșu și verde – un cerc verde de metal, respectiv o stea – pentru roșu. Efectiv, un polițist stătea pe o platformă ridicată deasupra străzilor aglomerate („cuib de cioară“, cum era cunoscută în epocă) și schimba, manual, semnalul. Ofițerii aflați sus pe platforme, înainte cu zece secunde de a schimba semaforul,

fluierau pentru a-i atenționa pe șoferi și pietoni. Primul semafor acționat electric avea să apară în 1922, în același Detroit, conținând de astă dată trei culori, pe

Nu putem să blamăm buna intenție a d-lui prefect al poliției Capitalei [Gabriel Marinescu, în funcție între 11 iunie 1930 – 23 februarie 1937 – *n. red.*], decis să puie oarecare ordine în circulația Capitalei. Pentru că bucureșteanul nostru prea a devenit comod și fantezist în felul lui de a se plimba sau de a traversa strada. El e convins că sacrosanta lui persoană e intangibilă și e totdeauna cu înjurătura pregătit contra acestor șoferi „asasini“, care își permit să meargă cu viteză, turburând orientatul lui *dolce-famiente*.

Problema astfel văzută prin prisma pietonului pornește de la o premisă greșită: se crede anume că idealul consistă într-o cât mai înceată parcurgere a străzilor de către vehicule. Eroare!

La Paris, șoferul merge cu o viteză ne-bună și, totuși, procentul de accidente e mai mic decât la noi. Vezi acolo că cetățeanul de pe jos e ceva mai civilizat. El respectă toate consemnele; nu părăsește dezordonat insulele de refugiu; nu cascade plictisit și nici nu se întoarce după un picioruș mai picant tocmai când e în mijlocul traversării... În fața unor asemenea surprize, nici cel mai dibaci șofer – nu parizian, dar chiar new-yorkez – nu mai poate să stăpânească mașina. [...]

Așa că, ce să ne mai mirăm azi, când mașinile ating viteze ce întrec pe acele ale locomotivelor, că un biet „cetățean liber“ se indignează de a nu mai putea circula în voie într-un sens sau în altul, în ritm de candidă promenadă.

Dar ceea ce jignește cel mai mult simțul de libertate e, desigur, simbolul lanț, întins lângă bordura trotuarului, care amintește în permanentă sclavia, silnicia.

Și, apoi, românul mai e lovit... în demnitatea lui națională: Dar, bine, nenișorule, ce vrea să zică aia „stop“?! Țsta nu-i cuvânt românesc... Nici francez, nici german, nici italian, vom adăuga noi... Nu-l veți găsi în niciun caz în dicționarul limbii române. E un mixtus-compositum anglo-american. E drept că i se putea găsi echivalentul într-un militaresc: „Stăil!“... Dar se vede că domnul prefect, care anunță că s-a reîntors dintr-o călătorie de studiu din străinătate, este astăzi șocat de sunetul dizgrațios al limbii materne.

Dar nu e în intenția noastră să-l tachinăm, ci îi promitem să-i dăm tot concursul, oprindu-ne smimă în clipa când tabela buclucașă ne face front.

(*Ilustrațiunea română*,
nr. 47, 18 noiembrie 1931)

Curs de circulație în școală

lângă verde și roșu apărând și o nuanță de chihlimbar, gălbuie, menită a arăta că un semnal este pe cale să se schimbe.

În ciuda tuturor măsurilor luate, numărul accidentelor a continuat să crească, odată și cu sporirea considerabilă a parcului auto la nivelul întregii Americi. Șoferii vinovați au devenit inamicul numărul unu în paginile ziarelor, fiind etichetați „ucigași fără remușcare”, pericolul reprezentat de ei fiind comparat cu o epidemie devastatoare. Printre cele mai afectate orașe americane au fost New York, Chicago, Detroit, Boston și Los Angeles.

Pe lângă patrulele speciale, la nivelul tuturor marilor orașe din America au fost luate și alte tipuri de măsuri. Clopotele

de la stațiile de pompieri, biserici, școli sau instituțiile polițienești au început să sune de două ori pe zi, comemorându-se astfel victimele accidentelor auto. S-a ajuns chiar ca, la începutul orelor, profesori sau polițiști în uniformă să le citească elevilor liste interminabi-

le cu numele celor uciși de vitezmăni.

La rândul ei, în special la îndemnul organizațiilor de femei, societatea s-a organizat, pe tot teritoriul american au început să se țină marșuri; cu ocazia unui asemenea eveniment, la New York, de pildă, 10.000 de copii deghizați în fantome au marșăluit pe străzile orașului.

Deoarece marea majoritate a caselor nu numai că nu aveau garaje, dar nici măcar căi speciale de acces pentru mașini, străzile au început să fie blocate de vehiculele staționate. S-a născut, astfel, o nouă problemă, care a creat și ea numeroase bătăi de cap: parcare ilegală.

Împotriva ei, un canadian a găsit o ingenioasă soluție...

Fire hotărâtă, James Couzens (1872 – 1936), noul comisar șef al Detroitului (în funcție între 1916 – 1918) nu a stat prea mult pe gânduri: atunci când metodele clasice, de simplu avertisment și educație, nu au dat rezultate, a ordonat ridicarea și tractarea pe un teren viran a tuturor mașinilor parcate ilegal. În doar jumătate de an (1917), municipalitatea a ajuns, astfel, să ridice aproape 11.000 de vehicule! „A fost un adevărat șoc pentru cei necuștați și neglijenți, dar s-a dovedit

James Couzens ridică mașinile parcate ilegal, reușind să disciplineze șoferii

extrem de eficient” – a declarat, într-un raport oficial, comandantul de atunci al Poliției.

Și în limbajul de zi cu zi, vitezmăni și cei cu un comportament iresponsabil la volan au început să capete porecle: *joyriders* (șofer de plăcere) au fost denumiți cei care furau mașinile neasigurate și, după ce făceau câteva curse în viteză, le abandonau sau le distrugau în accidente; *road hogs* (mistreții străzilor) erau cei care conduceau nesăbuit, fără să se gândească la colegii de trafic sau la peșoni. ■

Mașini parcate aiurea, Detroit

AEROPLANELE ÎN SLUJBA COMUNICAȚIILOR

I. NĂDEJDE

În Germania și Franța s-au făcut mari cheltuieli cu aeroplanele și, mulțumită atâtor oameni îndrăzneți, care și-au pus în primejdie viața, au ajuns la mare desăvârșire.

Adolphe Pégoud

Ne-a fost dat să vedem călătorii făcute de la Paris la Petersburg, cu câteva popasuri. Am văzut aeroplanul zburând peste Alpi și peste Marea Mediterană. Am văzut pe Daucourt [Pierre Daucourt, 1879 – ?, a câștigat cupa Pommery în octombrie 1912 – *n. red.*] zburând de la Paris la Viena, Budapesta, București, Constantinopol spre Cairo, unde ar fi ajuns dacă nu se întâmpla aeroplanului nenorocirea în apropiere de țel [încercarea din 21 octombrie 1913, la care a participat și un pasager, Henri Roux – *n. red.*].

Zborurile lui Pégoud [Adolphe Pégoud, 1889 – 1915, aviator și instructor de zbor, o figură foarte populară în acea perioadă, supranumit „îndrăgostitul de pericole”, unul dintre primii piloți care au reușit un luping și totodată cel dintâi as al aviației din istorie câțiva ani mai târziu, în Primul Război Mondial, în care și-a pierdut și viața – *n. red.*] și ale altora ne-au arătat că aeroplanele sunt pe cale de-a ajunge așa de bine cumpănite, încât nici furtunile, nici loviturile de vânt neașteptate, nici oprirea motorului să nu le mai pună în primejdie de nimicire. Oricum s-ar răsturna, peste cap, peste coadă, la dreapta sau la stânga, cârmaciul le poate aduce la loc, dacă nu-și pierde cumpătul și știe ce are de făcut.

S-a dovedit la Paris că aeroplanele pot fi făcute așa, încât să-și păstreze echilibrul și fără să le dea cârmaciul vreun ajutor; căci au mașinării care îl aduc la loc, dacă

vântul încearcă a-l răsturna. Un aviator a câștigat un premiu mare, zburând cu aeroplanul pe vreme de furtună, împreună cu un călător și stând cu mâinile încrucișate pe piept, va să zică nedând aeroplanului nici un ajutor cu cârma. [...]

E vorba, în Germania, să se dea răsplăți însemnate acelor aviatori care vor reuși mai bine și mai ieftin a duce călători. Și e vorba de călători, nu de oameni, care au și ei dorința de a face un zbor. Cei ce zboară împreună cu aviatorii sunt mai ades ei înșiși aviatori și ajută prin sfaturile lor pe cârmaci. E vorba însă de călători care să nu priceapă nimic în privința aeroplanului, să se folosească de el, cum se folosește de tren cel ce umblă cu trenul. [...]

Adolphe Pégoud se pregătește să decoleze într-o misiune de luptă, transportând opt bombe

Încurajarea zborurilor în scop practic va face ca oamenii să-și dea seama de rostul și de folosul acestui transport și va veni cât mai curând timpul să aibă mulți aeroplan pentru călătoriile mai lungi, după cum au acum automobile.

Nu e de crezut că vor prinde aeroplan cu locuri pentru opt sau zece călători, ci numai cele pentru câte doi-trei.

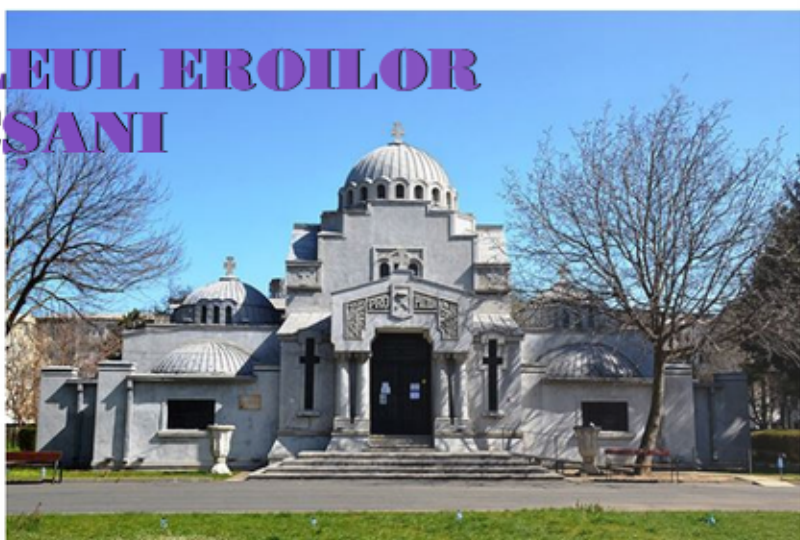
Lumea se schimbă și ceea ce ar fi părut acum câțiva ani un basm, astăzi a ajuns de mult lucru a avea și cu puțință.

(Albina, nr. 15 – 16, 5 – 12 ianuarie 1914)

Carte poștală germană care prezenta performanța lui Pégoud, un luping

MAUSOLEUL EROILOR DIN FOCȘANI

Dr. FLORIN-DANIEL MIHAI
(muzeograf, Muzeul Vrancei)

Găzduit de parcul din cartierul Sud al Focșanilor, cunoscut ca „La Mausoleu”, monumentul memorial a fost dedicat eroilor români și ruși care au luptat în timpul Războiului pentru Întregirea Neamului (1916 – 1919). Construirea a fost anevoioasă, fiind ridicat în mai multe etape: în 1925 au început săpăturile la fundație, iar din 1926 s-a lucrat etapizat până în 1931, când a fost gata la „roșu”. În 1938 a fost învelit cu tablă zincată, pentru ca în iarna 1940 – 1941 să fie finalizate celelalte lucrări: instalația electrică, podelele, pereții, montarea balustradelor etc.

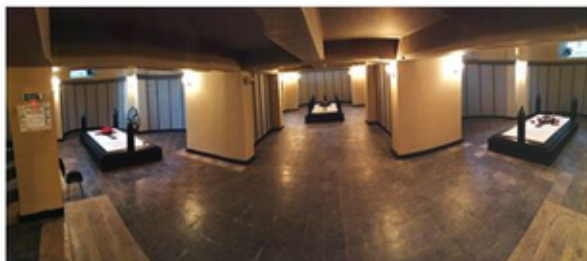
Ideea construirii Mausoleului Eroilor din Focșani a aparținut generalului Toma Lișcu, sprijinit în acest demers de locotenent-colonelul Dumitru Carlaonț. Generalul Lișcu era președintele Comitetului Județean Putna al Societății „Mormintele Eroilor”, constituit la 20 februarie 1924.

Mausoleul a fost ridicat după schițele arhitectului Ștefan Baloșin, din cărămidă, piatră și beton, pe un plan în formă de cruce. Construcția este de inspirație bizantină, cu trei turlă, și beneficiază de o suprafață de 457 m.

Accesul în incinta monumentului se face pe o scară cu trepte din beton și o ușă masivă din fier forjat. Aceasta este montată într-un portal masiv din beton străjuit de câte două coloane cu fusul rotund și capitelluri compozite, pe care se sprijină un fronton cu decorații florale, care

încadrează anul 1926. Pe frontispiciul frontonului, de-o parte și de alta a unui cartuș, în care sunt redată în relief o spadă și o baionetă, formând un „X” (atributele vitejiei și victoriei în „simbolistica” comunistă), s-a inscripționat cu litere în relief: „PRO PATRIA”. Inițial, între cele două cuvinte

Interiorul mausoleului (fotografia autorului)

era poziționată stema regală, schimbată la începutul perioadei comuniste.

Coborând scările interioare, aflate de-o parte și de alta a platformei superioare, se deschide accesul vizitatorului spre sanctuarul în formă de cruce, unde se află trei cripte comune, acoperite cu plăci inscripționate cu numărilor eroilor necunoscuți, astfel: două cu câte 581 și una cu 582 de eroi aduși din regiunile Panciu, Ruginești, Nănești, dar și din județul Prahova. Tot aici, în partea stângă a sanctuarului, pe latura nordică, se află cele 12 plăci inscripționate, dintr-un total de 82 care au existat inițial, care au supraviețuit vremurilor vitrege și au păstrat intacte nișele cu osemintele eroilor cunoscuți. În total, astăzi, Mausoleul Eroilor din Focșani adăpostește osemintele a 1.744 de eroi necunoscuți (criptele comune) și 240 eroi cunoscuți (nișe).

SOCIETATEA „CULTUL EROILOR“

Ridicarea unui monument de dimensiuni impresionante a pus probleme financiare serioase, mai ales în contextul în care în întreaga țară se făceau eforturi deosebite pentru ridicarea însemnelor de cinstire a eroilor, iar Societatea „Mormintele Eroilor – Cultul Eroilor“ coordona multe dintre acestea. La 1 septembrie 1924, la Focșani s-a constituit Comitetul pentru construirea unui monument al Eroilor din Războiul din 1916 – 1919. Un prim ajutor a venit din partea Primăriei orașului Focșani, care a oferit suma de 25.000 lei.

Cum suma era departe de a acoperi cheltuielile, au fost căutate alte forme de finanțare.

Generalul Toma Lișcu, în calitate sa de președinte al Comitetului Județean Putna al Societății „Mormintele Eroilor – Cultul Eroilor“, a trimis în mai multe rânduri invitații prefectului județului pentru a lua parte la întrunirile comitetului. Ajutoarele bănești oferite de Primărie și Prefec-

Locotenent-colonelul
Dumitru Carlaonț

Generalul Toma Lișcu

tură au condus la finalizarea construcției, completând eforturile Societății „Cultul Eroilor“ (denumire adoptată în 1927).

Totodată, s-a apelat la organizarea unor evenimente caritabile pentru a se strânge fondurile necesare continuării construcției. De altfel, documentele de arhivă ne arată că au fost mai multe colecte publice. Așadar, au fost organizate baluri, serate dansante, serbări, concerte ori s-au pus în vânzare cărți poștale cu proiectul mausoleului.

Menționăm și acțiunile trupei marelui actor Constantin Tănase, care a pus în scenă două spectacole, la 21 și 22 februarie 1931. Sumele încasate au fost donate Comitetului Județean Putna al Societății „Cultul Eroilor“, cu mențiunea: „pentru continuarea lucrărilor la Mausoleul Eroilor“.

Finalizarea construcției s-a produs în iarna 1940

Detaliu din expoziție

– 1941, când a continuat și procesul de așezare în cripte a osemintelor eroilor, început în 1931. Au fost deshumate oseminte ale eroilor din județul Putna și Prahova. Acest proces a continuat până în 1943. În total, Mausoleul a ajuns să adăpostească 2.619 eroi (518 oseminte ale eroilor români și ruși cunoscuți și 2.101 oseminte ale eroilor necunoscuți).

Odată cu desființarea Așezământului Național „Regina Maria“, predecesorul organizației „Cultul Eroilor“, Mausoleul Focșani a intrat în grija Ministerului Forțelor Armate, prin Decizia Ministerială nr. 297, din iunie 1948.

DE LA DEZINTERES, LA REVENIREA LA ROLUL ÎNȚĂL

În 1952, monumentul a intrat sub administrarea Sfatului Popular Orășenesc Focșani. Acest fapt nu s-a dovedit de bun augur. Controalele efectuate între

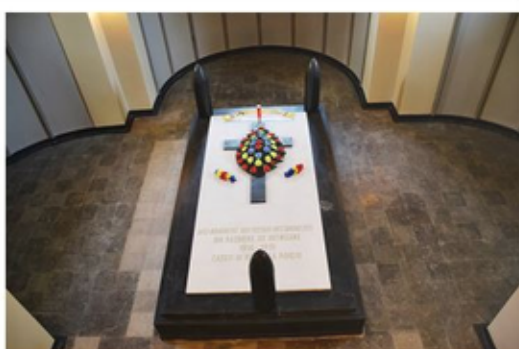
1952 – 1955 de o comisie de la Muzeul Militar din București au scos la iveală numeroase probleme (profanări ale monumentului, furturi ale ușii de la intrare sau tablei de pe acoperiș) și un total dezinteres al autorităților locale.

Raportul generalului Mihai Maltopol, din aprilie 1952, consemna starea jalnică a construcției. Acesta sublinia că există unele zvonuri despre transformarea Mausoleului în WC public sau loc de întâlnire între femeile de moravuri ușoare și soldații sovietici staționați în această zonă.

Încercările lui Maltopol de a atrage atenția autorităților și a schimba situația s-au soldat cu eșec. Abia în 1957 au fost efectuate primele lucrări de reparații urgente, iar după cutremurul din 1977 au fost executate altele, pentru a fi restabilite onoarea și scopul memorial al monumentului. În 1969, a fost organizată aici și prima expoziție având ca tematică eroismul românesc în cadrul bătăliei de la Mărășești din 1917.

Chiar dacă nu a fost scopul inițial al acestui

Altarul care a funcționat în interior
(fotografia autorului)

Cripta care adăpostește osemintele celor 518 eroi

monument, din 1991 și până în 2006 în mausoleu a funcționat o biserică de cult pentru enoriașii din Cartierul Sud al orașului Focșani.

În partea de demisol a clădirii, înspre est, era amenajat un altar în stil ortodox, fiind decorat cu icoane. Icoanele ornaș și ceilalți pereți ai demisolului.

Aspectul bizantin și perioada de 15 ani în care aici a funcționat o biserică au rămas întipărite în mentalul colectiv local. Ba mai mult, oamenii care trec prin fața parcului își fac semnul crucii și astăzi.

Între 2009 și 2013 au avut loc lucrările în urma cărora mausoleul și-a recăpătat statutul de monument memorial, făcând parte dintr-un amplu proiect de reabilitare și consolidare, intitulat „Drumul de Glorie al Armatei Române în Primul Război Mondial”. Astfel, a putut fi reintrodus în circuitul turistic și cultural alături de celelalte mausolee din Vrancea.

În prezent, Mausoleul Eroilor din Focșani este o clădire din patrimoniul Consiliului Județean Vrancea, administrată de Muzeul Vrancei. ■

FONDATORUL SPITALULUI „FILANTROPIA” (Biverb: 10, 7)

R K R K R ... A S

Gheorghe BRAȘOVEANU

Soluția rebusului ALEXANDRU IOAN CUZA, din nr. 2/2024

HARALAMBIE – ELENA – IROD – IES
– ZECE – U – D – PLIUL – AC – EVI – I
– EF – A – LINS – USRET – BISERICA
– I – ET – CUNUNIE – ROB – SA – TOI –
GREGORIAN

Soluția jocului EROUL MÜNCHHAUSEN,
din nr. 2/2024

BARONUL MINCINOS
(BA – R/O – NUL/M – IN – C/IN – O – S)

ROMÂNII DIN MAREA BRITANIE

Iată noi pagini din documentul intitulat Note privind legăturile dintre cercurile oficiale britanice și Mișcarea Românilor Liberi, redactate pentru Divizia Cercetări Speciale din Departamentul de Stat de D. Dem. Dimăncescu, membru al Comitetului Național al Mișcării Românilor Liberi. Textul în limba engleză se păstrează în colecțiile Arhivelor Hoover Institution on War, Revolution and Peace, fondul Gheorghe Iliescu. Publicarea lui este posibilă grație doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU.

Pe această bază morală, micul grup al Mișcării Românilor Liberi a refuzat să se autodizolve. Membrii mișcării erau pregătiți să meargă *cu toții* [subliniat în original] într-un lagăr de concentrare, lăsând blamul pentru o asemenea acțiune pentru cei care și-ar fi asumat responsabilitatea ei.

Din fericire, pactul anglo-sovietic a fost semnat în mai 1942, fără să mai fie nevoie să se dizolve Mișcarea Românilor Liberi. O asemenea dizolvare, care nu era necesară, ar fi fost un cadou pentru propaganda lui Goebbels. El deja pedala pe zvonurile din primăvara londoneză despre dizolvarea mișcării. Un articol al corespondentului budapestan al ziarului elvețian *Bund*, din 30 iunie 1942, care trata despre credința Guvernului ungar că existau clauze secrete în tratatul anglo-sovietic și temerile față de obiectivele sovietice în sud-estul Europei, se încheia cu următoarea concluzie: „Un alt lucru care îi neliniștește pe unguri este că până acum britanicii și americanii au recunoscut mișcările libere ale finlandezilor, estonienilor, letonilor, lituanienilor, ungurilor, românilor și bulgarilor – erau comitete care reprezentau ideea democratică în țările respective în cazul unei victorii anglo-americane. Existența acestor comitete arată că națiunile respective erau recunoscute ca atare în Anglia și America, dar acum vor fi părăsite. Așa ceva va fi doar în profitul rușilor, care nu au în vedere utilizarea nici măcar a unor asemenea comitete «libere» pe viitor.”

Înainte de publicarea acestui articol, românii

din Marea Britanie au beneficiat de o onoare excepțională. La 28 iunie 1942, cei mai mulți dintre ei au primit o comunicare specială din partea Foreign Office, în care se scria că, cu referire la scrisoarea Foreign Office din 6 decembrie 1941, D.F. Howard a fost însărcinat de secretarul Eden să informeze pe primitorii comunicării că Guvernul Majestății Sale a aranjat înființarea, sub ofițerul de legătură, a unui oficiu care să se ocupe de toate problemele privind supușii români din Marea Britanie și că respectivul oficiu se va numi „Biroul român”, iar adresa lui va fi Grand Buildings, camera 216, Trafalgar Square, Londra, W.C. 2. Toți românii care participau deja sau care erau nerăbdători să participe la efortul de război al Națiunilor Unite urma să se înregistreze (notă: termenul folosit era „trebuie”) la acel Birou, ale cărui îndatoriri erau să le „acorde întregul sprijin necesar și îndrumare”.

Românii din mișcare care l-au căutat imediat pe maiorul Bach au primit un formular, pe care să îl semneze și care cuprindea prevederea categorică cum că nu vor desfășura niciun fel de activitate politică. Orice ajutor era condiționat de acceptarea acestei clauze.

Clauza respectivă nu era acceptabilă pentru toți românii din mișcare, care rămăseseră în Anglia cu singurul scop să desfășoare o activitate politică – cel puțin într-o manieră simbolică –, în numele mării majorități a românilor care se opuneau lui Hitler sau oricărui alt despot.

(Va urma)

ASASINAREA LUI CAESAR

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1										
2										
3										
4										
5										
6										
7										
8										
9										
10										

ORIZONTAL: 1) General roman, cumnatul lui Marcus Brutus, unul dintre principalii complotiști, care i-a convins pe mulți dintre participanți, a treia persoană care l-a rănit pe Julius Caesar în timpul atentatului, tăindu-i fața (Gaius Cassius, 86 – 42 î.H.). 2) Două treimi din aceasta i-a lăsat Julius Caesar moștenire lui Octavianus, nepotul și fiul său adoptiv, ceea ce, alături de legiunile ce i-au rămas credincioase, i-au permis acestuia să își înceapă ascensiunea politică (acord.) – Cadru pe mijloc! 3) Acuzație ce i-a fost imputată lui Caesar din pricina relațiilor sale extraconjugale, cea mai scandalosă fiind cea cu Cleopatra, regina Egiptului, o faptă ce se pedepsea aspru conform legislației romane – Ion Eremia. 4) Vechiul nume al capitalei Japoniei – Partea corpului pe care a încercat să o lovească Publius Casca, nimerindu-l în schimb pe Caesar în umăr, prima rană pe care a suferit-o în timpul atentatului. 5) Doică în final! – Divinitate în mitologia vedică, fiul demonului Andhaka. 6) Avui în sfârșit! – Mod în care aproa-

pe a murit Julius Caesar în râul Tibru în piesa lui William Shakespeare, fiind salvat de unul dintre complotiști, care s-a folosit de acest episod ca să-l convingă pe Marcus Brutus să se alăture conspirației. 7) În această postură se afla Julius Caesar, lângă statuia lui Pompeius Magnus, în Senat, când a fost atacat – Emana la început! 8) A fost Caesar conform hotărârii celui de-al Doilea Triumvirat, alcătuit din urmașii și susținătorii săi, din anul 42 î.H., sub numele Divus Julius. 9) Aceasta dorea Caesar să facă din Roma, întrucât plănuia o campanie împotriva Daciei și a Imperiului Part, obligându-i pe complotiști să își grăbească planurile – Dinu Adameșteanu. 10) Ilie Minea – Vulcan din Sicilia care, conform istoricului roman Titus Livius, ar fi avut o erupție extraordinar de puternică la scurtă vreme înaintea asasinării lui Julius Caesar, prevestind momentul – Rubrius Ruga.

VERTICAL: 1) Jurist roman, unul dintre complotiști, care s-a ocupat îndeosebi de recrutarea celorlalți participanți, inclusiv pe Decimus Brutus, și care l-a încurajat pe Marcus Brutus, răspunzând afirmativ întrebării acestuia, dacă este bine ca cineva să se pună în pericol dacă astfel îi învinge pe cei răi sau nesăbuiți (Pacuvius, m. 42 î.H.). – Lanț muntos unde, conform poetului Vergilius, ar fi avut loc mai multe cutremure ce au prevestit moartea lui Caesar. 2) Poet roman care, în *Metamorfozele* sale, a descris transformarea lui Julius Caesar în stea după moarte, priveghind astfel asupra Capitolului și Forumului pe veșnicie (Publius Naso, 43 î.H. – 17/18 d.H.). – Lucius Minucius. 3) Aceasta a reușit să facă Marcus Antonius la două zile după asasinat, realizând un compromis, în care ucigașii nu erau pedepsiți, dar numirile efectuate de Caesar rămăneau în vigoare, o înțelegere care a durat puțin timp. 4) Început de grafic! – Înainte să fie numit dictator pentru tot restul vieții la începutul anului 44 î.H., ceea ce i-a alarmat pe mulți romani, Julius Caesar a fost ales dictator pentru acest număr de ani în 46 î.H. 5) Siglă pentru „Institut für eHealth und Management im Gesundheitswesen” – Conform majorității autorilor antici, ultimele cuvinte ale lui Julius Caesar ar fi fost fie „Și tu, copile?”, în greacă, adresate lui Marcus Brutus, fie doar acest sunet onomatopoeic. 6) Podișul Armeniei în sursele asiriene – Titus Flavius. 7) Eduard Uspensky – Muntele din Creta unde, în mitologia greacă, s-ar fi născut și ar fi fost crescut Zeus. 8) Sorin Antohi – În piesa lui William Shakespeare, Marcus Brutus fu sfătuit să îl tragă de această parte a veșmântului pe Publius Casca, ca să i se povestească incidentul în care Marcus Antonius i-ar fi oferit o coroană lui Julius Caesar de trei ori. 9) Simbol monarhic care, în ianuarie 44 î.H., a fost depus la statuia lui Caesar de pe Rostra, tribunii plebei îndepărtându-l și arestându-l pe cetățenii care l-au aclamat pe Caesar rege, Julius Caesar închizându-i la rândul său pe tribuni, un sacrilegiu care a scandalizat opinia publică romană și a încurajat complotul. 10) Profesia lui Spurinna, cel care i-a spus lui Caesar, „Ferește-te de Idele lui Marte!”, dictatorul glumind apoi în ziua asasinatului, „Ei bine, au sosit Idele lui Marte!”, iar Spurinna răspunzându-i, „Da, Idele au sosit, dar nu s-au încheiat”.

Dicționar: EDO, ADL, IEMG, NAIRL, IDA.

Andrei OPREA

DIALOG CU CITITORII

ERATĂ

Am primit mai multe semnalări de la cititori referitor la o eroare strecurată în articolul Carol Davila. Omul, apărut în numărul 1/2024 al revistei. În text, Alexandru, fiul lui Carol Davila, este amintit drept autorul operei *Apus de soare*. Aceasta a fost scrisă de fapt de Barbu Ștefănescu Delavrancea. Alexandru Davila a scris o altă dramă istorică, însă despre un voievod muntean, nu moldovean: Vlaicu-Vodă. Le cerem scuze cititorilor.

DE LA ÎNCEPUTURILE REVISTEI

Doamna CARMEN STĂNESCU, din Câmpulung Moldovenesc, jud. Suceava, ne transmite: Mai mult de toate, vă urez La Mulți Ani!, sănătate și prosperitate în anul nou. Vă citesc revista încă de la începuturi, vă felicit și vă mulțumesc

pentru tot ce mi-ați oferit în ceea ce privește istoria, una dintre pasiunile mele, poate prima în clasament!

Domnul PETRU GALIȘ, din Cizer, jud. Sălaj, ne povestește cum a descoperit revista noastră: În anul 1967, eram elev în anul IV al Liceului Pedagogic din Cluj. La începutul trimestrului al doilea (după vacanța de iarnă), doamna profesoară de istorie Maria Bocu (Dumnezeu s-o ierte!) ne-a informat că va apărea o revistă de istorie numită *Magazin istoric*.

Din clipa aceea, în timpul liber, am cutreierat orașul, întrebând la toate chioșcurile de ziare despre revistă. Surpriza, nu departe de liceul nostru, pe str. Moșilor, spre centru, am găsit-o. Din pușinii mei bani am cumpărat-o. O am și astăzi. Și nu numai pe ea, ci toate numerele de atunci și până când voi mai trăi.

Când am terminat liceul, am ajuns învățător în satul meu, Cizer, unde, în paralel cu munca la clasă și viața de zi cu zi, m-am

ocupat și de istoria locală. În anul 1982, mi-am luat gradul didactic I cu o lucrare pe această temă. Până acum, am publicat peste zece lucrări.

Domnul NICOLAE CEORCHELEA, din com. Letea Veche, jud. Bacău, ne scrie: Posed revista *Magazin istoric* în colecție completă. Îmi aduc aminte că, în aprilie 1967, la 22 de ani, am fost trimis de un șef la chioșcul de ziare din fața Casei de Cultură Galați. Atunci am văzut un domn care răsfoia primul număr din revistă. Am cumpărat-o și eu și așa m-am îndrăgostit de istorie. Vă spun un „La mulți ani, 2024!” Și să ajungeți la centenar!

CERERI ȘI OFERTE

Domnul VASILE ADRIAN TUDORACHE dorește să vândă colecția completă Magazin istoric. Cei interesați îl pot contacta la numărul de telefon: 0723.042.777. ■

Dragi cititori, vă puteți asigura continuitatea colecției revistei *Magazin istoric* prin abonarea la oficiile Poștei Române. Revista *Magazin istoric* figurează în catalogul Poștei Române, la poziția 19.356. Abonamentul se poate realiza și online, pe website-ul Poștei Române: <https://www.posta-romana.ro/abonamente-presa/magazin-istoric-328.html>.

Revista poate fi ridicată și de la sediul redacției din Calea 13 Septembrie, nr. 13, mezanin, camerele M364 și M366, sector 5 (interior 3706 de la intrare sau numerele de telefon 0755.290.606 și 021.312.68.77).

Vă punem la dispoziție, cu abonament, și versiunea online a revistei. Pe website-ul nostru, www.magazinistoric.ro, la rubrica Abonamente la ediția online găsiți cum se poate realiza abonamentul. Se poate face pe o perioadă de trei luni (9 lei), șase luni (18 lei) sau un an (36 lei). Pe perioada abonamentului, aveți acces la toată colecția revistei, de la primul număr, aprilie 1967, accesând rubrica Arhiva de pe website.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele în format tiff sau jpeg pe adresele de e-mail: mistoric@gmail.com și mistoric1967@yahoo.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești. Toate materialele trimise sau predate redacției nu se returnează.

CONTENTS (Romanian History) N. Iorga Vasile Stroescu, a great benefactor of Romanian culture ● **M. Gribincea** 1853 – 1854. The Russian occupation of the Romanian principalities as seen in Honoré Daumier and Charles Amédée de Noé's caricatures ● **I. Schipor** Russian historians also found documents in their archives about the National Bank of Romania's Treasure evacuated to Moscow between 1916 – 1917 (II) ● **A. Dubicki** The buildings that hosted the Polish Legation, and later Embassy, in Bucharest ● **L. Vasile** George Fonea, prisoner of the Soviets ● **I.G. Andrei** The forced "Vlachization" of the Timokian Romanians ● **A. Streinu** Stories of Bucharest: hardstone carvings in the Municipality Museum's collections ● **N. Șerban** Mihnea Berindei, an important figure of the Romanian exiles in Paris ● **G. Filitti** Letters from former days: the correspondence of several mid-19th century ladies ● **A.-S. Ionescu** Addenda et corrigenda regarding an article about the photographer Carol Szathmari ● **A. Spânu** The joke which left the Romanian Government flabbergasted ● **V.-A. Nicolae** The Mocănița narrow-gauge railways of the Apuseni Mountains, a lost symbol ● **S.-C. Nedelcu** An invitation to the Romanian Academy Library: periodical literature from the "Special" Fund ● **M.E. Ionescu** 1848 – 2010. The different schools of thought in Romanian foreign policy (XII) ● In Bucharest, 50 years ago ● **F.-D. Mihai** The Heroes' Mausoleum of Focșani ● Romanian documents at Hoover Institution (CCXV)

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) Н. Йорга Василе Строеску, большой благодетель румынской культуры ● **М. Грибинча** 1853 – 1854 гг. Русская оккупация Румынских Княжеств в карикатурах Оноре Домье и Шарла Амеде де Ное ● **И. Скипор** И русские историки нашли в их архивах документы о Кладѣ Нацбанка, эвакуированном в Москву в 1916 – 1917 гг. (II) ● **А. Дубицки** Здания дипломатической миссии, затем Посольства Польши в Бухаресте ● **Л. Василе** Джордже Фонеа попал в советский плен ● **И.Г. Андрей** Румыны в Тимошской долине – принудительная «влахизация» ● **А. Стрену** Истории Бухареста: глиптика в коллекциях Городского музея ● **Н. Шербан** Михня Бериндей, личность парижского изгнания ● **Дж. Филитти** Когда-то люди посылали письма друг другу: женская переписка середины 19 в. ● **А.-С. Ионеску** Addenda et corrigenda: статья о фотографѣ Кэроль Попп де Сатмари ● **А. Спыну** Шутка, которая расстроила румынское правительство ● **В.-А. Николае** Потерянный символ: моканица из Апусенских гор ● **С.-К. Неделку** Приглашение в Библиотеку Академии: периодические издания из «Специального» фонда ● **М.Е. Ионеску** 1848 – 2010. Школы мышления во внешней политике Румынии (XII) ● В Бухаресте, 50 лет тому назад ● **Ф.-Д. Михай** Мавзолей героев в городе Фокшаны ● Румынские документы в Институте Гувера (CCXV)

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție (pentru cititorii din București).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacție, pe adresa Calea 13 Septembrie, nr. 13, mezanin, camerele M364 și M366, cutia poștală 45, cod 050711, București, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Unic, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar.

Prețul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD. Vă rugăm să indicați adresa poștală unde doriți să primiți revista și data de la care să înceapă abonamentul

magazin istoric

5 948384 040081

24003